

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK YAŞAMA
DÜZEYLERİ İLE SİBER ZORBALIĞIN ÖĞRENCİLER ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ VE ÖĞRENCİLERİN SİBER ZORBALIKLA BAŞ ETME
STRATEJİLERİ**

Gamze Özer

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Haziran 2016

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) ay sonra tezdin fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Gamze

Soyadı : ÖZER

Bölümü : Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ile Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri

İngilizce Adı : Cyber Victimization among Secondary School Students, the Impacts of Cyberbullying and Students' Coping Strategies with Cyberbullying

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Gamze ÖZER

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Gamze ÖZER tarafından hazırlanan "Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama ile Düzeyleri, Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU

Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve
Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Üye: Murat Gürkan GÜLCAN

Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve
Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

.....

Üye: Murat ÖZDEMİR

Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve
Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 16/06/2016

Bu tezin Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Tahir ATICI

.....

TEŞEKKÜR

Eğitim kurumlarında, eğitim-öğretim sürecinin niteliğini olumsuz etkileyen, okulların güvenliğini tehdit eden, verimliliğinin ve etkililiğinin azalmasına neden olan çeşitli disiplin sorunlarıyla karşılaşılabilir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesiyle öğrencilerin cep telefonu, bilgisayar, internet gibi teknolojik araçları yaygın şekilde kullanmaları okullarda yaşanan disiplin problemleri arasına siber zorbalığı da eklemiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler, duygusal, psikolojik, sosyal ve fiziksel açılarından zarar görmeyen yanı sıra akademik açıdan da okuldan uzaklaşma, devamsızlığın artması, ders başarısının düşmesi gibi sıkıntılar yaşayabilmektedir. Sağlıklı ve güvenli bir okul ortamı sağlanabilmesi için öğretmen ve okul yöneticilerinin siber zorbalığın hangi düzeyde yaşandığı, hangi grupta yer alan öğrencilerin siber zorbalıkla karşılaşma ihtimalinin fazla olduğu, öğrencilerin siber zorbalıktan nasıl etkilendikleri ve siber zorbalıkla baş etmek için ne tür yöntemleri kullandıkları konusunda farkındalıklarının sağlanarak, okullarda sorunun çözümü için gerekli önlemlerin alınmasına ve sorunla mücadelede etkili yöntemlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, bu tezin alana önemli faydalarının olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmaya sürecinde beni cesaretlendiren, benden desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen, her aşamada bilgi ve deneyimlerini paylaşarak bana sabırla yol göstermeye çalışan, yapıcı eleştirileriyle ufku açan ve bana güvenen değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans çalışmam boyunca eğitimimde emeği geçen diğer tüm hocalarıma ve dönem arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte bana destek olan ve yardımlarını esirgemeyen Elif DAŞCI'ya, ihtiyaç duyduğum kaynakların temininde ve karşılaştığım teknik sorunların çözümünde bana yardımcı olan Burcu ADIYAMAN'a, zaman ayırarak tezimi okuyan ve bana destek olan Şenay ARDIÇ'a, beni her zaman motive eden Çiğdem GÜNDÜZ ve Mehtap AYDEMİR'e, araştırma

için gerekli verilerin toplanmasına yardımcı olan tüm öğretmenlere, okul yöneticilerine ve araştırmaya katılan bütün öğrencilere teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, bilimsel araştırmalarda katkılarını esirgemeyen ve bana destek olan başta Durali BOZKURT olmak üzere Açıkalın Ortaokulu'ndaki tüm meslektaşlarıma, bana mesleğimi sevdiren ve yüzümü güldüren bütün öğrencilerime teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimine başlamamda ve süreçte en büyük destekçim olan hayat arkadaşım biricik eşim Ercan ÖZER'e, eğitim hayatım boyunca her türlü fedakarlığı yapan ve bugün bu noktaya gelmiş olmamı sağlayan kıymetlilerim Filiz ve Abdullah PORTEK'e, her zaman yanımda olan kardeşlerim Şeyda ve Bedirhan PORTEK'e ve burada isimlerini saymadığım tüm dostlarıma sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Gamze ÖZER

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK YAŞAMA
DÜZEYLERİ İLE SİBER ZORBALIĞIN ÖĞRENCİLER ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ VE SİBER ZORBALIKLA BAŞ ETME STRATEJİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Gamze ÖZER
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran 2016

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan Çankaya, Sincan ve Yenimahalle ilçelerindeki ilköğretim kurumlarında öğrenim gören 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin, siber zorbalık yaşama düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemek, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkilerini ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejilerini saptamaktır. Araştırma, tarama modelindedir. Araştırmanın evrenini Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan Çankaya, Sincan ve Yenimahalle ilçelerindeki, resmi ilköğretim kurumlarında 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören toplam 43.573 öğrenci oluşturmaktadır. Evrene ilişkin örneklem, çok aşamalı örnekleme (multi-stage sampling) yöntemi ile belirlenmiştir. İlk olarak üç merkez ilçedeki ilköğretim kurumları sosyoekonomik düzeylerine göre gruplandırılmış ve bu okullardan basit seçkisiz örnekleme (simple random sampling) yöntemi ile 9 okul seçilmiştir. İkinci aşamada ise tabakalı örnekleme (stratified sampling) yöntemi kullanılarak araştırmanın örneklemi 381 öğrenci olarak belirlenmiştir. Örneklem için belirlenen bölgede bulunan okullardaki 2421 öğrenciden 415 öğrenciye anket uygulanmış; ancak 34 anket, analiz öncesi veri tarama aşamasında çıkartılmıştır. Geriye kalan 381 anket ile analizler yapılmıştır. Araştırmada, veri toplama aracı olarak, Sanal Zorba/Kurban Ölçeği, Siber Zorbalığın Etkilerine Yönelik Anket ve Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejilerine Yönelik Anket kullanılmıştır. Verilerin analizi için Kruskal Wallis ve Mann Whitney-U testlerinden, yüzde ve frekans hesaplamalarından yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin; düşük düzeyde de olsa siber zorbalığa maruz kaldığı, siber mağdurların en fazla sanal ortamda engelleme ve zarar verme ile sanal

ortamda cinsel zorbalık davranışlarıyla karşılaştıkları, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin; cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, cep telefonu sahibi olma, internet kullanım sıklığı, sosyal medya hesabına sahip olma, sosyal medya hesabının kullanım sıklığı ve ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği ancak okulun bulunduğu sosyoekonomik düzey, akademik başarı düzeyi, babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, ailenin bütünlüğü, bilgisayar sahibi olma ve en çok kullanılan sosyal medya hesabının öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle öfke, üzüntü, hayal kırıklığı, stres ve utanç duygularını yaşadıkları; zorbalığın duygusal ve psikolojik etkilerini daha çok hissettikleri; siber mağdurların siber zorbalıkla baş etmek için genellikle zorbalığı yapan kişiden gelen mesajları bloke etme, zorbalığı yapan kişiden davranışını sonlandırmasını isteme, kullandığı internet hesaplarının şifrelerini değiştirme ve bilinmeyen ve özel numaralardan gelen aramaları cevaplamama gibi teknik yönü ağır basan başa çıkma stratejilerini kullandığı, durumu çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih ettikleri fakat aileye, öğretmene ya da okul müdürüne durumu bildirme, psikoloğa veya polise başvurma gibi başkalarından yardım alma stratejilerini daha az kullandıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, siber zorbalık, siber zorba, siber mağdur, internet, öğrenci.

Sayfa Adedi: xvii + 116

Danışman: Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU

**CYBER VICTIMIZATION AMONG SECONDARY SCHOOL
STUDENTS, THE IMPACTS OF CYBERBULLYING AND STUDENTS'
COPING STRATEGIES WITH CYBERBULLYING**

(Master Thesis)

Gamze ÖZER

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June 2016

ABSTRACT

The aim of this research was to examine the relations of cyberbullying experiences of secondary school students to some variables and to gain a better understanding of the impacts of cyberbullying on students and students' coping strategies with cyberbullying. The research was based on survey design. The population of the study consisted of 43573 students in the 7th and 8th grades studying in secondary schools of Ministry of National Education in three central districts of Ankara. The sample set of the research was determined with the multi-stage sampling method. First, secondary schools in three central districts were classified according to their socioeconomic levels and 9 of them were chosen by simple random sampling. In the second stage, the stratified sample was used to determine the sample set of the research. The survey was conducted on 415 students chosen from 2421 students in the schools, however 34 surveys were removed during the preliminary data screening procedure and 381 surveys were analyzed in the study. The Cyber Bully/Victim Questionnaire, The Impacts of Cyberbullying Survey and Students' Coping Strategies Survey were used to collect the data. Kruskal Wallis, Mann Whitney-U tests and descriptive statistics were used for analysis of the data. The results of this study revealed that students experienced cyberbullying even if it was low-level; cyber victims were mostly confronted with blocking and harming behaviors and sexual bullying behaviors in virtual platforms; gender, age, grade, mother's education level, having a smart phone, the frequency of internet usage, having a social media account, the frequency of social media account's usage and income level of family were significant predictors of cyber victimization; however, socioeconomic level of school, academic achievement, father's

education level, the number of siblings, whether the parents are together or divorced, having a computer and most used social media site were non-significant; cyber victims were mostly confronted with emotional and psychological consequences of victimization such as anger, sadness, disappointment, stress and embarrassment; they were more likely to use technical coping strategies such as blocking messages of cyberbully, telling the cyberbully to stop, changing usernames and passwords of internet accounts and not answering unknown and private numbers; cyber victims mostly preferred sharing their victimization with their friends while they were less willing to ask for help from adults such as parents, teachers and school principal or inform police and consult psychologist.

Key Words: Bullying, cyber bullying, cyber bully, cyber victim, internet, student

Page Number: xvii + 116

Supervisor: Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	6
Araştırmanın Önemi.....	7
Varsayımlar	8
Kapsam ve Sınırlılıklar	8
Tanımlar	8
BÖLÜM II.....	10
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
Zorbalık.....	10
Zorbalık Türleri	11
Siber Zorbalık	12
Siber Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri.....	15
<i>Kimliğin Belirsizliği.....</i>	<i>15</i>

<i>Engellerden Kurtulma</i>	15
<i>Öz Farkındalığın Kaybedilmesi</i>	16
<i>Denetimsizlik</i>	16
<i>Sayırsız Kurbana Ulaşabilme</i>	17
<i>Sayırsız Seyirci Kitle</i>	17
Siber Zorbalık Türleri	18
<i>Çevrimiçi Kavga</i>	20
<i>Zarar Verme</i>	20
<i>İftira</i>	21
<i>Başka Bir Kimliğe Bürünme</i>	21
<i>Başkalarının Bilgilerini İnternet Ortamında İzinsiz Kullanma</i>	22
<i>Dışlama</i>	22
<i>Siber Taciz</i>	22
<i>Müstehcen veya Pornografik Görüntüler Gönderme</i>	23
<i>Birine Vurup Kaçma</i>	23
Siber Zorbalık Araçları	23
<i>Anlık Mesajlaşma</i>	24
<i>Cep Telefonu</i>	24
<i>E-posta</i>	24
<i>Metin Mesajları</i>	25
<i>Soyal Paylaşım Siteleri</i>	25
<i>Sohbet Odaları</i>	25
<i>Bloglar</i>	26
<i>Web Siteleri</i>	26
<i>Çevrimiçi Oyunlar</i>	27
<i>Forumlar</i>	27
Siber Zorbalığın Yaygınlığı	28
Siber Zorbalığın Nedenleri	32
<i>İçsel Nedenler</i>	32
<i>Kişisel Nedenler</i>	32

<i>Demografik Nedenlerden Kaynaklı Nedenler</i>	33
<i>Gelişimsel Nedenler</i>	33
<i>Dışsal Nedenler</i>	33
<i>Aileden Kaynaklı Nedenler</i>	34
<i>Siber Zorbalığın Doğasından Kaynaklı Nedenler</i>	34
<i>Çevreden Kaynaklı Nedenler</i>	35
Siber Zorbalığın Mağdurlar Üzerindeki Etkileri	35
<i>Duygusal ve Psikolojik Etkiler</i>	35
<i>Sosyal Etkiler</i>	36
<i>Akademik Etkiler</i>	37
<i>Fiziksel Etkiler</i>	37
Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri	38
BÖLÜM III	42
YÖNTEM	42
<i>Araştırma Modeli</i>	42
<i>Evren ve Örneklem</i>	42
<i>Veri Toplama Araçları</i>	51
<i>Sanal Kurban Ölçeği</i>	51
<i>Siber Zorbalığın Etkilerine Yönelik Anket</i>	53
<i>Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejilerine Yönelik Anket</i>	54
<i>Verilerin Toplanması ve Analizi</i>	54
BÖLÜM IV	56
BULGULAR VE YORUM	56
<i>Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular</i>	56
<i>İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular</i>	60
<i>Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular</i>	73
<i>Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular</i>	75
BÖLÜM V	77
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	77
<i>Tartışma</i>	77

Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma.....	77
İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma	79
Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma	87
Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma	88
Sonuç	90
Öneriler	91
Uygulayıcılar İçin Öneriler	91
Araştırmacılar İçin Öneriler	92
KAYNAKÇA	93
EKLER	109

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. <i>Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalık Arasındaki Farklar</i>	18
Tablo 2. <i>Araştırmanın Evrenine İlişkin Dağılım</i>	42
Tablo 3. <i>Örnekleme Alınan İlköğretim Kurumları</i>	43
Tablo 4. <i>Evren ve Örnekleme İlişkin Dağılım</i>	45
Tablo 5. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı</i>	45
Tablo 6. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yaşa Göre Dağılımı</i>	46
Tablo 7. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı</i>	46
Tablo 8. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeyine Göre Dağılımı</i>	46
Tablo 9. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı</i>	47
Tablo 10. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı</i>	47
Tablo 11. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Dağılımı</i>	48
Tablo 12. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Aile Bütünlüğüne Göre Dağılımı</i>	48
Tablo13. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bilgisayara Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı</i>	48
Tablo 14. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Akıllı Telefona Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı</i>	49
Tablo 15. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı</i>	49
Tablo16. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Medya Hesabına Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı</i>	49
Tablo17. <i>Araştırmaya Katılan Öğrencilerin En Çok Kullandığı Sosyal Medya Hesabına Göre Dağılımı</i>	50

Tablo18. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Medya Hesabını Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı.....	50
Tablo 19. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	51
Tablo 20. Siber Zorba/ Kurban Ölçeği Alt Boyutları ve Madde Numaraları	52
Tablo 21. Sürekli Değişkenler İçin Tek Değişkenli Normallik Testi.....	55
Tablo 22. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	56
Tablo 23. Ortaokul Öğrencilerinin Algularına Göre Siber Zorbalığın Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme Boyutuna İlişkin Bulgular	57
Tablo 24. Ortaokul Öğrencilerinin Algularına Göre Siber Zorbalığın Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma Boyutuna İlişkin Bulgular	58
Tablo 25. Ortaokul Öğrencilerinin Algularına Göre Siber Zorbalığın Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık Boyutuna İlişkin Bulgular	59
Tablo 26. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Okulların Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	61
Tablo 27: Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Cinsiyete İlişkin U-Testi Sonuçları	61
Tablo 28: Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Yaşa İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	62
Tablo 29. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları	63
Tablo 30. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Akademik Başarı Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	63
Tablo 31. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	64
Tablo 32. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	65
Tablo 33. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Kardeş Sayısına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	66

Tablo 34: Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Aile Bütünlüğü Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları	67
Tablo 35: Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Bilgisayara Sahip Olma Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları	67
Tablo 36. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Cep Telefonuna (Akıllı Telefon) Sahip Olma Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları	68
Tablo 37. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	69
Tablo 38: Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Sosyal Medya Hesabına Sahip Olma Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları	70
Tablo 39: Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin En Çok Kullandıkları Sosyal Medya Hesabına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	70
Tablo 40. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Öğrencilerin En Çok Kullandıkları Sosyal Medya Hesabının Günlük Kullanım Süresine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	71
Tablo 41. Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Ailenin Gelir Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	72
Tablo 42. Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri	73
Tablo 43. Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri	75

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

NTIA	National Telecommunications and Information Administration
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WDS	Digital, Social & Mobile Worldwide

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, ilgili literatür özetlenerek, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, kapsam ve sınırlılıkları ile araştırmada kullanılan tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Eğitimin formal örgütü (Aydın, 2010, s.179) olan okullar, önceden hazırlanmış bir program çerçevesinde öğretim yoluyla öğrencinin davranışlarında istendik bir değişiklik oluşturmaya çalışır (Demirel ve Kaya, 2007, s.6). Ayrıca söz konusu örgütler; öğrencilere kişisel, ailevi, kurumsal ve sosyal yaşama yönelik rolleri öğreterek onların çok yönlü gelişimini sağlamayı amaçlar. Okullar, bu amaçlarını gerçekleştirdikleri ölçüde etkili olurlar (Şişman, 2013, s.24). Ancak okullarda giderek yaygınlaşan disiplin sorunları etkili öğrenme ortamlarını ve okul güvenliğini tehdit etmektedir. Son yıllarda neredeyse tüm ülkelerde, öğrencilerde görülen istenmeyen davranışlar, eğitim sisteminin en önemli sorunlarından biri olarak düşünölmeye başlanmış (Duran, 2011) ve çeşitli araştırmalara konu edilmiştir (Akpınar ve Özdaş, 2013; Aydın, 2004; Aygün, 2013; Duran, 2011; Garnes ve Menlova, 2003; Sarpkaya, 2005; Sarpkaya, 2007; Türnüklü, 2007; Yahaya, Ramli, Ibrahim, ve Hashim, 2009). 1407 ortaöğretim öğrencisinin katıldığı bir araştırma, okullarda; kavga etmek (%17.5), sigara içmek (%8.5), öğretmenlere saygısızlık yapmak (%6.5), resmi törenlere katılmamak (%6.2), okulda bulunduğu halde özürsüz derse girmemek (%5.1), okulda tütün ve tütün mamulleri taşımak (%4.7), arkadaşlarına söz ve davranışlarıyla hakaret etmek (%3.2) gibi disiplin problemlerinin yaşandığını göstermektedir (Duran, 2011). Aydın (2004) ise ilköğretim öğrencileri ile yaptığı araştırmada 292 disiplin sorunu belirlemiş ve bunları beş kategoride toplamıştır. Buna göre ilköğretim kurumlarında sorunlar; gürültü/konuşma, derse yönelik disiplin sorunları (dersi dinlememe, kopya çekme, ilgisizlik), öğretmene yönelik disiplin sorunları (öğretmeni rahatsız etme, öğretmene karşı gelme), arkadaşlarına yönelik disiplin sorunları (arkadaşını küçük düşürme, kötü şaka yapma, küfürlü konuşma) ve diğer (ders araçlarına zarar verme vb.)

başlıkları altında toplanmaktadır. Elbette disiplin problemlerini sadece bunlarla sınırlamak mümkün değildir. Çünkü birbirinden farklı niteliklere sahip birçok kişinin bulunduğu okullarda, davranışın sorun teşkil edip etmemesi; davranışın meydana geldiği yere, zamana, davranışı gösteren kişiye, davranışı değerlendiren kişiye veya davranış gerçekleştirildiğinde orada yer alan diğer bireylere göre farklılık göstermektedir (Wagner ve Watkins'den aktaran Sarpkaya, 2007).

Yahaya vd. (2009) yaptıkları araştırmada, okullarda çok sık görülen disiplin problemlerinden birinin öğrenci devamsızlığı olduğunu belirtmektedir. ABD'de devlet okullarında çalışan öğretmenlerin %15'i okullarında öğrenci devamsızlığının ciddi boyutlarda olduğunu ifade etmektedir (Sheldon ve Epstein, 2004). Türkiye'de ise eğitim kademelerine ilişkin istatistikler incelendiğinde ortaöğretime başlayan öğrencilerin yaklaşık üçte birinin (%30) mezun olmadığını (Dinçer' den aktaran Altinkurt, 2008), başka bir ifadeyle yaklaşık her üç öğrenciden birinin akademik başarısızlık ya da devamsızlık yüzünden sistem dışında kaldığı görülmektedir (Altinkurt, 2008). Eğitim öğretim sürecinin büyük bir kısmına dahil olmadıkları için okul programlarında yer alan hedef davranışların birçoğunu kazanamayan öğrenciler; iş yaşamında dezavantajlı duruma düşmekte, yoksulluk ve toplumsal dışlanmaya maruz kalabilmektedir (Özbaş, 2010). Devamsızlık yapan öğrenciler, okulda derslerini takip edemedikleri için akademik açıdan başarısız olmakta (Altinkurt, 2008), yapılan sınavlarda derslere devamlı katılan öğrencilere göre daha düşük puanlar almaktadır. Ayrıca devamsızlığın; alkol, tütün ve madde kullanımının önemli bir yordayıcısı olduğu bilinmektedir (Hollfars, 2002). Küçük bir sorun gibi görünen ve eğitimciler tarafından göz ardı edilen devamsızlık probleminin sebeplerinin irdelenmesi ve çözümlerin geliştirilmesi, öğrencinin sağlıklı bir geleceğe sahip olması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda öğrenci devamsızlığı; ailenin ekonomik durumunun yetersiz olması, çocuğunun okula gidebilmesi için gerekli şartları sağlayamaması, ekonomik gerekçelerle çocuğunun iş gücüne ihtiyaç duyması, eğitime olumsuz bakması ve eğitim seviyesinin düşük olması ya da aşırı baskıcı olması gibi aileden kaynaklı; öğrencinin bedensel bir rahatsızlığının olması, okulu sevmemesi ve okulu eğlenceli bulmaması, okulda zorlanması, internet kafeye gitmek istemesi, ödevlerini yapmaması gibi öğrenci kaynaklı; okul yönetiminin öğrenci ve aile ile yeterli iletişimde bulunmaması, fiziki koşulların yetersiz olması gibi okuldan kaynaklı; havanın soğuk ya da yağışlı olması nedeniyle doğal koşullardan kaynaklı; kötü alışkanlıkları

olan kişilerle arkadaşlık edilmesi ya da arkadaşlarla birlikte zaman geçirmenin tercih edilmesi gibi arkadaş çevresinden kaynaklı olabilmektedir (Altınkurt, 2008; Gömleksiz ve Özdaş, 2013; Hoşgörür ve Polat, 2015; Özbaş, 2010). Ayrıca okullarda akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin %7'si okulda kendilerini güvende hissetmedikleri için okula gitmemekte veya okula giderken yanlarında silah taşımaktadır (Gunhamm'dan aktaran Martino, Ellickson, Klein, McCaffrey ve Edelen, 2008).

Son otuz yıldır eğitim örgütlerinde yapılan araştırmaların sonuçlarına göre akran zorbalığı, çocukların sağlıklı gelişimi önünde bir engel oluşturmakta ve okullarda zorbalığın görülme sıklığı gün geçtikçe artmaktadır. Dünya çapında akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarına göre çeşitli ülkelerde zorba olma oranlarının %60'a kadar çıktığı, kurban olan öğrenci oranının ise %7 ile %47 arasında değiştiği görülmektedir (Ayaş ve Pişkin, 2011). Türkiye'de ise Kepenekçi ve Çınkır (2006) tarafından yapılan çalışmada lise öğrencilerinin %33.5'inin sözel, %35.5'inin fiziksel, %28.3'ünün duygusal ve % 15'inin cinsel zorbalık yaşadığı; Kapçı'nın (2004) ilköğretim öğrencilerinin üzerinde yaptığı araştırmada ise öğrencilerin % 40 oranında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Ülkemizde konu üzerine yapılan farklı araştırmalar da (Gökler, 2009; Kartal ve Bilgin, 2008; Pekel-Uludağlı ve Uçanok, 2005) sorunun eğitim kurumlarının çeşitli kademelerinde ciddi bir boyuta ulaştığını göstermektedir. Öğrenciler karşılaştıkları zorba davranışlar sonucunda baş ağrısı, uykusuzluk, karın ağrısı, alt ıslatma, iştahsızlık gibi fiziksel; kaygı ve mutsuzluk gibi psikolojik problemler yaşamakta ayrıca depresyona daha yatkın hale gelmektedir (Fekkes, Pijpers ve Verlove-Vonherick, 2004).

Eğitim kurumlarında görülme sıklığı artan öğrenci devamsızlığı, akran zorbalığı ve diğer disiplin problemleri, eğitim öğretimin niteliğini ciddi ölçüde tehdit etmektedir. Bu sorunlar sürecin en önemli iki unsuru olan öğrenci ve öğretmeni olumsuz yönde etkilemektedir. Öğrencilere, yaşanan sorunlar nedeniyle hedeflenen nitelikler kazandırılmamakta; okul toplumun beklentilerine cevap verememektedir. Öğrencilerin; okula silah, bıçak gibi zarar verici aletlerle gelecek kadar ileri gitmesi (Gunhamm'dan aktaran Martino vd., 2008), kaliteli eğitim öğretimi gerçekleştirmek için güvenli bir ortama sahip olması gereken okulun, öğretmen ve öğrencilerin sürekli tedirgin olduğu ve gelmek istemedikleri bir kuruma dönüşmesine neden olmaktadır. Ayrıca yaşanan disiplin sorunları; öğretmenlerde yetersizlik duygusu oluşturmakta, öğretmenlerin mesleki doyumlarını azaltmakta ve bu durum ilerleyen

aşamalarda öğrencileri mesleki açıdan tükenen öğretmenlerle karşı karşıya getirmektedir. Psikologlar, eğitimciler ve diğer uzmanlar, eğitim öğretim sürecini ve bireylerin yaşamlarını olumsuz etkileyen bu disiplin problemlerini ortadan kaldırmak ya da etkilerini azaltmak için araştırmalar yapmakta; çeşitli yöntemler ve programlar geliştirmektedir. Ancak bu süreçte özellikle bilişim ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak bilgisayar, telefon, televizyon gibi dijital araçların kullanımının artması ve internetin günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelmesi yeni sorunları da beraberinde getirmiştir.

Hızla gelişen teknoloji, 21. Yüzyılın dijital yerlileri (Prensky, 2001) olan ergenlerin yaşamlarının önemli bir parçası haline gelmiş ve onların internet, cep telefonu, bilgisayar kullanımını artırmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2014). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013 yılında 6-15 yaş çocuklar arasında yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre çocukların beşte üçü (%60.5) bilgisayar, yarısı (%50.8) internet ve beşte biri (%24.3) cep telefonu kullanmaktadır (TÜİK, 2013). Kullanımı gün geçtikçe artan bilişim ve iletişim teknolojileri toplumun önemli kurumlarından biri olan eğitim kurumunu da etkilemektedir. İnterneti de kapsayan yeni teknolojiler öğrencilere daha hızlı şekilde bilgiye ulaşma fırsatı vermekte ve öğrencilerin bilgiyi kullanma becerilerini geliştirmektedir (Peker, 2015). Sınıflarda kullanılmaya başlayan bilişim ve iletişim teknolojisi, öğrencilerin sosyal etkileşim becerilerinin gelişmesine ve işbirlikçi öğrenme yaşantılarının artmasına katkıda bulunmaktadır (Li, 2006). Ayrıca ergenler; yeni arkadaşlıklar kurma ve bu arkadaşlıkları devam ettirmede, toplumsal ilişkileri geliştirme ve sosyal normları oluşturmada, bilişim ve iletişim teknolojisini etkin bir şekilde kullanmaktadır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s.162). Teknolojinin eğitim öğretim sürecinde kullanılmasıyla ortaya çıkan olumlu gelişmeler şüphesiz göz ardı edilmeyecek düzeydedir. Ancak son on yılda gençlerin internet kullanım yaşlarının düşmesi ve internetin, özellikle de çeşitli sosyal platformların, ergenler arasında popüler olması (Digital, Social & Mobile Worldwide [WDS], 2015); öğrencilerin, okullarda sergiledikleri zorbalık davranışlarını, elektronik araçları ve interneti kullanarak sanal ortamda göstermeye başlamasına neden olmuştur. Onların bu şekilde bilişim ve iletişim teknolojilerini kötü niyetli kullanmasıyla devamsızlık, akademik başarısızlık, zorbalık gibi birçok disiplin problemine siber zorbalık (cyberbullying) adı ile yeni bir disiplin problemi eklenmiştir.

Akran zorbalığının yeni yüzü (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Li, 2007a) olarak görülen siber zorbalıkta, zorba kimliğini gizleyebilmekte; cep telefonu, e- posta ve sosyal ağlar yoluyla

günün herhangi bir saatinde, okul saatleri dışında da (Ybarra ve Mitchell, 2004) mağduru tehdit edici ve ona rahatsızlık verici davranışlar gösterebilmektedir. Ayrıca sanal ortamda davranışları kontrol eden bir kişinin ya da mekanizmanın olmaması siber zorbalığı akran zorbalığından daha tehlikeli bir hale sokmakta ve mağdurlar açısından birçok olumsuz sonucu beraberinde getirmektedir (Tokunaga, 2010).

Siber zorbalığa maruz kalan çocuklar akademik, psikolojik, ailevi, sosyal ve fiziksel açıdan birçok problemle karşılaşmaktadır (Erdur-Baker, 2013). Yapılan araştırmalar, siber mağdurların; öfke, üzüntü, korku, anksiyete, hayal kırıklığı ve aşağılanmışlık duygularını yoğun olarak yaşadıklarını (Patchin ve Hinduja, 2006; Kowalski ve Limber, 2007; Price ve Dalgleish, 2010; Sezer, Şahin ve Aktürk, 2013), özgüvenlerinin ve özsaygılarının azaldığını, akademik başarılarının düştüğünü, okul devamsızlıklarının arttığını, aile ve arkadaş ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını (Kowalski ve Limber, 2007; Price ve Dalgleish, 2010), siber mağduriyet yaşamayanlara göre daha fazla depresif belirti (Erdur- Baker ve Tanrıkulu, 2009) ve intihar eğilimi (Arıcak, 2011; Hinduja ve Patchin, 2010; Price ve Dalgleish, 2010) gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Vermont'da aylarca sınıf arkadaşlarının siber zorbalığına maruz kalan 13 yaşındaki bir çocuğun kendini asarak intihar etmesi, Türkiye'de ise üniversite öğrencisi genç bir kızın kendi adına açılan ve hakkında doğru olmayan bilgiler veren sahte Facebook hesabı yüzünden intihara kalkışması ve bitkisel hayata girmesi (Arıcak, 2011) siber zorbalığın toplumda çok ciddi bir sorun haline geldiğini göstermektedir. Yapılan çalışmalardan ve yaşanan olaylardan anlaşılacağı üzere siber zorbalık bölgesel ya da kıtasal değil evrensel bir problemdir. Ayrıca hemen hemen her ülkede siber zorbalık tanımının kapsamına giren davranışların sergilendiği bilinmektedir (Erdur-Baker, 2013). Teknolojik gelişmelerin artması ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte ergenler arasında siber zorbalık davranışlarının da arttığı görülmektedir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi'nde elde edilen (2014) verilere göre dünya üzerinde siber zorbalığa maruz kalan 11-16 yaşındaki çocukların oranı 2010 yılından bu yana % 5 oranında artmıştır (Kaşıkçı, Çağıltay, Karakuş, Kurşun, ve Ogan, 2014). Bu durum, siber zorbalığın ilerleyen yıllarda akran zorbalığı kadar ciddi bir sorun olabileceğinin önemli bir göstergesidir (Ayaş ve Horzum, 2012).

Gün geçtikçe önem kazanan ve okullarda büyük bir sorun haline gelen siber zorbalık ile ilgili çalışmalar Türkiye'de 2007'den itibaren yapılmaya başlanmıştır. Yurt dışında yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında ülkemizde söz konusu olguyla ilgili çalışmaların sayısının az

olduğu görülmektedir. Kısa sürede yapılan çalışmalar ise eğitim kurumlarında görülen siber zorbalık sorununun göz ardı edilmeyecek boyutlara ulaştığını göstermektedir (Ayaş ve Horzum, 2012; Dilmaç, 2009; Dilmaç ve Aydoğan, 2010; zdemir ve Akar, 2011; Topçu, Erdur-Baker ve apa Aydın, 2008). Bu durum eğitim, ğretim sürecinde yer alan herkesin konuyla ilgili bilinçlendirilmesini ve siber zorbalık olaylarını önlemeye yönelik çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Ancak bu çalışmalar yapılmadan önce konuyla ilgili daha fazla veriye ve bulguya gereksinim duyulmaktadır (Ayaş ve Horzum, 2012). Bu nedenle bu araştırmada; ilköğretim kurumlarında siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin, mağduriyet yaşama düzeyleri bazı değişkenlere göre incelenmiş, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri saptanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim kurumlarında öğrenim gören 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin, siber zorbalık yaşama düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemek, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkilerini ve öğrencilerin siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini saptamaktır.

Bu amaç doğrultusunda řu sorulara cevap aranacaktır:

1. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi nedir?
2. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri;
 - 2.1. Okulun bulunduğu sosyoekonomik düzeye,
 - 2.2. Cinsiyete,
 - 2.3. Yaşa,
 - 2.4. Sınıf düzeyine,
 - 2.5. Akademik başarıya,
 - 2.6. Annenin eğitim durumuna,
 - 2.7. Babanın eğitim durumuna,
 - 2.8. Kardeş sayısına,
 - 2.9. Ailenin btnlğne,
 - 2.10. Bilgisayar sahibi olup olmamaya,
 - 2.11. Cep telefonu (akıllı telefon) sahibi olup olmamaya,
 - 2.12. İnternet kullanım sıklığına,

- 2.13. Sosyal medya hesabına sahip olup olmamaya,
 - 2.14. En çok kullanılan sosyal medya hesabına,
 - 2.15. Kullanılan sosyal medya hesabının günlük kullanım süresine,
 - 2.16. Ailenin gelir düzeyine,
- göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler bu durumdan nasıl etkilenmektedir?
4. Siber mağdurların, zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejiler nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Araştırma sonuçlarının öğrencilerin ne düzeyde siber zorbalığa maruz kaldıkları, siber zorbalık yaşama düzeylerinin hangi değişkenlere göre farklılaştığı, siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin nasıl hissettikleri ve zorbalıkla baş etmede hangi yöntemleri kullandıklarına dair bulgular ortaya koyması beklenmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların; okul yöneticileri, öğretmenler, veliler, araştırmacılar ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi kapsamında çeşitli çalışmalar yürüten eğitim uzmanları açısından önemli veriler ortaya koyacağı düşünülmektedir.

Araştırmada, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin belirlenmesi; okul yöneticilerine, öğretmenlere ve eğitim kurumlarının diğer paydaşlarına gün geçtikçe yaygınlaşan bu disiplin probleminin okullarda hangi boyutlarda yaşandığını fark etme olanağı sunabilecektir.

Siber zorbalık yaşama düzeyinin hangi değişkenlere göre farklılık gösterdiğinin belirlenmesiyle, siber zorbalığın hangi grupta yer alan öğrencileri daha fazla tehdit ettiği ortaya konulabilecek ve öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerini azaltmaya yönelik nelerin yapılabileceği ve hangi önlemlerin alınabileceği konusunda eğitimcilerin bir bakış açısı geliştirmesine katkıda bulunulabilecektir.

Araştırmada, öğrencilerin uğradıkları zorba davranışlar sonucunda neler hissettiklerinin belirlenmesiyle siber mağdurların psikolojik durumları ve tepkileri konusunda kapsamlı bir bilgi edinilmesi beklenmektedir. Bu bulguların siber zorbaların mağdurlara karşı empatik bir anlayış geliştirmelerini sağlamak amacıyla yapılabilecek çalışmalarda kullanılabilceği düşünülmektedir.

Siber mağdurların zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejilerin belirlenmesi, öğrencilerin hangi yöntemlere daha çok başvurduklarını ortaya çıkaracaktır. Bu bulguların öğrencilerin siber zorbalıkla ilgili hangi noktalarda bilinçlendirilmesi gerektiğine ışık tutacaktır.

Sonuç olarak, bu araştırma sonucunda elde edilecek bulguların; öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin siber zorbalığa dair farkındalıklarının artırılmasına ve siber zorbalıkla baş etmede kullanılabilecek yöntemlerin geliştirilmesine yönelik yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

Bu araştırmada, belirlenen araştırma yöntemiyle, ilköğretim kurumlarında 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkilerinin ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejilerin ortaya çıkarılabileceği temel sayılıştısından hareket edilmiştir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

1. “Siber Zorba/ Kurban Ölçeği”nde, “Siber Zorbalığın Etkilerine Yönelik Anket”inde ve “Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejilerine Yönelik Anket”inde yer alan maddeler, araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.
2. Bu araştırma, 2015-2016 eğitim öğretim yılı Ankara ili Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan Çankaya, Sincan ve Yanimahalle devlet ilköğretim okullarında 7. ve 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan öğrencilerin görüşleriyle sınırlıdır.
3. “Siber Kurban Ölçeği”nde yer alan bazı maddeler, araştırmanın uygulanması için gerekli izinler alınırken pedagojik açıdan olumsuz sonuçlar doğurabileceği gerekçesiyle Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından uygun görülmemiş; bu nedenle bu maddeler aslına uygun olarak yeniden ifade edilmiştir.

Tanımlar

Bu bölümde zorbalık, siber zorbalık, siber zorba ve siber mağdur kavramları tanımlanacaktır.

Zorbalık: Zorbalık kişi ya da kişiler tarafından belirli bir süreç içerisinde tekrarlanan ya da bir defadan fazla gerçekleştirilen, içinde bir güç dengesizliği barındıran, gücü elinde tutmak isteyenlerin ihtiyaçlarını karşılayan, engellemeye gücü yetmeyenlerin maruz kaldığı ve çeşitli şekillerde (sözel, psikolojik, fiziksel v.b) ortaya çıkan davranış biçimidir (Bridge, 2010).

Siber Zorbalık: Bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçların ısrarlı ve tekrar edici bir şekilde başkalarına zarar vermek için kullanılmasıdır (Hinduja ve Patchin, 2010).

Siber Zorba: İnterneti kullanarak başkalarına zarar veren ve başkalarını küçük düşüren kişidir (Willard, 2007, s. 270).

Siber Mağdur: Siber zorbalık davranışlarının hedefi olan bireydir (Willard, 2007, s. 270).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın amacıyla ilgili literatür incelenmiştir. Öncelikle zorbalık kavramı ele alınmış ve zorbalık türleri incelenmiştir. Bundan sonraki adımda ise siber zorbalık kavramı ele alınarak siber zorbalığın ayırt edici özellikleri, siber zorbalık türleri ve araçları, siber zorbalığın yaygınlığı, nedenleri ve sonuçları ile öğrencilerin siber zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejiler üzerinde durulmuştur.

Zorbalık

Zorbalıkla ilgili problemlere ilk olarak 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başında İsveç'te ilgi gösterilmeye başlanmış ve oradan İskandinav ülkelerine yayılmıştır. Norveç'te 1982 yılında 10-14 yaşlarındaki üç çocuğun gördükleri akran zorbalığı sonucunda intihar etmesi medyada büyük bir yankı uyandırmış ve bu durum Norveç eğitim kurumlarında zorbalığa karşı ulusal çapta bir kampanya başlatılmasına yol açmıştır. 1990'ların başlarından itibaren ise Japonya, İngiltere, Kanada, Avusturalya ve ABD gibi ülkelerde zorbalık dikkat çeken bir konu olarak araştırılmaya başlanmıştır (Olweus, 1993, s.1).

Zorbalık kavramı, ilk olarak Hinemann tarafından “mobbing” kavramı kullanılarak açıklanmıştır. Yaptığı ilk araştırmalarda okul zorbalığını “mobbing” kelimesini kullanarak açıklayan Olweus, “mobbing” kelimesinin zorbalık davranışlarını açıklamada yeterli olmaması nedeniyle sonraki araştırmalarında “mobbing” yerine “bullying” terimini kullanmaya başlamıştır (Olweus, 1999, s.8-9).

Olweus (1993, 1999, s. 10) zorbalığı, “Bir ya da daha fazla öğrencinin başka birine sürekli olumsuz davranışlarda bulunması.” olarak ifade etmektedir. Olweus zorbalık davranışıyla ilgili üç noktanın altını çizmektedir (Olweus, 1999, s.11):

- **Kasıtlı Olarak Zarar Verme:** Bir davranışın olumsuz davranış olarak nitelendirilebilmesi için o davranışın kasıtlı olarak ve karşı tarafa acı çektirmek ya da zarar vermek amacıyla

yapılmış olması gerekmektedir. Bu tür davranışlar, fiziksel veya sözel biçimde gerçekleştirilebilmektedir. Zorba mağduru bir gruptan dışlayabilmekte ya da mağduru küçük düşürücü jest ve mimikler kullanabilmektedir.

- **Tekrar Etme:** Olumsuz davranışların sadece bir kez değil, sürekli bir şekilde yapılmasıdır.
- **Güç Dengesizliği:** Mağdurun, zorbaya karşı kendini savunmada güçlük yaşamasıdır. Bu zorluk; zorbanın mağdurdan daha güçlü olması, mağdurun kendisini fiziksel veya zihinsel olarak daha zayıf olarak görmesi, zorbalığı yapan grubun sayıca üstün olması gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir.

Besag'a göre (1989, s.14) zorbalık; güçlü olan kişilerin, çıkar sağlamak ya da haz almak amacıyla zorbalığa karşı koyacak durumda olmayan bireylere fiziksel, sosyal, psikolojik ya da sözel yolla devamlı olarak üzücü ve acı veren saldırılarda bulunmasıdır.

Sharp ve Smith (1994) ise zorbalığı “gücün sistematik olarak kötüye kullanımı” şeklinde tanımlamaktadır. Sosyal gruplarda güç, büyüklük, yeterlilik, bireyin etkisi ve hiyerarşiden kaynaklı güç ilişkilerinin olduğunu ifade eden Sharp ve Smith'e (1994) göre sahip olunan güç kötüye kullanılabilir. Güç, sistematik yani kasıtlı ve devamlı şekilde kötüye kullanıldığında ise zorbalık ortaya çıkmaktadır.

Zorbalık kavramı ile ilgili yapılan tanımları inceleyen Rigby (2002, s.51), daha kapsamlı bir tanım oluşturarak zorbalığın; “zarar verme isteği, incitici davranış, güç dengesizliği, süreklilik, orantısız güç kullanımı, zorbanın duyduğu haz ve mağdurun baskı altında olma duygusunu” kapsadığını ifade etmektedir. Rigby'e benzer şekilde var olan tanımlardan yola çıkan Pişkin (2002) ise zorbalığı, “Bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türü.” olarak tanımlamaktadır.

Zorbalık Türleri

Literatür incelendiğinde, araştırmacılar tarafından zorbalığın türlerine ilişkin farklı sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir. Zorbalığa ilişkin ilk sınıflandırmayı yapan Olweus, (1993, s.12); zorbalığı, mağdura yönelik açık saldırıları kapsayan doğrudan zorbalık (direct bullying) ve mağduru bir gruptan kasıtlı olarak çıkartma ya da sosyal

olarak yalnızlaştırma davranışlarını içeren dolaylı zorbalık (indirect bullying) olmak üzere iki grupta ele almaktadır.

Pişkin (2002) tarafından yapılan sınıflandırmada ise zorbalık davranışları beş başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlardan fiziksel zorbalık; tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi davranışları; sözel zorbalık, sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoş gitmeyen isim takma, küçük düşürücü ifadeler kullanma gibi davranışları; dolaylı zorbalık; dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş grubundan çıkartarak yalnızlaştırma gibi davranışları; davranışsal zorbalık ise eşyalarını zorla alma, almakla tehdit etme ve eşyalarına zarar verme gibi davranışları içermektedir.

Zorbalık türlerine ilişkin başka bir sınıflandırmada ise zorbalık türleri; itme, tekme atma, yumruklama, bıçakla saldırma, saç ve kulak çekme, el şakaları yapma davranışlarını içeren fiziksel zorbalık; isim takma, iğneleme, alay etme, rencide etme, kaba sözcükler kullanma, tehdit etme ve dedikodu çıkarma davranışlarını kapsayan sözel zorbalık; gruptan çıkarma, aşağılama, ayrımcılık, eşyalarını kırma ya da yırtma davranışlarını içeren duygusal zorbalık ve sarkıntılık, elle taciz ve nahoş sözler kullanma davranışlarını içeren cinsel zorbalık olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır (Elliot'tan aktaran Kepenekçi ve Çınkır, 2006).

Bilişim ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler ve teknolojinin özellikle gençlerin yaşamının önemli bir parçası haline gelmesi; öğrencilerin okullarda sergiledikleri zorbalık davranışlarını, elektronik araçları ve interneti kullanarak sanal ortamda göstermeye başlamasına neden olmuştur. Bu bağlamda okullarda zorbalığın yeni bir biçimi olan siber zorbalık (cyberbullying) ortaya çıkmıştır (Yaman vd., 2011, s. 162).

Siber Zorbalık

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler insanların çalışma tarzlarını, öğrenme biçimlerini ve birbirleriyle iletişim kurma şekillerini ciddi bir şekilde değiştirmiştir (Weber ve Pelfrey, 2014, s.1). Bilgisayar, internet ve cep telefonu gibi teknolojik araçların bireylerin yaşamında önemli bir hale gelmesiyle sosyal ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesinde de bu teknolojik araçlar ciddi bir rol oynamaya başlamıştır (Yaman vd., 2011, s. 162).

Bireylere istenilen bilgiyi kolayca elde etme, hislerini ve fikirlerini kimliğini gizleyerek rahatlıkla söyleyebilme, yeni arkadaşlar edinme, oyun oynama ve arkadaşlarıyla sohbet etme gibi birçok imkan sunan bilgi ve iletişim teknolojileri çocuk ve gençler arasında da gün geçtikçe yaygınlaşmakta (Yaman vd., 2011, s.163; Tokunaga, 2010) ve gençler internet, telefon gibi teknolojileri sosyal yaşamlarının önemli bir parçası olarak görmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston, 2008, s.2). Ancak dijital teknoloji bireylere sunduğu birçok faydanın yanında çeşitli problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu problemlerden biri de “akran zorbalığının elektronik biçimi” olarak tanımlanan (Strom ve Strom, 2006) siber zorbalıktır.

Siber zorbalık, internet veya diğer iletişim araçlarını kullanarak başkalarına zararlı mesaj veya resimler göndermek ya da farklı sosyal saldırganlık davranışları göstermek olarak tanımlanmaktadır (Willard, 2007, s.265). Başka bir tanımda ise siber zorbalık, bir birey ya da grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak başkalarına zarar vermek amacıyla sergilediği tekrarlı, kasıtlı ve düşmanca davranışlar şeklinde ifade edilmektedir (Belsey, 2008).

Slonje ve Smith (2008) ise siber zorbalığın özellikle telefon ve internet gibi modern teknolojik araçların kullanımıyla ortaya çıkan saldırganlık biçimi olduğunu söylemektedir. Smith vd. (2008)’ne göre siber zorbalık; bir birey veya bir grup tarafından, kendini savunamayacak bir kurbanı, elektronik iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen saldırgan, kasıtlı ve tekrarlı davranışların tümüdür. Li’ye (2008) göre ise siber zorbalık; zorbalığın elektronik posta, cep telefonu, internet, elektronik ajanda gibi elektronik iletişim araçları kullanılarak yapılmasıdır. Ybarra ve Mitchell (2004) ise siber zorbalığı; birine çevrimiçi kaba ve hoş olmayan yorumlar yapma, kasıtlı olarak zarar verme ve birini utandırma şeklinde ifade etmektedir.

Arıca (2011) siber zorbalığı “Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü.” olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda siber zorbalık; birinin e-posta ya da cep telefonuna mesaj ya da e-posta gönderme, metin mesajlarıyla ya da internet üzerinden dedikodu yayma, sosyal paylaşım sitelerine veya internet sitelerine tehdit edici veya incitici mesajlar gönderme, birinin hesap bilgilerini çalma, başkalarını incitmek için başka biriymiş gibi davranma, birinin uygunsuz görüntülerini cep telefonu veya internet üzerinden yayma gibi zararlı eylemlerin tümünü kapsamaktadır (Chapin, 2014).

Söz konusu olguyla ilgili farklı araştırmacıların yaptığı tanımları sentezleyen Tokunaga'ya (2010) göre, siber zorbalık; bir birey veya grubun başkalarına zarar ya da rahatsızlık vermek amacıyla elektronik ya da dijital medya araçlarını kullanarak sergilediği, düşmanca veya saldırgan mesajlar içeren, tekrarlanan davranışların tümüdür.

Hinduja ve Patchin (2015, s.11) siber zorbalığı; bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçları kullanarak başkalarına kasıtlı ve tekrarlayan şekilde zarar vermek biçiminde tanımlamaktadır. Hinduja ve Patchin (2015, s.11) bir davranışın siber zorbalık olarak adlandırılabilmesi için aşağıdaki ölçütleri barındırması gerektiğini ifade etmektedir:

- **Kasten yapılma:** Davranışın kazara değil bilerek ve istenerek yapılmasıdır.

- **Tekrar Etme:** Zorbalık sadece bir olayı değil, bir davranış örüntüsünü yansıtmaktadır.

Tekrarlama ölçütünün siber zorbalıkta geleneksel zorbalıktan farklı olarak işlediği görülmektedir. Hinduja ve Patchin (2015, s.12) siber zorbalıkta, zorba davranışın bir kere gerçekleşse de mağdurun gördüğü aşağılanma ve utanç duygularının tekrarlayan biçimde devam ettiğini ifade etmektedir. Başka bir anlatımla burada tekrarlayan zorba davranış değil, mağdurun davranış sonucunda gördüğü zarardır. Erdur-Baker (2013) de bu görüşe paralel olarak bireyin hoş olmayan video ya da fotoğrafının herhangi bir sosyal paylaşım sitesine bir defa yüklenmesinin tekrarlayan bir davranış olmadığını, ancak kurban veya diğer insanların yüklenen video veya fotoğrafı birden fazla görme olanaklarının olacağını ifade etmektedir. Bu durumda fotoğraf ya da videoyu bir kişi görmüş olsa bile diğerlerinin de görme ihtimali mağdurun sürekli olarak aşağılanma ve utanç hissetmesine yol açacaktır (Hinduja ve Patchin, 2015, s.12).

- **Zarar verme:** Davranışın amacı başkalarını incitmektir. Ancak Topçu vd. (2008) yaptıkları araştırmada öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını başkalarına zarar verme amacıyla gerçekleştirmelerinin yanı sıra bazen de mağdurlara şaka yapmak amacıyla gerçekleştirdiklerini bulgulamışlardır.

- **Bilgisayar, cep telefonu ve Diğer Elektronik Araçlar:** Zorbalık gösterilirken bu araçların kullanılması siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayırmaktadır.

Siber Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri

Cep telefonu, internet siteleri, bloglar, çevrimiçi sohbet odaları gibi teknolojik araçlar kullanılarak gerçekleştirilen siber zorbalık (Shariff ve Gouin, 2005); fiziksel temas, sözler, gruptan kasıtlı olarak dışlama ya da alaycı mimikler kullanma gibi farklı yöntemlerle gerçekleştirilen akran zorbalığından (Olweus, 1999, s.10) farklılıklar göstermektedir. Siber zorbalığın farklı araştırmalarda ele alınan bu ayırt edici özelliklerini (Hines, 2011; Li, 2008; Mishna, Cook, Gadalla, Daciuk ve Solomon, 2010; Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008; Strom ve Strom, 2006) Hinduja ve Patchin; kimliğin belirsizliği, engellerden kurtulma, öz farkındalığın kaybedilmesi, denetimsizlik, sayısız kurbanı ulaşabilme ve sayısız seyirci kitlesi olmak üzere altı genel başlık altında toplamaktadır (2015, s.46-52).

Kimliğin Belirsizliği (Anonymity)

Zorbalığın direkt olarak yapıldığı ve zorbalığı kimin yaptığının bilindiği okul zorbalığının aksine sanal ortamlarda gerçekleştirilen zorbalık davranışlarında siber zorba, kimliğini saklama olanağına sahiptir (Li, 2008). Sosyal medya hesapları, çevrimiçi oyun siteleri, e-posta, anlık mesajlaşma ve diğer internet uygulamalarında takma isimlerin kullanılması, siber zorbalığın kim tarafından yapıldığının bulunmasını güçleştirmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015; s.46). Klavyenin arkasına saklanan siber zorbalar (Mishna vd., 2010) mağdura zarar veren davranışları sanal ortamda gerçekleştirirse de zorbalık zaman içerisinde mağdurun okuldaki öğrenme sürecini de olumsuz etkilemeye başlamaktadır. Zorbanın kimliğinin bilinmemesi; mağduru sınıf arkadaşlarından şüphelenmeye itmekte, mağdurun korku ve tedirginlik duymasına neden olmakta ve sanal ortamda başlayan zorbalığın yıkıcı sonuçlarının okul ortamında devam etmesine yol açmaktadır (Shariff ve Gouin, 2005). Mağdur, kendine zarar veren kişinin kim olduğu ile ilgili sürekli merak ve şüphe içinde olduğu için; bu durum siber mağdurlar için ürkütücü olabilir ve maruz kaldıkları zorbalık karşısında kendilerini daha çaresiz hissedebilirler (Kowalski'den aktaran Hines, 2011).

Engellerden Kurtulma (Disinhibition)

Hinduja ve Patchin (2015, s.48) zorbanın kimliğinin belirsiz olması ile ilişkili olan serbestlik (disinhibition) kavramını; bireylerin, davranışları üzerindeki tüm sınırlardan veya engellerden kurtulmaları olarak tanımlamaktadır. Davranışları sınırlandıran etkenler ortadan kaldırılması,

uygunsuz davranışların sonuçlarının hemen görülmemesi, dürtüsel davranışların kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Siber zorbalık sanal ortamda gerçekleştiği için zorba, yaptığı davranışın mağduru duygusal, psikolojik ve fiziksel açıdan nasıl etkilediğini bilememektedir. Siber zorbalarla zorbalık davranışları üzerinde konuşulduğunda, birçoğunun; davranışı mağdura zarar vermek amacıyla değil, şaka yapmak amacıyla yaptığı görülmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015; s.49).

Siber zorbaların kimliklerini gizleyebilmeleri ve zorbalığı yaptığı kişiyle yüz yüze iletişim kurmamaları, mağdurlarla alay etmede ya da onların canını yakma davranışlarında ileri gitmelerine neden olmaktadır. Siber zorbalar, gerçek hayatta söylemeyecekleri ve yapmayacakları şeyleri, başkaları tarafından tanınmamanın verdiği rahatlıkla yapmakta ve söyleyebilmektedir (Kowalski'den aktaran Hines, 2011). Ayrıca sanal ortamlarda iletilen mesajların yüz ifadeleri ve beden dili gibi duyguları yansıtan sözel ve görsel ipuçları barındırmaması kişiler arasında yanlış anlaşılmaya ve siber zorbalık olaylarının yaşanmasına yol açabilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.49).

Öz farkındalığın Kaybedilmesi (Deindividuation):

Öz farkındalığın kaybedilmesi (deindividuation) bireyin kendi davranışlarının bilincinde olmaması anlamına gelmektedir. Bireylerle internet üzerinden ilişki kurma, bireyin kendi davranışlarına dair farkındalıklarını ve yapacakları davranışlarını düzenleyebilme becerilerini azaltarak onları geleneksel baskılardan kurtarmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2015; s.49). Davranışlarının mağdur üzerindeki etkilerini göremediğinde zorba, davranışlarını düzenleme ve denetleme mekanizmasını devreye sokmamakta; bu da zorbanın, mağdurla karşı karşıya geldiğinde gösterebileceğinden daha fazla zarar verici davranışları sanal ortamda sergilemesine neden olmaktadır (Kowalski'den aktaran Hines, 2011).

Denetimsizlik (Lack of supervision)

Cep telefonundan ya da internetten gönderilen mesaj ve e-postaların içerikleri herhangi biri tarafından denetlenmemekte ya da zararlı içeriği sahip olanlar engellenmemektedir (Patchin ve Hinduja, 2006). Evlerde internet kullanımının giderek yaygınlaşması ve çocuklar için vazgeçilmez bir hale gelmesi, internet erişiminin okulda ve diğer ortamlarda kolayca

sağlanabilir olması, ebeveynlerin çocukların interneti nasıl kullandıkları konusuna çok fazla ilgi göstermemeleri, bilgisayar ve interneti yetişkinlerden daha fazla kullanan gençlerin konuyla ilgili bilgilerinin ebeveynlerinden fazla olması (National Telecommunications and Information Administration [NTIA], 2002) gibi nedenler sanal ortamdaki denetimi güçleştirmekte; ailelerin çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldıklarını fark etmelerini zorlaştırmaktadır.

Sayırsız Kurbana Ulaşabilme (Limitless victimization risk)

Belirli bir zamanda belirli bir yerde gerçekleşen geleneksel zorbalığın aksine siber zorbalık, her an her yerde meydana gelebilmektedir (Li, 2008). Okul yemekhanesi, otobüs durağı ya da otobüs gibi geleneksel zorbalığın yapıldığı alanlarda zorbalığa maruz kalanlar, okul günü sona erdiğinde zorbalıktan kurtulabilmekte ve evlerine döndüklerinde geçici de olsa bir rahatlık yaşayabilmektedirler. Ancak siber zorbalıkta mağdur eve döndüğünde de siber zorbadan mesaj veya e-posta almaya devam edebilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.51; Slonje ve Smith, 2008). Mishna vd. (2010) tarafından yapılan araştırmada bu duruma maruz kalan katılımcılardan biri siber zorbalığı “kesintisiz devam eden zorbalık” olarak tanımlamaktadır.

Sayırsız Seyirci Kitlesi (Virality):

Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran başka bir husus da siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre daha hızlı biçimde ve daha geniş bir alana yayılabilmesidir (Solonje ve Smith, 2008). Siber zorbalıkta mağdurla ilgili olan incitici ve aşağılayıcı içerik kısa zamanda birçok kişiye ulaştırılabilmekte, bir mesaj saniyeler içerisinde sayısız kişiye gönderilebilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.50; Strom ve Strom, 2006). Bu durumun siber zorbalığın denetim altına alınmasını ve siber zorbalıkla mücadele edilmesini güçleştirdiği ileri sürülebilir.

Tablo 1’de siber zorbalık ve geleneksel zorbalık (okul zorbalığı) arasındaki farklar sunulmuştur:

Tablo 1

Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalık Arasındaki Farklar

<i>Siber Zorbalık</i>	<i>Geleneksel Zorbalık (Okul Zorbalığı)</i>
Siber zorba kimliğini saklayabilmektedir.	Zorbanın kim olduğu bilinmektedir.
İletişim araçlarının olduğu her yerde gerçekleştirilebilir.	Genellikle okul ve dersane gibi ortamlarda ortaya çıkar.
Siber zorbanın bilgisayar kullanım becerisi mağdurun becerisine göre gelişmiştir.	Zorba ve mağdur arasında güç dengesizliği vardır.
Siber zorba, zorbalığın büyük bir gruba ulaşmasını sağlayabilir.	Bir kişi ya da bir grup tarafından gerçekleştirilir.
Anlık mesajlaşma, facebook, cep telefonu gibi iletişim araçları yoluyla yapılır.	Fiziksel ya da sözel yollar kullanılarak doğrudan gerçekleştirilir.

Kaynak: Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s.179.

Tablo 1’de verilen bilgiler incelendiğinde siber zorbalığın; kimliğin saklanması, iletişim araçları ve teknolojinin etkin kullanılması, sosyal medya hesaplarından yararlanılması ve zorbalığın daha büyük gruplara ulaşması açısından geleneksel zorbalıktan farklılaştığı görülmektedir.

Siber Zorbalık Türleri

Arıca (2011) siber zorbalığı elektronik zorbalık ve iletişim (e-iletişim) zorbalığı olmak üzere iki başlık altında ele almaktadır. Elektronik zorbalık; başkalarının şifrelerini ele geçirmek, internet sitelerini hekleme, spam veya virüs içeren e-postalar yollamak gibi daha çok olayın teknik yönüyle ilgili davranışları kapsamaktadır. Bu tür zorbalığın amacı sistemi ya da elektronik araçları etkisiz hale getirmektir. İletişim (e-iletişim) zorbalığı ise bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bireylere devamlı olarak rahatsızlık verme, alay etme, isim takma, dedikodu yayma, hakaret etme ya da bireyin izni olmadan görüntülerini başkalarıyla paylaşma gibi davranışları içermektedir. Elektronik zorbalıkta birey zorba davranıştan dolayı bir şekilde etkilenirken, e-iletişim zorbalığında doğrudan etkilenmektedir.

Konu üzerinde yapılan farklı araştırmalar incelendiğinde ise sınıflandırmaların başlıca kullanılan araca (cep telefonu, internet) göre, bilgi iletişim teknolojilerinin daha özel

yöntemlerinin kullanımına göre (metin mesajları, anlık mesajlaşma, elektronik posta, internet-sayfaları) ve davranış biçimine göre (tehdit, kavga, ifşa etme, dışlama) yapıldığı görülmektedir (Slonje, Smith ve Frisén, 2013).

Ortega, Elipe, Mora-Merchan, Calmaestra ve Vega (2009) geleneksel ve siber zorbalığın etkilerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada zorbalık sırasında kullanılan araçları göz önünde bulundurmuş; siber zorbalık davranışlarını, cep telefonu kullanılarak ve internet aracılığıyla yapılanlar olmak üzere iki kategoride ele almıştır. Smith vd. (2008) de ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, siber zorbalık türlerini kullanılan araçlara göre sınıflandırmış, ancak Ortega vd. (2009)' nin aksine bu araçları daha kapsamlı bir şekilde ele alarak siber zorbalık davranışlarını; metin mesajları, resim/fotoğraf veya videolar, e-posta, telefon aramaları, sohbet odaları, anlık mesajlaşma ve internet sayfaları aracılığıyla yapılanlar olmak üzere yedi başlık altında incelemiştir.

Arıca vd. (2008) tarafından ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, siber mağdurların karşılaştıkları zorbalık türleri; sataşılma, iftiraya uğrama, aşağılanma, tehdit edilme ve rızası olmaksızın resimler gönderilme şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca ortaöğretim öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerinin incelendiği bir araştırmada öğrencilerin; e-posta veya SMS yoluyla cinsel içerikli, hakaret ve tehdit içeren mesajlar alma, izni olmadan bilgisayarındaki bilgilerin alınması, chat (sohbet) odasında ve online (çevrimiçi) oyunlarda cinsel içerikli, hakaret ve tehdit içeren konuşmalara maruz kalma, özel numara ile rahatsız edilme, Messenger ve e-posta hesaplarının şifrelerinin alınarak kişisel mesajlarına ulaşılma, internet ortamında tanışılan birinden zarar görme, chat (sohbet) ve online oyunların oynandığı odalardan atılma gibi siber zorbalık davranışlarına maruz kaldığı ortaya konmaktadır (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010). Başka bir araştırmada ise katılımcılar, siber zorbalık davranışlarını; birine rahatsız edici derecede dürtme veya göz kırpma işareti gönderme, kişisel konuşmaları kopyalayarak başkalarına gönderme, dedikodu yayma, kişilerin resimleri üzerinde oynama ve bunları başkalarıyla paylaşma, birinin hesabını ele geçirerek başkalarına aşağılayıcı ve garip mesajlar yollama, bir öğrenci hakkında aşağılayıcı yorumlar içeren internet sayfaları düzenleme, tehdit içeren e-postalar gönderme, e-posta yoluyla birini kandırma, chat (sohbet) odasında birini aşağılama ve cinsel içerikli mesajlar gönderme şeklinde sıralamaktadır. İnternet üzerinden maruz kalınan bu davranışların yanı sıra bazı katılımcılar geceleyin telefonla aranma ve tehdit edilme gibi siber zorbalık

davranışlarına uğradıklarını belirtmektedir (Vandebosh ve Van Cleemput, 2008). Bu konu üzerine yapılan farklı araştırma sonuçları gözden geçirildiğinde, öğrencilerin siber zorbalık olarak tanımladıkları kimi davranışların bazı benzer noktalar taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda; maruz kalınan siber zorbalık davranışları, araştırmacılar tarafından davranış biçimine göre sınıflandırılarak bazı genel başlıklar altında ele alınmıştır (Bamford, 2004; Hinduja ve Patchin, 2015 s.52-67; Kowalski vd., 2008, s.46-51; Siegle, 2010; Willard, 2007, s.5-10).

Çevrimiçi Kavga (Flaming)

İki ya da daha fazla kişi arasında herhangi bir iletişim aracı vasıtasıyla ortaya çıkan kısa süreli, hararetli tartışmalardır. Bu tartışmalarda siber zorba karşısındakini tahrik etmek amacıyla hakaret ve bazen tehdit içeren mesajlar göndermenin yanı sıra konuşmalarında saldırganca bir tutum sergilemekte ve kaba bir üslup kullanmaktadır. Ayrıca mesajlara duygusal bir anlam yüklemek ve daha fazla öfke duyulmasını sağlamak amacıyla büyük harfler, çeşitli görsel semboller ve simgeler kullanılabilir. Bu tür zorbalık genellikle çevrimiçi tartışma gruplarında, forumlarda, herhangi bir haberin altında yer alan yorum bölümlerinde, sohbet odalarında veya internet üzerinde oynanan oyunlarda meydana gelmektedir (Bamford, 2004; Hinduja ve Patchin, 2015, s.54; Willard, 2007, s.5). Herkese açık ortamlarda meydana gelen çevrim içi kavgalarda birey veya gruplar tartışırken ya da birbirlerine hakaret ederken olaya şahitlik edenler (izleyiciler) ise ya olayın taraflarını desteklemekte ya da onları sakinleştirmeye çalışmaktadır (Willard, 2007; s.5).

Zarar Verme (Harassment)

Kişinin başkalarına devamlı olarak hakaret içeren mesajlar göndermesi olarak tanımlanmaktadır. Burada altı çizilmesi gereken nokta saldırı ve hakaret barındıran mesajın kurbanı defalarca gönderilmesidir. Bu tür mesajlar daha çok anlık mesajlaşma, e-posta ve metin mesajları gibi kişisel iletişim yöntemleri kullanılarak siber kurbanı gönderilmektedir. Ancak bu zorbalık türü kimi zaman forumlarda, sohbet odalarında ve tartışma grupları gibi herkese açık iletişim ortamlarında da meydana gelmektedir. Çevrim içi kavgadan farklı olarak zarar verme (harassment) daha uzun süreli olmaktadır. Ayrıca zarar verme (harassment) genellikle tek taraflıdır. Başka bir anlatımla siber zorba; hakaret içeren, aşağılayıcı ve kaba bir üslupla yazılmış mesajları göndermeye devam ederken, siber kurban iletişimi durdurmaya

çalışarak bu mesajların gelmesini engellemeyi amaçlamaktadır (Kowalski vd., 2008, s.47; Mieczynski, 2008; Willard, 2007, s.7).

İftira (Denigration)

Birinin hakkında zarar verici, onur kırıcı, aşağılayıcı, acımasız ve doğru olmayan bilgileri bir internet sayfasında yayımlamak veya e-posta ya da metin mesajlarını kullanarak başkalarıyla paylaşmak olarak ifade edilmektedir (Kowalski vd., 2008, s. 48; Willard, 2007, s.7). Ayrıca, Hines (2011) siber zorbanın, birey hakkında uydurulmuş hikâyeleri sosyal paylaşım sitelerinde, kişisel internet sayfalarında ve bloglarında paylaşabildiklerini belirtmektedir. Zorbalık davranışını yapan kişi, bireyin arkadaşlık ilişkilerini bozmayı ve saygınlığına zarar vermeyi hedeflemektedir (Willard, 2007, s.7). Hinduja ve Patchin (2015, s.53) bu tür aslı olmayan bilgilerin e-posta, metin mesajı gibi iletişim araçları yardımıyla çok hızlı bir şekilde yayılabildiğini ve kurban ile ilgili dedikoduların birkaç dakika için öğrenilebildiğini ifade etmektedir. Ayrıca bu tip dedikoduların genellikle farklı isimler kullanılarak açılmış olan hesaplardan paylaşılması, bilginin kaynağını tespit etmeyi güçleştirmektedir. Bu da siber zorbalığın bu türünün, öğrenciler tarafından öğretmen ve idarecilere karşı kullanılmasına neden olabilmektedir (Willard, 2007, s.8). Siber kurbanın aslı olmayan bilgilerin paylaşıldığı siteye ya da sayfaya erişimine izin verilmemesi ise bu tür iftiraların silinememesine neden olmaktadır (Hines, 2011).

Başka Bir Kimliğe Bürünme (Impersonation)

Siber zorbanın, mağdurun kimliğini kullanarak başkalarına olumsuz, uygunsuz ve zararlı mesajlar göndermesi biçiminde ifade edilmektedir. Siber zorbalığın bu biçimi mağdurun kişisel internet sayfası, profilleri ve blogları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Siber zorba, mağdurun insanlar arasındaki saygınlığına zarar vermeyi, arkadaşlık ilişkilerini bozmayı ve onu sıkıntıya sokmayı amaçlamaktadır. İnternetin doğası siber zorbanın başka bir kimliğe bürünmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bu tür zorbalıkta bilginin kimin tarafından gönderildiğini ya da doğru olup olmadığını tespit etmek olanaksız olabilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s. 60; Hines, 2011; Kowalski vd., 2008, s.48; Mieczynski, 2008; Nocentini vd., 2010; Willard, 2007, s.8).

Başkasının Bilgilerini İnternet Ortamında İzinsiz Kullanma (Outing and Trickery)

Birinin diğerlerinin görmesini istemediği kişisel, hassas veya utanç verici bilgilerinin, resim veya videolarının e- posta, metin mesajı, sohbet odaları, internet sayfaları veya bloglar aracılığıyla başkalarıyla paylaşılması olarak ifade edilmektedir. Ayrıca birinin telefonundaki mesajları gizlice okumak ya da izni olmadan video veya fotoğrafını çekmek de bu tür zorbalığın bir parçası olarak düşünülmektedir. Willard (2007, s.9) bu tür zorbalığın bazen birini tehdit etmek amacıyla bazen de bitmiş bir ilişkinin ardından karşı taraftan intikam almak için kullanılabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca siber zorbanın, kimseyle paylaşmayacağını söyleyerek mağdurun özel bilgilerini arkadaş sıfatı altında öğrenip başkalarına göndermesi ya da internet ortamında yayımlaması da siber zorbalığın bu türü kapsamında değerlendirilmektedir (Bamford, 2004; Hinduja ve Patchin, 2015, s.55; Hines, 2011; Kowalski vd.,2008, s.49; Mieczynski, 2008; Willard, 2007, s.9).

Dışlama (Exclusion/Ostracism)

İnternet ortamında birini gruba almama veya gruptan çıkartma şeklinde tanımlanmaktadır (Willard, 2007, s.9; Nocentini vd., 2010). Başka bir anlatımla dışlama; birini arkadaş listesinden, sohbet odalarından, internet gruplarından, oyun sayfalarından, anlık mesajlaşma gruplarından veya bloglardan çıkartmak anlamına gelmektedir. Dışlama birey üzerinde ciddi derecede olumsuz etkilere sahiptir. Yapılan araştırmalar bu tür siber zorbalığa maruz kalma oranının arttıkça insanların kendilerini kötü hissettiklerini, kontrollerinin azaldığını ve benlik saygılarının düştüğünü ortaya koymaktadır (Williams, Cheung ve Choi, 2000).

Siber Taciz (Cyberstalking)

Willard (2007, s.10) siber tacizi “ Aşırı derecede aşağılayıcı ve göz korkutucu tehditler içeren ve şantaj barındıran zararlı mesajları birine devamlı olarak gönderme.” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tür zorbalığı yapan kişiler aynı zamanda mağdur hakkında asılsız bilgiler çıkarabilmekte ve arkadaşlık ilişkileri ile saygınlıklarına zarar verebilmektedirler. Bir başka siber zorbalık türü olan zarar verme (harassment) ile aralarında kesin bir ayırım yapmanın güçlüğüne rağmen Willard (2007, s.10) bireyin hayati tehlikesinin olması veya güvenliğinin tehlikeye girmesinin siber tacizi, zarar vermeden (harassment) ayıran bir ölçüt olduğunu ifade

etmektedir. Kowalski, vd. (2008, s.50) de siber tacizde zorbanın daha fazla tehditte bulunduğunu belirtmektedir.

Müstehcen veya Pornografik Görüntüler Gönderme (Sexting)

Birine cep telefonu ya da internet üzerinden, çıplak resimler veya müstehcen görüntüler gönderme şeklinde ifade edilmektedir (Siegle, 2010). Siegle (2010) 14-17 yaş arasındaki gençlerin yaklaşık dörtte birinin siber zorbalığın bu türüne zorba ya da kurban olarak dahil olduğunu, kızların erkeklere oranla daha fazla müstehcen içerikli görüntülerini başka biriyle paylaştığını bildirmektedir.

Birine Vurup Kaçma (Happy Slapping)

Metrolarda başlayan ve İngiltere’de yaygınlaşan birine vurup kaçmanın (happy slapping) siber zorbalığın yeni bir şekli olduğu ifade edilmektedir. Siber zorbalığın bu formunda zorba; mağdura beklemediği bir anda vurup kaçarken başka biri de o sırada bu olayı kayıt altına almakta, daha sonra çekilen resim ya da videolar internet ortamına yüklenerek milyonlarca kişinin mağdurun görüntülerini görmesine olanak verilmektedir. Bu tür zorbalığın bazen intiharla bazen de vurmanın şiddetinden kaynaklanan ölümlerle sonuçlandığı bilinmektedir (Kowalski vd., 2008, s.50, 51).

Siber Zorbalık Araçları

Siber zorbalıkla ilgili yapılan tanımlarda üzerinde durulan noktalardan biri de siber zorbalığın cep telefonu, internet, bilgisayar gibi çeşitli dijital araçların kullanılarak elektronik ortamda gerçekleştirilmesidir. Siber zorbalığın bu yönü onu geleneksel zorbalıktan ayırmakta ve zorbalık yapan kişinin mağdura her an, her yerde ulaşabilmesine imkan vermektedir. Bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, siber zorbalığın çeşitli araçların kullanılarak gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Literatürde konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde siber zorbaların kullandıkları araçların çeşitli başlıklar altında ele alındığı görülmektedir (Bhat, 2008; Hinduja ve Patchin, 2008; Kowalski vd., 2008, s.51-57; Price ve Dagleish, 2010; Rogers, 2010, s. 14-16; Shariff ve Gouin, 2005; Smith vd., 2008; Willard, 2007, s.20-26; Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhol, 2006).

Anlık Mesajlaşma

Messenger, WhatsApp, MSN gibi internet üzerinden kullanabilen uygulamalar aracılığıyla bireyin arkadaş listesindeki kişilerle eş zamanlı olarak yazışması anlık mesajlaşma (Instant messaging) olarak ifade edilmektedir (Bhat, 2008; Kowalski vd., 2008, s.52). Anlık mesajlaşma yoluyla siber zorba karşısındakine tehdit ve kızgınlık içeren mesajlar gönderebilmektedir. Buna ek olarak zorba, siber mağdurun kimliğini kullanarak onun adına hesap açmakta ve mağdurun listesinde yer alan kişilerle uygunsuz mesajlar ya da mağdurun rencide edici resim veya videolarını paylaşabilmektedir (Kowalski vd., 2008, s.52).

Cep Telefonu

Kullanımı gün geçtikçe artan bilişim ve iletişim teknolojileri, bireyler arasında cep telefonu kullanımını yaygınlaştırmaktadır. Ancak bu durum siber zorbalığın cep telefonu yardımıyla gerçekleştirilmesine de olanak sağlamıştır. Siber zorbalar, cep telefonuyla mağdurun rızası olmadan çektikleri resim ya da videoları mağduru üzme veya aşağılamak amacıyla başkalarıyla paylaşabilmektedir. Ayrıca cep telefonundan mağdura tehdit edici mesajlar ya da e-postalar gönderebilmekte (Bhat, 2008) veya mağduru defalarca sessiz bir şekilde arayabilmektedir. Bu davranışların yanı sıra zorba, izinsizce aldığı mağdurun telefonunu başkalarına zarar vermek için kullanabilmektedir (Rogers, 2010, s.15).

E-posta

Elektronik posta, kişi ya da kişilere gönderilen iletileri içermektedir. Anlık mesajlaşmada olduğu gibi eş zamanlı bir konuşma biçiminde gerçekleşmemektedir (Willard, 2007, s.21). Zorbalar, gerçek kimliklerini gizleyerek kolaylıkla sahte birçok hesap oluşturabildikleri için yakalanma korkusu duymadan mağdura tehdit edici ve zarar verici iletiler gönderebilmektedir (Rogers, 2010, s. 15). Bu iletiler görsel, işitsel veya sözel içerikte olabilmektedir (Bhat, 2008). Kowalski vd. (2008, s. 52)' ne göre siber zorbalar, zarar vermek ya da aşağılamak istedikleri mağdur hakkındaki resim ya da bilgiyi tek bir tuşla tek seferde birçok kişiye gönderebilmeleri ve e-postayı gönderen kişinin kimliğinin tespit edilmesinin güç olması nedeniyle e-postayı bir siber zorbalık aracı olarak sıklıkla kullanmaktadır.

Metin mesajları

Bireyin cep telefonu ya da kişisel dijital yardımcı (PDA) kullanarak bir başkasına kısa iletiler göndermesi şeklinde ifade edilmektedir (Willard, 2007, s.23). Ayrıca kısa mesaj servisi (SMS) olarak da tanımlanmaktadır (Kowalski vd., 2008, s.52). Siber zorba, mağdura tehdit edici ve saldırgan iletileri defalarca gönderebilmektedir (Rogers, 2010, s.14). Mağdura gönderilen mesajlar sadece yazılı olmamakta; kimi zaman zorba, metin mesajları yoluyla görüntü de gönderebilmektedir (Willard, 2007, s.23). Metin mesajlarının bir internet sayfasından gönderilebilmesi (Willard, 2007, s.23) ve “kullandıkça öde” tarifesindeki telefonların kullanımı (Rogers, 2010, s.14) siber zorbanın kimliğini saklamasını kolaylaştırmaktadır.

Sosyal Paylaşım Siteleri

Sosyal paylaşım siteleri, bireylerin bir hesap açarak, kendileriyle ilgili bir profil oluşturdukları ve farklı kişilerle bağlantı kurarak iletişim kurdukları uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Sosyal paylaşım siteleri; bireylere biyografik bilgilerini, kişisel anekdotlarını, ilişkilerini, ilgilerini, fikirlerini, beğendiği veya beğenmediği şeyleri ve bir konu hakkında resim ya da video paylaşma olanağı sunmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2015, s.27). Bu açıdan değerlendirildiğinde “sosyal medya bireylere; arkadaşlarından fiziksel olarak ayrı olsalar da onlara duygusal olarak yakın ve bağlı olma; ayrıca her zaman bu topluluğun bir parçası olma imkanı sağlamaktadır” (Boyd’dan aktaran Hinduja ve Patchin, 2015, s.27). Bu sebeple MySpace, Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, Vine gibi sosyal paylaşım sitelerinin kullanımı gençler arasında gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Bu uygulamalar siber zorbanın, kimliğini gizleyerek çok sayıda hesap oluşturmasına ve mağdura farklı biriymiş gibi yaklaşmasına fırsat vermekte (Rogers, 2010, s.16), ayrıca zorba mağdurun hesaplarını ele geçirerek başkalarına zararlı ve küçük düşürücü şeyler gönderebilmektedir (Bhat, 2008).

Sohbet Odaları

Sohbet odaları herkese açık olan, ancak istenildiği anda sohbetin belirli kişilerle sınırlanabildiği, insanların belirli bir konu hakkında fikirlerini paylaştığı, eş zamanlı konuşmaların gerçekleştiği platformlardır. Sohbet odalarında iletişim genellikle klavye ile yazılan iletilerle sağlanır ancak gerekli alt yapı var ise sesli veya görüntülü konuşmalar yapma imkanı da bulunmaktadır (Kowalski vd., 2008, s.55; Willard, 2007, s.22; Yaman vd., 2011,

s.184). Ancak anlık mesajlaşma da olduğu gibi bireyler sohbet odalarında da siber zorbalık davranışlarına maruz kalabilmektedir. Herkesin istediği zaman sohbe katılabildiği ve yorumlarını paylaşabildiği bu platformda kimi zaman sohbet odasındaki bir kişi diğer üyelerin iftirasına uğrayabilmekte ya da sohbet odasından atılmakta veya bir grupla diğeri arasında anlık ve hararetli bir kavga yaşanabilmektedir. Ayrıca birçok siber zorbalık aracında olduğu gibi sohbet odalarında da zorba gerçek kimliğini gizleyerek; yaş, cinsiyet, meslek gibi konularda yanlış bilgiler içeren hesaplar oluşturup mağdura kendisini farklı biriymiş gibi tanıtabilmektedir. Kendisini farklı biri olarak tanıtmak zorba üzerinde rahatlatıcı bir etki yapsa da siber mağdur zorbanın gerçek kimliğini saklayarak kendisini aldattığını öğrendiğinde öfkelenmektedir (Kowalski vd., 2008, s.55).

Bloglar

İngilizce “web” ve “log” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen blog kelimesi, herhangi bir teknik bilgiye ihtiyaç duyulmaksızın, kişilerin istedikleri şeyleri istedikleri biçimde yazmasıyla oluşan, günlüğü andıran web siteleridir (Vikipedi, 2016). Willard (2007, s.23) bloğu, web siteleri ve tartışma platformlarının birleşimi olan web günlükleri olarak tanımlamaktadır. Bu günlüklerde blog sahibi düzenli olarak çeşitli konular hakkında yorumlar yapmakta ve diğerlerinin yaptığı yorumlarla ilgili geribildirim vermesini istemektedir. Ancak siber zorbalar blogları; başkalarının özeline girmek ve itibarına zarar vermek, onları utandırmak veya onlarla alay etmek için kullanabilmektedirler. Bunlara ek olarak siber zorbalar, bu bloglar aracılığıyla sınıf arkadaşlarının fiziksel özellikleri, zekaları, kişisel bakımı ve cinsel tercihleri ile ilgili yorumlarda bulunabilmektedir (Bhat, 2008; Kowalski vd., 2008, s. 56).

Web Siteleri

Günümüzde insanların büyük bir kısmı; işlerini ilerletmek, ürün satmak, ya da aile veya arkadaşlarının yararı için kişisel bilgilerini paylaşmak gibi amaçlarla kendi web sitelerini oluşturmaktadır (Kowalski vd., 2008, s.56). Ancak bu amaçlara hizmet eden web siteleri, bir siber zorbalık aracı olarak da kullanılabilir. Zorbalık davranışını gerçekleştiren kişi ya da kişiler, sadece mağdurla ilgili küçük düşürücü bilgileri veya görüntüleri paylaşmak amacıyla web sitesi oluşturabilmektedir (Willard, 2007, s.20). Mesela; sınıf arkadaşının

çektirmiş olduğu sıradan bir görüntü üzerinde çeşitli değişiklikler yaparak mağdurun resmini cinsel açıdan tahrik edici bir biçime sokabilmekte ve bu resmin altına isim, adres ve telefon numarası gibi iletişim bilgilerini koyarak web sitelerinde yayımlayabilmektedirler. Web siteleri kullanılarak yapılan zorbalıklardan biri de “sınıftaki en çirkin kızı” ya da “okuldaki en şişman çocuğu” seçmek gibi mağduru küçük düşürecek ve rencide edecek konular üzerinde sınıfın ya da okulun diğer üyelerini internet üzerinde oylama yapmaya davet etmektir (Kowalski vd., 2008, s. 56-57). Bunlara ek olarak, web sitesinin kurucusu tarafından siteye girenlerin düşüncelerini ifade etmesi için oluşturduğu ziyaretçi defterlerine zorbalar tarafından zararlı materyaller gönderilebilmektedir (Willard, 2007, s.20).

Çevrimiçi Oyunlar

İnternet üzerinde gençlerin oynayabileceği birçok oyun bulunmaktadır. Bu oyunların bir kısmı, tek bir oyuncuyla bilgisayara karşı oynanmaktadır. Bazı oyunlar ise birden fazla oyuncunun katılımını gerektirmekte, bu oyuncular bazen birbirlerine karşı bazen de işbirliği yaparak bilgisayara karşı oyun oynamaktadırlar. Bu tür oyunların oynandığı ortamlarda bireylere oyun oynarken birbirleriyle iletişim kurma olanağı da sunmaktadır. Ancak bireylerin çevrimiçi oyunlarda gerçek kimliklerini gizleyebilmeleri iletişim sürecinde daha tehditkâr, saldırgan, onur kırıcı ve kaba bir üslup kullanmalarına yol açmaktadır. Oyun sırasında bireyin farklı bir kimliğe bürünmesi ve sanal ortamda oyun oynadığı kişileri gerçek birer kişi olarak görmemesi, onun daha saldırgan tutumlar sergilemesine neden olmaktadır (Kowalski vd., 2008, s. 57; Willard, 2007, s.24).

Forumlar

İnsanların bir konuyla ilgili birbirleriyle düşüncelerini paylaştıkları ve birbirlerinin problemlerine çözüm sundukları platformlardır. Forum kurallarını kabul ederek foruma üye olan bir kişi takma ad ve bir şifre kullanarak forumda başkalarıyla iletişim kurabilmekte ve fikirlerini beyan edebilmektedir. Bu ortamlarda zaman içerisinde arkadaşlıklar ve dostluklar kurulabilmekte ancak kimi zaman da bireyler siber zorbalığa maruz kalabilmektedir. Siber zorba, takma isim kullanarak girdiği forumda diğerlerinin düşünceleriyle dalga geçebilmekte, onları küçük düşürebilmekte ve tehdit edebilmektedir. Bunlara ek olarak mağdura zararlı

iletiler gönderilebilmekte ya da kişiye onurunu kıracak ve saygınlığını azaltacak iftiralar atılabilmektedir (Yaman vd., 2011, s.187).

Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık yarısı (%43) çeşitli amaçlarla interneti kullanmaktadır (Internet World Stats, 2014). İki milyardan fazla internet kullanıcısı ise interneti kullanarak başkalarıyla sosyal etkileşimde bulunmaktadır (WDS, 2015). Bu etkileşim, özellikle gençlerin de üye olduğu ünlü web siteleri üzerinden sağlanmaktadır. Bu amaçla, bugün Kuzey Amerika'daki gençlerin büyük bir kısmı My Space.com, Xanga.com ve Facebook.com gibi web sitelerini yoğun bir şekilde kullanmaktadır (Arıca, 2011). Türkiye'de ise nüfusun yarısının sosyal paylaşım sitelerini aktif olarak kullandığı (WDS, 2015); internet kullanıcılarının dörtte üçünün (%78) interneti sosyal gruplara (Facebook, Twitter) katılma amacıyla kullandığı görülmektedir (TÜİK, 2014). İnternet kullanımının bu kadar yaygınlaşması ve internetin iletişim ve etkileşim sürecinin önemli bir parçası haline gelmesi kullanıcıların her an bir siber saldırıyla karşılaşma riskini de beraberinde getirmektedir. Birçok ülkede konu ile ilgili yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular bu riskin göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşabildiğini göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde Ybarra ve Mitchell'in (2004) 10–17 yaşları arasında düzenli internet kullanan çocuk ve gençlerin üzerinde yaptığı araştırmada katılımcıların yaklaşık beşte birinin siber zorbalığa bir şekilde karıştıkları; %4'ünün siber mağdur, % 12'sinin siber zorba, % 3'ünün ise zorba/ mağdur oldukları ortaya konmuştur. Ortaokul öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığını tespit etmek amacıyla 6. 7. ve 8. sınıfta eğitim gören toplam 3767 öğrenci üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise öğrencilerin %11'inin son birkaç ay içinde en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı; %4'ünün zorbalık yaptığı; %7'sinin ise hem zorba hem de mağdur olduğu bulgulanmıştır (Kowalski ve Limber, 2007).

İnternet üzerinden yürütülen bir araştırmada 18 yaş ve altı 384 gencin siber zorbalığın yaygınlığını ve niteliğini tespit etmek amacıyla hazırlanan ankete verdiği cevaplara göre; katılımcıların onda birinin (%11) siber zorbalık yaptığı; dörtte birinden fazlasının (%30) önemsenmeme, tehdit edilme, dalga geçilme ya da hakkında asılsız haberler uydurulma gibi siber zorbalık eylemlerine uğradığı ve hemen hemen yarısının (%47) siber zorbalık olaylarına tanık olduğu ortaya konmuştur (Patchin ve Hinduja, 2006). Hinduja ve Patchin tarafından

2007 ve 2014 yılları arasında yapılan ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerini konu edinen araştırma sonuçlarının ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların dörtte birinin hayatlarının bir noktasında siber zorbalığa uğradığı; yaklaşık beşte birinin ise siber zorbalıkta bulunduğu görülmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.74, 75).

Kanada’da Mishna vd. (2010) tarafından ortaokul ve liselerin çeşitli kademelerinde öğrenim görmekte olan 2186 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin yaklaşık yarısı siber mağduriyet yaşamışken; üçte biri ise internet ortamında siber zorbalıkta bulunmuştur. Aynı ülkede ortaokulda öğrenim görmekte olan 264 öğrencinin siber zorbalık/mağduriyet durumlarını inceleyen bir başka çalışmada ise dört öğrenciden birinin siber zorbalığa uğradığı, katılımcıların yaklaşık beşte birinin (%17) elektronik araçları kullanarak siber zorbalıkta bulunduğu, yarısından fazlasının ise siber zorbalığa uğrayan birini tanıdığı ortaya çıkmıştır (Li, 2006).

Zhou vd. (2013)’ nin Çin’de ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 1438 öğrenci üzerinde siber zorbalığın yaygınlığını ve risk faktörlerini saptamak amacıyla yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin üçte biri (%35) internet üzerinde siber zorbalıkta bulunmuş ve yarısından fazlası son beş ay içerisinde siber zorbalığa maruz kalmıştır. Buna ek olarak katılımcıların dörtte biri hem siber zorbalık yapmış hem de zorbalığa maruz kalmıştır. Öğrencilerin yaklaşık beşte ikisi (%37) sınıflarından birinin siber zorbalık yaptığını söylerken; onda dördü (% 40) de sınıf arkadaşlarından birinin siber zorbalığa uğradığını belirtmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak Zhou vd. (2013) siber zorbalığın Çin’de lise öğrencilerinin arasında yaşanan yaygın bir sorun olduğunu ifade etmektedir.

Huang ve Chou (2010) tarafından Tayvan’da ortaokula devam etmekte olan öğrenciler üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre katılımcıların yarısından çoğu siber zorbalık olayına tanıklık etmiş, üçte biri (%35) siber zorbalığa uğramış ve beşte biri ise internet üzerinde zorbalık eylemleri sergilemiştir.

Belçika’da yapılan bir çalışmada ise katılımcıların büyük çoğunluğunun siber zorbalığı “büyük bir problem” olarak nitelendirdiği ifade edilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların onda biri (%11) siber mağdur; beşte biri (%18) siber zorba; dörtte birinden fazlası ise (%28) izleyicidir (Vandebosh ve Van Cleemput, 2009). Aynı ülkede Walvare ve Heirman’ ın (2011) yaşları 12 ile 18 arasında değişen 1318 öğrenci üzerinde yaptığı

araştırmada öğrencilerin üçte birinin (%34) siber mağdur olduğu, beşte birinin ise (%21) siber zorba olduğu ortaya çıkmıştır.

Williams ve Guerra (2007) tarafından Kolorado'da 5. 8. ve 11. sınıflarda eğitim görmekte olan 5632 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada siber zorbalık olaylarının %9 oranında olduğu tespit edilmiştir. Sınıflara göre dağılım incelendiğinde 5. sınıflarda zorbalık olaylarının %5 olduğu, 8. sınıflarda bu oranın %13'e kadar yükseldiği, 11. sınıflarda ise %10'a düştüğu görölmektedir. Bu araştırma sonucuna paralel olarak, Kowalski ve Limber (2007) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık olaylarına 6. sınıf öğrencilerinden iki kat daha fazla katıldığını bulgulamıştır. Tokunaga (2010) da siber zorbalığa en fazla maruz kalan öğrencilerin 7. ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan öğrenciler olduğunu ifade etmektedir.

Kraft (2006); İngiltere, Amerika, Kanada ve Avusturya'da siber zorbalığın yaygınlığını ve etkilerini incelemek amacıyla uygulanan araştırmaların bulgularını özetleyen çalışmasında araştırmalarda siber zorbalık yaşayanların ortalamasının %10 ile %42 arasında değiştiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de ise siber zorbalığın yaygınlığını, nedenlerini, sonuçlarını ve farklı değişkenlerle ilişkilerini açıklamak amacıyla 2007'den itibaren yapılmaya başlanan araştırmaların sayısının gün geçtikçe arttığı görölmektedir.

Lise öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığını ve internet kullanım sıklığının siber zorbalığın bir belirleyici olup olmadığını incelemek amacıyla yaşları 14-19 yaş arasında değişen 227 öğrencinin katılımıyla yapılan araştırmada öğrencilerin dörtte birinden fazlasının (%30) siber zorbalığa maruz kaldığı ortaya konmuştur (Erdur- Baker ve Kavşut, 2007).

Arıcak vd. (2008) tarafından ergenler arasında siber zorbalık olaylarının yaygınlığını tespit etmek amacıyla yapılan araştırmada, araştırmaya katılan 269 ortaokul öğrencisinin üçte birinin (%35.7) başkalarına siber zorbalık yaptığı; dörtte birine yakının (%23.8) hem zorba hem de mağdur olduğu; onda birinden azının (% 5.9) ise sadece kurban olduğu bulunmuştur.

Arıcak'ın (2009) siber zorbalık ile psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi açıklamak ve hangi semptomların siber zorbalığın belirleyicisi olduğunu bulmak amacıyla yaptığı araştırmada araştırmaya katılan 695 üniversite öğrencisinin yaklaşık beşte ikisinin (%36.7) siber zorbalığa

maruz kaldığı, beşte birinin (%17.7) hem zorba hem mağdur olduğu; çok azının ise (%2) siber zorbalık yaptığı ortaya konmuştur.

Burnukara (2009) tarafından geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmada ortaokul ve liseye devam etmekte olan 608 öğrencinin onda birinin (%10) çeşitli ortamlarda siber zorbalığa maruz kaldığı, çok azının ise (%5.8) siber zorbalık yaptığı bulunmuştur. Aynı konu üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise yaşları 14-19 yaş arasında değişen 276 öğrencinin onda birinin (%12.6) siber zorba; beşte birinin (%19.5) siber kurban; beşte birinin ise (% 21.1) hem zorba hem kurban olduğu ortaya konmuştur (Erdur- Baker, 2010).

Bireyin psikolojik ihtiyaçları ile siber zorbalık yaşantıları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan bir araştırmada ise araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin beşte birinin (%22.5) siber zorbalık yaptığı, yarısından fazlasının (%55.3) ise siber zorbalığa uğradığı bulunmuştur (Dilmaç, 2009).

Yılmaz (2011) öğrencilerin siber zorbalık yaşantılarını incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, 7. sınıfta öğrenim görmekte olan 756 öğrencinin yaklaşık beşte birinin (%16.9) siber zorbalığa uğradığını, çok azının (%6.4) ise siber zorbalık yaptığını bulmuştur.

Özdemir ve Akar (2011) tarafından lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerini bazı değişkenlere göre incelemek amacıyla yapılan araştırmada, araştırmaya katılan 336 öğrencinin yaklaşık yedide birinin (%14) son bir ay içerisinde siber zorbalığa uğradığı, onda birinin (%10) ise siber zorbalık yaptığı bulunmuştur.

Ayaş ve Horzum (2012) siber zorbalık ve siber mağduriyetin ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığını saptamak için yaptığı araştırmada, araştırmaya katılan 413 öğrencinin yaklaşık beşte birinin (%18.6) siber zorbalığa maruz kaldığı; onda birinin ise (%11.6) siber zorbalık yaptığı ortaya çıkmıştır.

Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyet yaşantılarını ile öğretmen ve yöneticilerin bu davranışlara ilişkin farkındalık düzeyini incelemek amacıyla Serin (2012) tarafından yapılan araştırmada, ortaokulda öğrenim görmekte olan 4291 öğrencinin onda birinin (%11.7) siber zorbalık yaşadığı; yaklaşık onda birinin (%9.4) ise siber zorbalık yaptığı ortaya konmuştur.

Baştürk- Akça, Sayımer ve Ergül (2015) tarafından ergenlerin sosyal medya kullanımlarını ve siber zorbalık yaşantılarını incelemek için yapılan araştırmada, 7. ve 8. sınıfta öğrenim

görmekte olan 200 öğrencinin onda birinin (%9.5) siber zorbalığa uğradığı, çok azının ise sadece siber zorba (%7) ve siber mağdur/zorba (%7.5) olduğu ortaya çıkmıştır.

Çeşitli ülkelerde ve Türkiye’de siber zorbalık olgusu üzerine yapılan araştırmaların bulguları incelendiğinde; siber zorbalığın ve mağduriyetin eğitim kurumlarının çeşitli kademelerinde göz ardı edilemeyecek boyutlarda yaşandığı ve önemli bir problem olduğu ileri sürülebilir. Bu durum, aileler, öğretmenler, okul yöneticileri ve diğer merciler tarafından problemi çözmek amacıyla çeşitli önlemler alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Siber Zorbalığın Nedenleri

Siber zorbalık üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde zorbalık davranışlarının birçok nedene bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Arıca, 2009; Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, 2010; Çetin, Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2011; Dilmaç, 2009; Hinduja ve Patchin, 2007, s.100-103; Kowalski vd., 2008, s.59; Li, 2010; Mishna vd., 2010; Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2012; Topçu, Yıldırım ve Erdur- Baker, 2013; Turan, 2013; Vandebosh ve Van Cleemput, 2008; Varjas, Talley, Meyers, Parris ve Cutts, 2010; Willard, 2007, s. 268-269; Xiao ve Wong, 2013; Zhou vd., 2013). Araştırmacılar tarafından ortaya konulan nedenler içsel ve dışsal nedenler olmak üzere iki genel başlık altında ele alınmıştır.

İçsel Nedenler

Bireyin siber zorbalık yaşamasına yol açan, kendisinden, demografik ve gelişimsel özelliklerinden kaynaklanan nedenlerdir.

Kişisel Nedenler

Siber zorbalık davranışlarının arkasında yatan kişisel nedenler incelendiğinde, siber zorbalığın; güç gösterisinde bulunmak, okulda maruz kaldıkları geleneksel zorbalığın intikamını almak, arkadaşlarına acı vermektan haz almak, can sıkıntısını gidermek ve eğlenmek, birinden hoşlanmamak veya ona nefret ya da düşmanlık duymak, rahatlamak, birilerinin dikkatini çekmek, internette çok fazla zaman geçirmek, daha önce yaşadığı siber mağduriyete karşılık vermek, bireylerin ırk, dış görünüş, din, cinsel seçimlerine karşı ön

yargılı olmak, diğer bireyler üzerinde kontrol kurmayı istemek, siber zorbalık yaptığında güçlü, popüler, havalı veya eğlenceli olacağını düşünmek, öfke, kıskançlık, güvensizlik duygularının üstesinden gelmek gibi sebeplerle siber zorbalıkta buldukları görülmektedir (Arıcak, 2009; Hinduja ve Patchin, 2015, s.101; Kowalski vd., 2008, s.59; Li, 2007b; Li, 2010; Mishna vd.,2010; Topçu vd., 2013; Turan, 2013; Vandebosh ve Van Cleemput, 2008; Varjas vd., 2010; Willard, 2007, s.268-269; Xiao ve Wong; 2013; Zhou vd., 2013). Bireyler yaptıkları davranışın zorbalık olduğunu bilmedikleri (Mishna vd., 2010), davranışın zararsız olduğunu düşündükleri için (Hinduja ve Patchin, 2007) ve zorbalığı savunma aracı olarak gördükleri (Li, 2010) için de siber zorbalık da bulunabilmektedir. Ayrıca yapılan bir araştırmada günlük hayatta bireyin gösterdiği boyun eğici davranışlar arttıkça siber zorbalık düzeyinin de arttığı ortaya konmuştur (Peker vd., 2011). Bu durumun gerçek hayatta sosyal ilişkilerinden haz alamayan zorbanın; bu eksikliği gidermeye çalışırken karşısındakini tehdit etme, korkutma, aşağılama gibi siber zorbalık davranışlarını kullanmasından kaynaklandığı ileri sürülmüştür (Peker vd., 2011).

Demografik Değişkenlerden Kaynaklı Nedenler

Araştırmalarda, bireylerin cinsiyetlerine (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010; Erdur-Baker, 2010; Kowalski ve Limber, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Xiao ve Wong, 2013) ve buldukları yaşa göre (Mesch, 2009; Özel, 2013; Price ve Dalglish, 2010; Williams ve Guerra, 2007) siber zorbalıkta bulunma düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir. Birçok araştırma sonucu, sanal ortamda erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık bulunduğunu (Kocatürk, 2014; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Yılmaz, 2011) ve yaşça büyük olan çocukların küçük olanlardan daha fazla siber zorbalık olaylarıyla karşılaştığını (Mesch, 2009; Özel, 2013; Price ve Dalglish, 2010; Slonje ve Smith, 2008; Williams ve Guerra, 2007) göstermektedir. Bu nedenle, yaş ve cinsiyet siber zorbalığın nedenleri arasında sayılabilir.

Gelişimsel Nedenler

Ergenlik döneminde bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan birçok ani değişim yaşayan çocukların beyinlerinde yer alan kortikal alanların yeterince gelişmemesi ve bu dönemde dürtülerin ön plana çıkması nedeniyle muhakeme güçleri yetersiz olabilmekte, başka bir ifadeyle ergenler

özenetimlerini sağlayabilmeleri, dürtülerini kontrol edebilmeleri ve mantıklı kararlar alabilmeleri için gerekli olgunluğa ulaşmamış olabilmektedir (Gruber ve Yurgelun Todd'dan aktaran Hinduja ve Patchin, 2015, s.100). Bu durumun bir sonucu olarak siber zorbalık yapma olanağı olan ergenler, davranışlarının sonuçlarını düşünmeyerek o anki duygu ve düşüncelerinden hareketle refleks olarak siber zorbalıkta bulunabilmektedirler. Dürtüleriyle hareket eden ergenler, herhangi biri tarafından denetlenmediklerinden, “şimdi” odaklı oldukları için davranışlarının uzun dönemli sonuçlarını kestirememelerinden dolayı sanal ortamda zorbalık yapabilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2015, s.100).

Dışsal Nedenler

Bireyin siber zorbalık yaşamasına yol açan; ailesinden, siber zorbalığın doğasından ve çevresinden kaynaklanan nedenlerdir.

Aileden Kaynaklı Nedenler

Ailelerde çocuğa rol model oluşturacak zorbalık davranışlarının görülmesi, çocuğun internet kullanımının denetlenmemesi ve internet kullanımına herhangi bir sınır koyulmaması, çocuğa karşı anne babanın aşırı derecede hoşgörülü davranması ve çocuğu serbest bırakması, aile ilişkilerinde sıcaklık olmaması ve çocuğun ebeveynlerine herhangi bir bağlılık duymaması, ebeveynlerle çatışma yaşanması ve yeterli düzeyde iletişim kurulamaması bireylerin sanal ortamda siber zorbalık yapmalarının arkasında yatan ailevi nedenleridir (Li, 2010; Willard, 2007, s.45).

Siber Zorbalığın Doğasından Kaynaklı Nedenler

Siber zorbalıkta zorba, kimliğini rahatlıkla gizleyebildiği için sanal ortamda zorbalıkta bulunmak, geleneksel zorbalığın tersine zorbanın yakalanma olasılığını azaltmakta ve zorbalık yapan kişi kendini güvende hissetmektedir. Zorbalığın teknolojik araçlar yardımıyla gerçekleştirilmesi nedeniyle siber zorba, mağdurla karşılaşmamakta ve yaptığı zorbalığın mağdur üzerinde yol açtığı somut sonuçları ve psikolojik zararı görememektedir. Ayrıca siber zorbalık, teknolojik aletler aracılığıyla gerçekleştirildiği için geleneksel zorbalığa göre daha kolay olmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2015, s.46-49; Kowalski vd., 2008, s.59; Topçu vd., 2013). Bütün bu sebepler, kişinin siber zorbalığı tercih etmesine yol açmaktadır.

Çevreden Kaynaklı Nedenler

Yapılan araştırmalarda siber zorbalanın; arkadaşlarının onayını almak, ilgisini çekmek ve saygınlığını kazanmak gibi nedenlerle zorbalık yaptıkları (Dilmaç, 2009; Varjas vd., 2010); arkadaştan algılanan sosyal destek azaldıkça siber zorbalık davranışlarının arttığı, başkaları tarafından onaylanma ve reddedilmenin siber zorbalığı yordadığı, bireyin zorbalık davranışları başkaları tarafından onaylandıkça ve desteklendikçe siber zorbalıkta bulunma düzeyinin de arttığı görülmektedir (Calvete vd., 2010). Bu bulgulara dayanarak siber zorbalığın nedenleri arasında sosyal çevrenin tutumlarının da önemli olduğu ileri sürülebilir.

Siber Zorbalığın Mağdur Üzerindeki Etkileri

Siber zorbalığın sonuçlarını incelemek amacıyla yapılan araştırmalar siber zorbalığın özellikle mağdur açısından birçok olumsuzlukla sonuçlandığını ve bu sonuçların okullarda yaşanan akran zorbalığının sonuçlarıyla benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Aksaray, 2011; Hinduja ve Patchin, 2015, s.92; Mason, 2008). Siber zorbalığın mağdur üzerindeki etkilerinin boyutu; maruz kalınan siber zorbalığın yoğunluğuna, süresine mağdurun psikolojik durumuna ve siber zorbalığın neden olduğu strese karşı gösterdikleri dirence göre değişebilmektedir (Sleglova ve Cerna, 2011).

Duygusal ve Psikolojik Etkiler

Siber zorbalığa uğrayan mağdurların bir kısmı, zorbalık olaylarını şaka olarak algıladıkları, siber zorbalığın engellenemeyeceğini düşündükleri ya da sanal dünyada olanın orada kaldığına inandıkları için siber zorbalıktan herhangi bir şekilde etkilenmediklerini ifade ederken (Patchin ve Hinduja, 2006) mağdurların büyük çoğunluğu bu olaylardan duygusal ya da psikolojik açıdan etkilenmektedir.

Siber zorbalığa maruz kalan bireyler; yoğun bir şekilde öfke, üzüntü ve kızgınlık duyguları hissetmekte, bu duyguların yanında stres, utanç, korku, endişe, hayal kırıklığı, yalnızlık, çaresizlik, savunmasızlık, aşağılanmışlık, intikam, stres ve nefret duygularını da çeşitli düzeylerde yaşamaktadır (Baştürk-Akça vd., 2015; Beran ve Li, 2005; DeHue, Bolman, ve Völlink, 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Li, 2010; Price ve Dangleish, 2010; Sleglova ve Cerna, 2011; Şahin vd., 2010; Thomas, 2006; Topçu vd., 2008; Ortega vd., 2009). Şahin vd. (2010), yaptıkları araştırmada üzüntü ve aşağılanmışlık duygularını yalnızca siber zorbalığa

uğrayan kızların; nefret ve intikam duygularını sadece erkeklerin yaşadığını, kız ve erkeklerin ortak olarak yaşadıkları duygunun ise öfke olduğunu ifade etmektedir. Siber mağdurlar yaşadıkları zorbalık davranışlarından dolayı kendilerini sorumlu tutabilmekte ve suçlayabilmekte, bu olaylara tepkilerini ağlayarak gösterebilmektedir (Beran ve Li, 2005).

Ybarra ve Mitchell (2004) yaptıkları araştırmada, siber zorbalığa maruz kalanların kalmayanlara göre altı kat daha fazla duygusal bunalım yaşadığını ortaya koymuştur. Mağdurların yaşadıkları duygusal bunalım, çaresizlik ve yalnızlık gibi duyguların yıkıcı sonuçlara neden olabilen depresyonun semptomları arasında olduğu bilinmektedir. Araştırma sonuçları da siber mağduriyetin depresyonla ilişkili olduğunu saptamıştır (Bauman, Toomey ve Walker, 2013; Didden vd., 2009). Erdur- Baker ve Tanrıku'nun (2009) yaptığı araştırma sonuçları, siber zorbalığa maruz kalmanın depresif belirtileri anlamlı şekilde yordadığını bulmuştur. Ybarra ve Mitchell (2004) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalık mağdurlarının, mağduriyet yaşamayanlara göre üç kat daha fazla depresif belirtiler gösterdikleri ortaya koymuştur. Siber zorbalığın en tehlikeli ve yıkıcı duygusal ve psikolojik sonucu ise intihardır (Serin, 2012). Araştırma sonuçları, siber mağdurların intihar düşüncelerine ve davranışlarına daha yatkın olduklarını bulgulamıştır (Hinduja ve Patchin, 2010; Thomas, 2006).

Sosyal Etkiler

Siber mağdurların özgüven ve özsaygıları zorbalıktan olumsuz yönde etkilenmektedir. Araştırma sonuçları, mağduriyet yaşayan bireylerin özgüven ve özsaygılarını yitirmeye başladıklarını göstermektedir (Didden vd., 2009; Price ve Dangleish, 2010; Sleglova ve Cerna, 2011; Thomas 2006). Kendilerine güvenleri ve saygıları azalan mağdurlar, sosyal ilişkilerinde çeşitli sorunlar yaşayabilmektedir. Siber zorbaların kimliklerini gizleyebilmeleri nedeniyle, zorbalığı yapanın kim olduğunu bilmeyen mağdurlar okuldaki arkadaşlarından ya da etrafındaki kişilerden şüphe duyabilmektedir. Bu nedenle, siber zorbalık, mağdurların arkadaşlarıyla ve aileleriyle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte (Baştürk- Akça vd., 2015; Patchin ve Hinduja, 2006; Price ve Dangleish; 2010; Privitera ve Campbell; 2009; Sourander vd., 2010) , zorbalığa maruz kalan gençler arkadaşlarından uzaklaşmakta (Willard, 2007, s.276) ve onlarla bir şey paylaşmaktan çekinmektedirler (Sezer vd., 2013). Ayrıca siber

mağdurların yaşadıkları sosyal kaygı düzeyinin mağduriyet yaşamayanlara göre yüksek olduğu bilinmektedir (Juvonen ve Gross, 2008).

Akademik Etkiler

Beran ve Li (2005) tarafından yapılan araştırma siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yarısından fazlasının konsantrasyon bozukluğu yaşadığı, her beş öğrenciden birinin okul başarısında düşme meydana geldiği ve on öğrenciden birinin okula gelmemeye başladığı ortaya çıkmıştır. Price ve Dangleish'in (2010) yaptığı bir araştırmada ise öğrencilerin üçte birinde siber zorbalığın ders notları üzerinde; dörtte birinde ise okula devam durumları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılar, siber mağdurların okulda çeşitli zorluklarla karşılaştığını (Patchin ve Hinduja, 2006; Hinduja ve Patchin, 2008); mağdurların okula gitme isteklerinin azaldığını (Willard, 2007, s.276; DeHue vd., 2008) ifade etmektedir. Siber zorbalık sonucunda bazı mağdurlarda okul fobisi oluştuğu da bilinmektedir (Thomas, 2006).

Yapılan bir araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaklaşık üçte birinin bir sınavda kopya çektiği, dörtte birinin herhangi bir mazereti olmadan okula gelmediği, beşte birinin ise bir arkadaşına saldırdığı, bir kısmının ise yanında silah taşıdığı ortaya konmuştur (Hinduja ve Patchin, 2007). Ayrıca araştırma bulguları kendilerini siber mağdurların okulda kendilerini güvende hissetmediklerini ve öğretmenlerin kendileriyle ilgilenmediğini düşündüklerini (Sourander vd., 2010); siber zorbalığa maruz kalmayanlara oranla sekiz kat daha fazla silah taşıdıklarını göstermektedir (Ybarra vd., 2007). Araştırma sonuçları incelendiğinde; siber zorbalığın internet ortamında meydana gelmesine rağmen, mağdurun okuldaki öğrenme sürecinin çeşitli açılardan olumsuz etkilendiği ileri sürülebilir.

Fiziksel Etkiler

Siber zorbalıkla karşılaşanların bedensel sağlıklarının da olumsuz yönde etkilendiği bilinmektedir. Araştırmalar siber mağdurların baş ağrısı, tekrarlayan karın ağrısı ve uyuma güçlükleri gibi fiziksel problemlerle karşılaştığını göstermektedir (Sourander vd., 2010). Baştürk- Akça vd. (2015) tarafından yapılan araştırmada siber mağdurlar; zorbalık sonrasında

kendilerini fiziksel olarak kötü hissettiklerini, uyku düzenlerinde bozulmalar olduğunu ve iştahlarının azaldığını ifade etmektedir.

Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri

Araştırmalar, maruz kaldıkları siber zorbalık olaylarından; duygusal, psikolojik, sosyal, akademik ve fiziksel açılardan çeşitli düzeylerde etkilenen mağdurların, siber zorbalığa uğramamak ya da siber zorbanın davranışlarını sonlandırmak için çeşitli yöntemlere başvurduklarını göstermektedir.

Patchin ve Hinduja (2006) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalık yaşayan öğrencilerin en çok başvurduğu stratejiler; siber zorbaya zorbalık davranışını sonlandırmasını söyleme (%36.3), zorbalığa uğradığı ortamdan kaçma (%31.9), arkadaşına anlatma (%25.7) iken; en az tercih ettikleri yöntemler ise çevrimdışı kalma (%19.5) ve zorbalığa uğradığı konusunda anne babayı bilgilendirmektir (%19.5). Li' nin (2010) yaptığı araştırmada ise mağdurların yarısına yakını (%42.5), hiçbir şey yapmamayı tercih ederken; diğer yarısının Patchin ve Hinduja'nın (2006) araştırma sonucunda ortaya çıkan baş etme yöntemlerini farklı oranlarda kullandığı görülmektedir. Söz konusu araştırmada en fazla kullanılan baş etme stratejisinin siber zorbadan kaçmak olduğu, en az tercih edilen yöntemin ise siber zorbalık yaşadığını bir yetişkinle paylaşmak olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı araştırmacı tarafından yapılan farklı araştırmaların bulguları da siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun zorbalığa uğradığını kimseye söylemediğini, çok az bir kısmının ise durumdan bir yetişkini (anne, baba, öğretmen, okul müdürü vb.) haberdar ettiğini göstermektedir (Li, 2007a; Li, 2007b; Li, 2008).

Agatston, Kowalski ve Limber (2007) siber mağdurların, zorbalardan gelen davranışlara intikam duygusuyla karşılık vermekten ziyade zorbalığı yapan kişiyi engellemek ya da gönderdiği mesajları önemsememek gibi yollar izlediğini belirtmektedir. Ayrıca bu araştırma; öğrencilerin, siber zorbalık davranışına şahit olduklarında mağdura nasıl yardımcı olacaklarının çok fazla bilincinde olmadıklarını göstermektedir. Huang ve Chou (2010) tarafından yapılan araştırmada bu sonuçlara benzer şekilde herhangi bir şekilde siber zorbalığa şahit olanların sayısının, siber zorba ve mağdurlardan fazla olmasına rağmen; siber zorbalığı sonlandırmak için çok az bir kısmının herhangi bir baş etme stratejisi kullandığı

görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında zorbalığa şahit olan kişinin durumu birine bildirdiğinde zorbalığa uğrayacağından korkması, başkalarının özel hayatlarına müdahalede bulunulmasının doğru olmaması, zorbalık olaylarına dahil olan kişilerle herhangi bir arkadaşlık bağlarının olmaması ve bu tür olaylara müdahale etmenin onların sorumlulukları olmadığını düşünmeleri gösterilmektedir. Ayrıca bu araştırmada siber mağdurların, siber zorbalığa uğradıklarını en fazla sınıf arkadaşlarıyla, daha sonra sırasıyla kardeşleriyle, anne babalarıyla, internetteki yazışma arkadaşlarıyla, en az düzeyde ise öğretmenleriyle paylaştıkları görülmektedir.

Slonje ve Smith'in (2008) araştırma bulguları; öğrencilerin yarısının (%50), siber zorbalığa maruz kaldıklarından kimseye bahsetmediklerini, üçte birinin arkadaşına durumu anlattığını (%35.7), çok az bir kısmının ise anne babasına ya da bakıcısına (%8.9) ve başka birisine (%5.4) söylediğini; araştırmaya katılan öğrencilerden hiçbirinin zorbalığa uğradığını herhangi bir öğretmene bildirmediğini göstermektedir. Araştırmada öğrenciler; yetişkinler tarafından metin mesajları, e-posta ve telefonla yapılan siber zorbalığın, akran zorbalığı kadar fark edilmediğini; resim ve video gönderilerek yapılan siber zorbalığın fark edilme olasılığının metin mesajı, e-posta ve telefon yoluyla yapılandan daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Price ve Dangleish (2010) tarafından yapılan araştırmaya göre; siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaklaşık beşte biri (% 71.4) zorbayı engellemekte, yarısına yakını zorbayı arkadaş listesinden çıkarmakta(%45.9) ya da zorbayla gerçek hayatta yüzleşmekte (%44.2), üçte biri durumu arkadaşına anlatmakta (%39.4) ya da çevrimdışı kalmakta (%32.3); dörtte biri ebeveynine ya da bakıcısına söylemekte (%29.4), öğretmenine/ okul müdürüyle durumu paylaşmakta (%24.6), telefon numarasını değiştirmekte (%23.2) ya da hiçbir şey yapmamaktadır (%24.6). Söz konusu araştırma sonuçları siber mağdurların yaklaşık onda birinin (%9) ise siber zorbalığa uğradıklarını çocuk yardım hattına bildirdiklerini ortaya koymuştur.

Arıcak vd. (2008)' nin ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada; ergenler, siber zorbalıkla karşılaşmaları halinde sırasıyla zorbadan gelen mesajları engelleme, zorbalık davranışlarını sonlandırmasını isteme, zorbalığa uğradıklarını arkadaşlarına anlatma, durumu anne babalarıyla paylaşma, kullanıcı adlarını değiştirme gibi yöntemlere başvuracaklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin siber zorbalıkla baş etmede en az tercih ettikleri yöntemlerin ise

sırasıyla siber zorbayı önemsememe, zorbalığa uğradığını hiç kimseye paylaşmama ve durumu öğretmenlerine anlatmama olduğu görülmektedir. Konu üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise siber mağduriyeti engellemek için en az tercih edilen yöntemin zorbalığa uğradığından anne babayı haberdar etme olduğu, daha sonra ise zorbalığa uğradığı hesabı kapatma ve siber zorbaya zorbalık yaparak karşılık vermenin tercih edildiği, en fazla başvurulmuş yöntemin ise zorbalığa uğradığı sitenin yöneticisine şikayette bulunmak olduğu ortaya konmuştur (Sezer vd., 2013).

Ayaş ve Horzum'un (2012) araştırma bulguları, siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin çoğunluğunun siber zorbalığa uğradıklarını kimseye söylemediklerini (%33.6), dörtte birinin yakın arkadaşlarına anlattığını (%23.4), daha sonra sırasıyla anne babalarına (%16.3), erkek ya da kız kardeşlerine (%13.2), sınıf ya da rehber öğretmene (%8.2), bunlar dışında başka birine (%3) ve okul müdürüne ya da müdür yardımcısına (%2) söylediklerini göstermektedir. Bu araştırmanın bulgularına paralel olarak; Topçu vd. (2008) tarafından yapılan araştırmada mağdurların siber zorbalığa maruz kaldıklarını genellikle arkadaşlarına, daha sonra sırasıyla ailelerine, okul rehber öğretmenine ve diğer öğretmenlerine, en az düzeyde ise okul müdürüne anlattıklarını; araştırmaya katılanların dörtte birine yakınının ise zorbalığa uğradığından hiç kimseye bahsetmediği ortaya konmuştur.

Araştırma sonuçlarının ortaya koyduğu, mağdurlar tarafından siber zorbalıkla baş etmede kullanılan çeşitli stratejilerin; araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde sınıflandırıldığı görülmektedir.

Riebel, Jager ve Fischer (2009) yaptıkları araştırmada, mağdurların siber zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejileri; sosyal, saldırgan, çaresiz ve bilişsel olmak üzere dört grupta toplamış, maruz kalınan siber zorbalık karşısında aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden yardım istemenin sosyal; zorbalık davranışına aynı biçimde karşılık verme, fiziksel saldırı ve tehdit etmenin saldırgan; umutsuzluk, zorbadan uzak durma gibi pasif tepkilerin çaresiz; neden kullanma, zorbanın davranışını ve zorbalık olayını analiz etmenin ise bilişsel baş etme stratejileri olduğunu ifade etmiştir.

Parris, Varjas, Meyers ve Cutts (2012) siber zorbalıkla baş etme stratejilerini, tepkisel stratejiler, önleyici stratejiler ve hiçbir şey yapmama şeklinde üç başlık altında sınıflandırmaktadır. Tepkisel başa çıkma yöntemleri; zorbalığın yapıldığı ortamdan uzak

durma, zorbalığın hayatın parçası olduğunu kabullenme, zorbalığın kendisini rahatsız etmemesi için gerekçeler bulma ve birilerinden yardım istemeyi içerirken önleyici başa çıkma yöntemleri; yüz yüze iletişimi tercih etme ve sanal ortamda güvenlik önlemlerinin artırılmasını kapsamaktadır.

Sleglova ve Cerna'ya (2011) göre siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri; teknik başa çıkma, siber zorbayı hedef alan etkinlikler, uzak durma, savunucu stratejiler ve sosyal destekten oluşmaktadır. Teknik başa çıkma, zorbalık yapan kişiyi engellemeyi veya siber zorbayı sayfanın yöneticisine şikayet etmeyi; siber zorbayı hedef alan etkinlikler, zorbaya gösterilen tepkileri, mağdurun zorbayı olayı yetkililere anlatmakla tehdit etmesini; uzak durma, zorbadan gelen mesajları ya da telefonları yanıtlamamayı, riskli çevrimiçi tehlike kaynaklarını silme veya geçici olarak etkisiz hale getirmeyi; savunma amaçlı stratejiler, dikkatin siber zorbalık yerine spor gibi farklı etkinliklere yönlendirilmesini; sosyal destek ise mağdurun siber zorbalığa uğradığını, anne babasıyla, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle ya da başka biriyle paylaşmasını kapsamaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin süreçler ele alınmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma; ilköğretim kurumlarında öğrenim gören 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin, siber zorbalık yaşama düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemeyi, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkilerini ve öğrencilerin siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini saptamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle araştırma, tarama modelindedir. Tarama modelleri geçmiş zamanda veya günümüzde hâlihazırda olan bir durumu, olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2006, s. 77).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara'nın Çankaya, Yenimahalle ve Sincan ilçelerinde ilköğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 7.ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Evrene dair bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır (Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2014):

Tablo 2

Araştırmanın Evrenine İlişkin Dağılım

İlçe	Sınıf Kademesi				Toplam
	7. sınıf		8. sınıf		
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Çankaya	3485	3777	3522	3596	14380
Sincan	3863	4025	3984	4059	15931
Yenimahalle	3328	3291	3375	3268	13262
Toplam	10676	11093	10881	10923	43573

Evrene ilişkin örneklem belirlenirken çok aşamalı örnekleme yöntemi (multi-stage sampling) kullanılmıştır. İlk olarak Çankaya, Sincan ve Yenimahalle ilçelerinde bulunan ilköğretim kurumları; Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2015a) Ankara ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verileri temel alınarak alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylerine göre gruplandırılmış ve bu gruplarda yer alan kurumlarda öğrenim görmekte olan 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sayısı Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2014-2015 Öğretim Yılı Eğitim İstatistikleri'nden yararlanılarak tespit edilmiştir. Alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylere göre oluşturulan gruplardan; evrendeki tüm birimlerin, örnekleme seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahip olduğu (Balcı, 2001, s. 95) basit seçkisiz örnekleme (simple random sampling) yöntemiyle birer okul seçilmiştir. Tablo 3'te her düzeyde bulunan ilköğretim kurum sayısı ve örnekleme alınan ilköğretim kurumları yer almaktadır:

Tablo 3

Örnekleme Alınan İlköğretim Kurumları

İlçe	Dereceleme	Kurum Sayısı	Örnekleme Alınan Kurumlar
Çankaya	Alt	4	27 Aralık Lions Ortaokulu
	Orta	18	Timur Ortaokulu
	Üst	38	Kavaklıdere Ortaokulu
Sincan	Alt	7	Dr. Yıldız Yalçınlar Ortaokulu
	Orta	25	Yavuz Sultan Selim Ortaokulu
	Üst	5	Gaziosmanpaşa Ortaokulu
Yenimahalle	Alt	6	Şüküfe Nihal Ortaokulu
	Orta	20	Mürüvet-Bekir Elmaağaçlı Ortaokulu
	Üst	14	Abay Ortaokulu

Bir sonraki adımda, evrenden örnekleme alınacak öğrenci sayısını belirlemek amacıyla aşağıda verilen formül kullanılmıştır (Baş, 2001, s. 38-39):

$$n = \frac{Nt^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq}$$

Formülde yer alan simgelerin anlamları şöyledir:

n: Örneklem büyüklüğü

N: Evren büyüklüğü

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q: İncelenen olayın görülmeyiş sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

d: Duyarlılık (Örneklem hatası)

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde, evren için p tahmini yoksa $p=q=0.5$ alınabilir. İncelenen olayın %95 güven aralığında, $d=0.05$ örnekleme hatası ile teorik t değeri 1.96'ya denk gelmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012, s. 96). Araştırmada örneklem büyüklüğünü belirlemek için belirlenen değerler, formülde yerine konulduğunda:

$$n = \frac{43573 \times (1,96)^2 \times 0,5 \times 0,5}{(0,05)^2 \times (43573 - 1) + (1,96)^2 \times 0,5 \times 0,5}$$
$$n = \frac{41847,509}{108,93 + 0,9604} = 380.81$$

Örneklem büyüklüğünü hesaplamak için verilen formülün uygulanması sonucunda örnekleme 381 öğrencinin alınabileceği görülmektedir. Bu aşamada evrendeki alt grupların örneklemede aynı oranda temsil edilmelerini sağlamak için tabakalı örnekleme yöntemi (stratified sampling) kullanılmıştır (Balcı, 2001, s. 96). Tabakalı örnekleme, evrendeki alt grupların belirlenip bunların evren büyüklüğü içindeki oranlarıyla örneklemede temsil edilmelerini sağlamayı amaçlayan bir örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk, vd., 2012, s. 86). Bu kapsamda örnekleme alınacak 381 öğrencinin; 126'sı (%33) Çankaya'dan, 141'i (%37) Sincan'dan, 114'ü (%30) ise Yenimahalle'den seçilmiştir. Son olarak TÜİK (2015a) Ankara ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verilerine göre alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylerde yer alan ilköğretim kurumlarındaki öğrenci sayısı hesaplanmış ve bu sayı her bir ilçe içerisinde oranlanmıştır. Buna göre, Çankaya'da öğrencilerin 995'i (%7) alt, 4187'si (%29) orta, 9198'si (%64) üst sosyoekonomik düzeyde bulunan okullarda; Sincan'da %10'u alt, %75'i orta, %15'i

üst; Yenimahalle’de %8’i alt, %49’u orta, %43’ü üst sosyoekonomik düzeyde yer alan okullarda öğrenim görmektedir. Hangi düzeyden kaç öğrencinin örnekleme dahil edileceği bu oranlara göre belirlenmiştir. Örneğin Çankaya ilçesinden örnekleme alınması gereken 126 öğrencinin 9’u alt, 37’si orta, 80’i üst sosyoekonomik düzeyde yer alan okullarda öğrenim gören öğrencilerden seçilmiştir. Tablo 4’te Çankaya, Sincan ve Yenimahalle ilçelerinde her bir grupta bulunan öğrencilerin sayısı, bunların buldukları ilçe içerisindeki oranları, ilçedeki öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranı ve örnekleme girecek öğrenci sayısı yer almaktadır:

Tablo 4
Evren ve Örnekleme İlişkin Dağılım

İlçe	Dereceleme	Öğrenci Sayısı	İlçe Ağırlığı (%)	Öğrenci Ağırlıkları (%)	Seçilen Öğrenci Sayısı
Çankaya	Alt	995	33.0	7	9
	Orta	4187		29	37
	Üst	9198		64	80
	<i>Toplam</i>	<i>14380</i>		<i>100.00</i>	<i>126</i>
Sincan	Alt	1626	36.6	10	14
	Orta	11909		75	106
	Üst	2396		15	21
	<i>Toplam</i>	<i>15961</i>		<i>100.00</i>	<i>141</i>
Yenimahalle	Alt	1007	30.4	7.6	9
	Orta	6507		49.1	56
	Üst	5748		43.3	49
	<i>Toplam</i>	<i>13262</i>		<i>100.00</i>	<i>114</i>

Veri toplama sürecinde karşılaşılabilecek güçlükler göz önünde bulundurularak belirlenen örneklem büyüklüğünün altına düşmemek için araştırmacı tarafından toplam 415 anket uygulanmıştır. Ancak uygulamanın analizine başlamadan önce veriler incelenirken 34 anketin eksik doldurulduğu görülmüş ve bu anketler uygulamadan çıkarılmıştır. Araştırmadaki veri analizleri geriye kalan 381 ankete göre yapılmıştır. Örnekleme alınan öğrencilerin demografik değişkenlere göre dağılımı Tablo 5’te verilmektedir:

Tablo 5
Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kadın	185	48.6

Erkek	196	51.4
Toplam	381	100.0

Tablo 5'te verilen öğrencilerin cinsiyetlerine ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların yarısının (%51.4) erkek, diğer yarısının ise (%48.6) kadın olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yaşa Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	n	%
Yaş	12 yaş	24	6.3
	13 yaş	172	45.1
	14 yaş	165	43.3
	15 yaş	20	5.3
	Toplam	381	100.0

Tablo 6'da verilen öğrencilerin yaşlarına ilişkin dağılım incelendiğinde; araştırmaya katılanların yaklaşık onda dokuzunun 13-14 yaşında (%45.1- % 43.3), geriye kalanların yarısının (%6.3) 12 yaşında, diğer yarısının ise (%5.3) 15 yaşında olduğu görülmektedir.

Tablo 7

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	n	%
Sınıf Düzeyi	7. sınıf	188	49.3
	8. sınıf	193	50.7
	Toplam	381	100

Tablo 7' de öğrencilerin sınıf düzeylerine ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların yarısının (% 49.3) 7. sınıfta, diğer yarısının (% 50.7) ise 8. sınıfta öğrenim gördüğü görülmektedir.

Tablo 8

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeyine Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	n	%
Akademik Başarı Düzeyi	0-44 puan	2	.5
	45- 54 puan	6	1.6
	55- 69 puan	71	18.6
	70- 84 puan	155	40.7
	84- 100 puan	147	38.6
	Toplam	381	100.0

Tablo 8’de öğrencilerin akademik başarı düzeylerine ilişkin dağılım incelendiğinde, öğrencilerin yaklaşık beşte birinin (%18.6) akademik başarı düzeyinin 55-69 puan aralığında olduğu, dörtte birinden fazlasının (%38.6) ise 84-100 puan aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 9

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Annelerin Eğitim Durumu	Okur- yazar değil	13	3.4
	Okur- yazar	27	7.1
	İlkokul mezunu	125	32.8
	Ortaokul mezunu	87	22.8
	Lise mezunu	83	21.8
	Üniversite mezunu	42	11.0
	Yüksek lisans/ Doktora	4	1.0
	Toplam	381	100.0

Tablo 9’da verilen öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna ilişkin dağılım incelendiğinde; araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin onda birinin herhangi bir örgün eğitim kurumundan mezun olmadığı ancak hemen hemen yarısının ortaokul (%22.8) ve lise mezunu (%21.8) olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 10

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Babanın Eğitim Durumu	Okur- yazar değil	4	1.0
	Okur- yazar	26	6.8
	İlkokul mezunu	75	19.7
	Ortaokul mezunu	91	23.9
	Lise mezunu	118	31.0
	Üniversite mezunu	61	16.0
	Yüksek lisans/ Doktora	6	1.6
	Toplam	381	100.0

Tablo 10’da verilen öğrencilerin babalarının eğitim durumuna ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının beşte birinin (%19.7) ilkokul mezunu olduğu, yarısından fazlasının ortaokul (% 23.9) ve lise mezunu (%31.0) olduğu görülmektedir.

Tablo 11

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Kardeş Sayısı	Kardeşim yok	34	8.9
	1-2 kardeş	262	68.8
	3-4 kardeş	72	18.9
	5-6 kardeş	10	3.4
	Toplam	381	100.0

Tablo 11’de verilen araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayısına ilişkin dağılım incelendiğinde araştırmaya katılanların yaklaşık onda birinin (%8.9) hiç kardeşi olmadığı, yarısından fazlasının ise (%68.8) 1-2 kardeşi olduğu görülmektedir.

Tablo 12

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Aile Bütünlüğüne Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Aile Bütünlüğü	Anne- Baba ayrı	41	10.8
	Anne- Baba birlikte	340	89.2
	Toplam	381	100.0

Tablo 12’de verilen araştırmaya katılan öğrencilerin aile bütünlüğüne ilişkin dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılanların onda dokuzunun (%89.2) anne babasının birlikte olduğu, onda birinin (%10.8) anne babasının ise ayrı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 13

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bilgisayara Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Bilgisayara Sahip Olma	Evet	311	81.6
	Hayır	70	18.4
	Toplam	381	100.0

Tablo 13’te verilen öğrencilerin bilgisayara sahip olma durumuna ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların yaklaşık beşte birinin (%18.4) bilgisayara sahip olmadığı, beşte dördünün (%81.6) ise bilgisayar sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 14

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Akıllı Telefona Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Akıllı Telefona Sahip Olma	Evet	278	73.0
	Hayır	103	27.0
	Toplam	381	100.0

Tablo 14’ te verilen araştırmaya katılan öğrencilerin akıllı telefona sahip olma durumuna ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların yaklaşık dörtte üçünün (%73) akıllı telefon sahibi olduğu, dörtte birinden fazlasının (%27) ise akıllı telefona sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 15

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
İnternet Kullanım Sıklığı	1-3 saat	266	69.8
	4-6 saat	78	20.5
	7-9 saat	27	7.1
	10-12 saat	10	2.6
	Toplam	381	100.0

Tablo 15’te araştırmaya katılan öğrencilerin internet kullanım sıklığına ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların üçte ikisinden fazlasının internet kullanım süresinin günlük 1-3 saat aralığında olduğu, onda birinin (%7.1-%2.6) internet kullanım süresinin 7-9 saat ve 10- 12 saat aralığında olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 16

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Medya Hesabına Sahip Olma Durumuna Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	<i>n</i>	%
Sosyal Medya Hesabına Sahip Olma	Evet	318	83.5
	Hayır	63	16.5
	Toplam	381	100.0

Tablo 16’da verilen araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya hesabına sahip olma durumuna ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların beşte dördünden fazlasının

(%83.5) bir sosyal hesabına sahip olduğu, beşte birine yakınının (%16.5) herhangi bir sosyal medya hesabının bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 17

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin En Çok Kullandığı Sosyal Medya Hesabına Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	n	%
En çok kullanılan sosyal medya hesabı	Facebook	245	77.0
	Instagram	53	13.9
	Snapchat	12	3.1
	Twitter	8	2.1
	Hesabım yok	63	16.5
	Toplam	381	100.0

Tablo 17’de verilen araştırmaya katılan öğrencilerin en çok kullandığı sosyal medya hesabına ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların yaklaşık beşte dördünün (%77) Facebook, beşte birinin ise Instagram (%13.9), Snapchat (%3.1) ve Twitter (%2.1) sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Medya Hesabını Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Değişken	Kategori	n	%
Sosyal medya hesabının kullanım sıklığı	1-3 saat	221	58.0
	4-6 saat	55	14.4
	7-9 saat	13	3.4
	10-12 saat	5	1.3
	Hesabımı kullanmıyorum	24	6.3
	Hesabım yok	63	16.5
	Toplam	381	100.0

Tablo 18’de verilen araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya hesabını kullanım sıklığına ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların yarısından fazlasının (%58.0) sosyal medya hesabını günlük 1-3 saat aralığında kullandığı, yaklaşık dörtte birinin (%6.3- %16.5) ise hesabını kullanmadığı ya da herhangi bir sosyal medya hesabına sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 19

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

<i>Değişken</i>	<i>Kategori</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Ailenin gelir düzeyi	0-999 TL	7	1.8
	1000-1999 TL	146	38.3
	2000- 2999 TL	108	28.3
	3000- 3999 TL	73	19.2
	4000- 4999 TL	27	7.1
	5000-5999 TL	9	2.4
	6000 TL ve üzeri	11	2.9
	Toplam	381	100.0

Tablo 19’da verilen araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeyine ilişkin dağılım incelendiğinde, araştırmaya katılanların yaklaşık beşte ikisinin (% 38.3) ailesinin gelir düzeyinin 1000-1999 TL aralığında olduğu, beşte birinin ailesinin (%19.2) gelir düzeyinin ise 3000-3999 aralığında olduğu anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerini saptamak amacıyla Ayaş ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen Siber Zorba/ Kurban Ölçeği ile siber zorbalığın öğrencilerin üzerindeki etkilerini ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen anketler kullanılmıştır. Araştırmada belirlenen ölçme aracının kullanılabilmesi için gerekli izinler alınmıştır. Siber kurban ölçeğinde 19, anketlerde ise 23’er madde yer almaktadır. Bu veri araçlarına ek olarak araştırma formunda; cinsiyet, yaş, sınıf, akademik başarı düzeyi, anne ve babanın eğitim durumu, kardeş sayısı, ailenin bütünlüğü; bilgisayar, akıllı telefon ve sosyal medya sahibi olup olmama; internet ile sahip olunan sosyal medya hesabının kullanım sıklığı, en çok kullanılan sosyal medya hesabı ve ailenin aylık gelir düzeyine yönelik katılımcıların kişisel bilgilerini içeren bir bölüm yer almaktadır. Ölçme araçlarına ilişkin ayrıntılı bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

Sanal Kurban Ölçeği

Araştırmada, ortaokul 7. ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerini belirlemek amacıyla Ayaş ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen Sanal

Zorba/Kurban Ölçeği kullanılmıştır (Ek 1). Ölçekte siber zorbalık davranışlarını ifade eden 19 madde yer almakta ve bu maddeler ‘Bana yapıldı’ ve ‘Ben yaptım’ sütunlarına göre cevaplandırılmaktadır. ‘Bana yapıldı’ kısmı siber zorbalık yaşama düzeyini, ‘Ben yaptım’ bölümü ise siber zorba olma düzeyini bulgulamayı amaçlamaktadır. Bu araştırmada araştırma amaçlarına uygun olarak ölçeğin yalnızca ‘Bana yapıldı’ bölümü kullanılmıştır. Ölçek “Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme”, “Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma” ile “Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık” olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin kullanımı için izin e-posta yoluyla alınmıştır (Ek 5). Ölçeğin alt boyutları ve madde numaraları Tablo 5’te yer almaktadır:

Tablo 20

Siber Zorba/ Kurban Ölçeği Alt Boyutları ve Madde Numaraları

Alt Boyutlar	Madde Numaraları	Toplam Madde Sayısı
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	1, 2, 3, 4, 5, 6,7, 8	8
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	9, 10, 11, 12	4
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	13, 14, 15, 16, 17, 18,19	7

Likert tipindeki bu ölçme maddeleri, (5) Her zaman, (4) Sık sık, (3) Ara sıra, (2) Nadiren, (1) Hiçbir zaman biçimindedir. Ancak uygulama esnasında “(4) Sık sık” ve “(3) Ara sıra” seçeneklerinin karıştırılabileceği düşünülerek maddeler aslına uygun olarak (5) Tam, (4) Çok, (3) Orta, (2) Az, (1) Hiç şeklinde SPSS 18.0 programında kullanılmak üzere kodlanmıştır. Öğrencilerin algılarına göre siber zorbalık yaşama düzeylerini saptamak amacıyla kullanılan ölçek için aralık genişliği hesaplanmıştır. Bunun için ölçekten alınabilecek en fazla (5.00) ve en az puan (1.00) arasındaki fark (4.00) hesaplanmış ve elde edilen sonuç 5’e bölünerek aralık genişliği (.80) hesaplanmıştır. Bu sonuca göre araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde 1.00-1.79: ‘hiç’, 1.80-2.59: ‘az’, 2.60-3.39: ‘orta’, 3.40-4.19: ‘çok’, 4.20-5.00: ‘tam’ ölçütleri kullanılmıştır. Alınan puanların yüksek olması öğrencilerin siber mağduriyet yaşama düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Sanal Zorba/Kurban Ölçeğini geliştirmek amacıyla Ayaş ve Horzum (2010) tarafından yapılan araştırmada ölçeğin güvenilirliğini test etmek maksadıyla zorba ve kurban ölçeğinin ayrı ayrı iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre Sanal Kurban Ölçeği için iç tutarlık katsayıları,

sanal ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunda .62, sanal ortamda söylenti çıkarma alt boyutunda .70, sanal ortamda cinsel zorbalık boyutunda ise .66 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplamı için hesaplanan Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı ise .81'dir. Sanal Zorba Ölçeğinde ise alt boyutlar için iç tutarlık katsayıları sırasıyla; .75, .68, .68; ölçeğin toplamı içinse iç tutarlık katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır.

Siber Zorbalığın Etkilerine Yönelik Anket

Araştırmada siber zorbalığın, mağduriyet yaşayan öğrenciler üzerindeki etkilerini tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Başlangıçta bu bölümün açık uçlu sorulardan oluşturulması planlanmış, ancak daha sonra öğrencilerin yaş grubu göz önünde bulundurularak toplanan verilerin daha güvenilir olması için siber zorbalığın sonuçlarını içeren bir anket hazırlanması uygun görülmüştür.

Anket oluşturulurken ilk olarak ortaokul 7. ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan 150 öğrenciye siber zorbalığın ne anlama geldiği, ne tür davranışları kapsadığı anlatılmış ve onlardan böyle bir durumla karşılaştıklarında ne hissettiklerini ya da nasıl etkilendiklerini dağıtılan forma yazmaları istenmiştir. Daha sonra öğrencilerin verdikleri cevaplardan ve literatürde konu ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarından yararlanılarak bir madde havuzu oluşturulmuştur.

Ankette yer alan maddelerle ilgili olarak Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Türk Dili ve Edebiyatı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanındaki uzmanların görüşlerine başvurulmuş ve bu görüşler ışığında anlamsal hatalar giderilmiş, gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırmanın uygulanması için gerekli izinler alınırken öğrencilerin pedagojik açıdan olumsuz etkilenebileceği gerekçesiyle uygun görülmeyen maddelerin bazıları yeniden ifade edilmiş, bazıları ise anketin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Gerekli düzenlemelerden geçirilerek son şekli verilen ankette siber zorbalığın etkileri ile ilgili "Hayır", "Kısmen" ve "Evet" biçiminde cevaplanan 23 madde yer almaktadır. Veriler toplanırken ankette öğrencilerin 23 madde dışında eklemek istediği durumlar için 'Diğer' seçeneğine de yer verilmiş; ancak öğrencilerin bu seçeneği genellikle boş bırakması, yazılan durumların ise zaten anket kapsamında yer alması nedeniyle bu seçenek anketten çıkarılmış ve bulgular kısmında değerlendirmeye alınmamıştır (Ek 2).

Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejilerine Yönelik Anket

Araştırmada siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejilerini saptamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. İlk olarak bu bölümde açık uçlu sorulara yer verilmesi planlanmış, ancak daha sonra öğrencilerin yaş grubu dikkate alınarak elde edilen verilerin daha güvenilir olması için siber zorbalıkla baş etme stratejilerini kapsayan bir anket oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Anket hazırlanırken ilk olarak ortaokul 7. ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan 150 öğrenciye siber zorbalığın ne anlama geldiği, ne tür davranışları kapsadığı açıklanmış ve onlardan böyle bir durumla karşılaştıklarında zorbalığı sonlandırmak için neler yaptıklarını ya da hangi yönetime başvurduklarını dağıtılan forma yazmaları istenmiştir. Daha sonra öğrencilerin verdikleri cevaplardan ve literatürde konu ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarından yararlanılarak bir madde havuzu oluşturulmuştur.

Ankette yer alan maddelerle ilgili olarak Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Türk Dili ve Edebiyatı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanındaki uzmanların görüşlerine başvurulmuş ve bu görüşler ışığında anlamsal hatalar giderilmiş, gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırmanın uygulaması için gerekli izinler alınırken öğrencilerin pedagojik açıdan olumsuz etkilenebileceği gerekçesiyle uygun görülmeyen maddelerin bazıları yeniden ifade edilmiş, bazıları ise anketin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Gerekli düzenlemeler yapılarak son şekli verilen anket, siber zorbalıkla baş etme stratejileri ile ilgili "Hayır" ve "Evet" biçiminde cevaplanan 23 maddeden oluşmaktadır. Veriler toplanırken ankette öğrencilerin 23 madde dışında eklemek istediği durumlar için 'Diğer' seçeneğine de yer verilmiş; ancak öğrencilerin bu seçeneği genellikle boş bırakması, yazılan durumların ise zaten anket kapsamında yer alması nedeniyle bu seçenek ankette çıkarılmış ve bulgular kısmında değerlendirmeye alınmamıştır (Ek 3).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma örneklemine alınan okullardan gerekli verilerin toplanması için Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (Ek 4). Araştırma kapsamında yer alan okullarda öğrencilere araştırmacı tarafından 415 anket uygulanmıştır. Ancak daha sonra gözden geçirilen anketlerde 34 anketin kurallara uygun şekilde doldurulmadığı görülmüş, bu

nedenle verilerin değerlendirilmesi 381 ankete göre yapılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 18.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri; 1.00-1.79: ‘hiç’, 1.80-2.59: ‘az’, 2.60-3.39: ‘orta’, 3.40-4.19: ‘çok’ ve 4.20-5.00: ‘tam’ puan aralıklarına göre belirlenmiş ve yorumlanmıştır.

Verilerin analizine başlamadan önce, değişkenlere ilişkin eksik verinin olup olmadığını belirlemek amacıyla eksik (missing) değerler incelenmiştir. Veriler girilmeye başlanmadan önce eksik doldurulan anketlerin tespit edilerek araştırma dışında bırakılması nedeniyle değişken setlerinde yer alan verilerin tam olduğu görülmüştür. Daha sonra verilerin normallik dağılımına ilişkin inceleme yapılmıştır. Verilerin normallik dağılımına uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla veri setinin tek değişkenli normalliği incelenmiştir:

Tablo 21

Sürekli Değişkenler İçin Tek Değişkenli Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	p	İstatistik	df	p
Değişken	.21	381	.00	.74	381	.00

Araştırma kapsamında yer alan örneklem büyüklüğü 50’den büyük olduğu için puanların normalliğe uygunluğu tespit edilirken Tablo 21’ de yer alan Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları değerlendirilmiş ve verilerin tek değişkenli normallik varsayımını sağlamadığı görülmüştür ($p < .05$). Bu nedenle araştırmada elde edilen verilerin non-parametrik ölçümlerde kullanılan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleriyle değerlendirilmesine karar verilmiştir. Elde edilen sonuçlar $p < .05$ düzeyinde test edilmiştir.

Araştırmada, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkilerini ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejilerini saptamak amacıyla hazırlanan anketlerin sonuçları değerlendirilirken Siber Kurban Ölçeğinde yer alan zorbalık davranışlarının hiçbiriyle karşılaşmamış olan 75 öğrenci, anketleri cevaplayamadıkları için üçüncü ve dördüncü alt probleme ilişkin bulgular, siber zorbalık davranışlarıyla karşılaşan 306 öğrencinin verdikleri cevaplara ilişkin frekans (f) ve yüzde (%) hesaplanarak elde edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen verilere, bu verilere dayanarak oluşturulan bulgulara ve yoruma yer verilmiştir. Bu bulgular, araştırmanın alt problemlerine uygun sırada düzenlenmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri incelenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre siber zorbalık yaşama düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 22’de verilmektedir:

Tablo 22

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler

<i>Siber Zorbalık Yaşama Düzeyi</i>	<i>n</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	\bar{X}	<i>S</i>
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme	381	1.00	4.37	1.44	.54
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma	381	1.00	4.50	1.41	.54
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık	381	1.00	5.00	1.44	.69
Siber Mağduriyet	381	1.00	5.00	1.48	.64

Öğrencilerin algılarına göre siber zorbalık yaşama düzeylerine ilişkin dağılım incelendiğinde; dağılımın sanal ortamda cinsel zorbalık boyutunda minimum “1”, maksimum “5” düzeyinde olduğu, sanal ortamda engelleme, zarar verme ve söylenti çıkarma boyutlarında ise minimum “1”, maksimum “4.37” düzeyinde yaşandığı görülmektedir. Aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde dağılımın $\bar{X} = 1.41$ ile $\bar{X} = 1.44$ arasında değiştiği anlaşılmaktadır.

Bu değerler, öğrencilerin siber zorbalık yaşadığı ancak yoğunluğunun çok fazla olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Standart sapma değerleri incelendiğinde; en homojen değerlendirmenin sanal ortamda engelleme, zarar verme ve sanal ortamda söylenti çıkarma (S=.54); en heterojen değerlendirmenin ise sanal ortamda cinsel zorbalık (S=.69) boyutunda olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla; öğrencilerin, düşük düzeyde de olsa siber zorbalığa maruz kaldığı, en fazla ise sanal ortamda engelleme, zarar verme ve cinsel zorbalık boyutlarında siber mağduriyetin yaşandığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre siber zorbalığın sanal ortamda engelleme ve zarar verme boyutuna ilişkin bulgular Tablo 23'te verilmektedir:

Tablo 23

Ortaokul Öğrencilerinin Algılarına Göre Siber Zorbalığın Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme Boyutuna İlişkin Bulgular

Maddeler	Siber Mağdur											
	Hiç		Az		Orta		Çok		Tam		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama	271	71.1	63	16.5	28	7.3	11	2.9	8	2.1	381	100
2. Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	311	81.6	42	11.0	15	3.9	9	2.4	4	1.0	381	100
3. Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	336	88.2	26	6.8	10	2.6	7	1.8	2	2.0	381	100
4. Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	270	70.9	56	14.7	27	7.1	14	3.7	14	3.7	381	100
5. Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	332	87.1	25	6.6	17	4.5	3	0.8	4	1.0	381	100
6. Kasıtlı olarak virüslü mail yollama.	279	73.2	62	16.3	25	6.6	8	2.1	7	1.8	381	100

7. İnternet ya da telefon yoluyla huzursuz edilme.	192	50.4	104	27.3	47	12.3	14	3.7	24	6.3	381	100
8. Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme.	316	82.9	36	9.4	16	4.2	7	1.8	6	1.6	381	100

Tablo 23'te verilen ortaokul öğrencilerinin algılarına göre siber zorbalığın sanal ortamda engelleme ve zarar verme boyutuna ilişkin dağılım incelendiğinde öğrencilerin yarısının “internet ya da telefon yoluyla huzursuz edilme” (%49.6); onda birinin ise “zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama” (%11.8) davranışlarına farklı düzeylerde maruz kaldığı görülmektedir. Başka bir anlatımla, araştırmaya katılan yaklaşık her iki öğrenciden biri internet ya da telefon yoluyla huzursuz edilmekte, her on öğrenciden birinin ise hakkında zarar verici web sayfası hazırlanmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre siber zorbalığın sanal ortamda söylenti çıkarma boyutuna ilişkin bulgular Tablo 24'te verilmektedir:

Tablo 24

Ortaokul Öğrencilerinin Algılarına Göre Siber Zorbalığın Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma Boyutuna İlişkin Bulgular

Maddeler	Siber Mağdur											
	Hiç		Az		Orta		Çok		Tam		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
9. Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	253	66.4	62	16.3	36	9.4	15	3.9	15	3.9	381	100
10. Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	282	74.0	50	13.1	27	7.1	14	3.7	8	2.1	381	100
11. İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	291	76.4	53	13.9	20	5.2	8	2.1	9	2.4	381	100

12. Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma.	308	80.8	50	13.1	12	3.1	9	2.4	2	.5	381	100
---	-----	------	----	------	----	-----	---	-----	---	----	-----	-----

Tablo 24’te verilen ortaokul öğrencilerinin algılarına göre siber zorbalığın sanal ortamda söylenti çıkarma boyutuna ilişkin dağılım incelendiğinde, öğrencilerin üçte birinin “birinin kullandığı telefon ya da bilgisayar modeliyle alay etme” (%33.6); beşte birinin ise “mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma” (%19.2) davranışlarına farklı düzeylerde maruz kaldığı görülmektedir. Başka bir anlatımla araştırmaya katılan her üç öğrenciden biriyle kullandığı telefon ya da bilgisayar modeli yüzünden alay edilmekte, her beş öğrenciden birinin ise başkalarıyla paylaştığı kişisel bilgiler mail, mesaj vb. yollarla farklı kişilerle paylaşılmaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre siber zorbalığın sanal ortamda cinsel zorbalık boyutuna ilişkin bulgular Tablo 25’te verilmektedir:

Tablo 25
Ortaokul Öğrencilerinin Algılarına Göre Siber Zorbalığın Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık Boyutuna İlişkin Bulgular

Maddeler	Siber Mağdur											
	Hiç		Az		Orta		Çok		Tam		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
13. Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici sesler çıkarma.	208	54.6	62	16.3	55	14.4	25	6.6	31	8.1	381	100
14. İzinsiz görüntü çekme.	224	58.8	79	20.7	34	8.9	25	6.6	19	5.0	381	100
15. Gizlice çekilen görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	326	85.6	22	5.8	20	5.2	8	2.1	5	1.3	381	100
16. Gizlice çektiği görüntüler aracılığıyla şantaj yapma.	325	85.3	30	7.9	12	3.1	5	1.3	9	2.4	381	100

17. Birine istemediği halde duygusal içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	280	73.5	60	15.7	25	6.6	6	1.6	10	2.6	381	100
18. Hoşlanılmayan görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama.	310	81.4	34	8.9	18	4.7	8	2.1	11	2.9	381	100
19. İnternet ya da telefonla duygusal içeriğe sahip söylenti çıkarıp yayma.	316	82.9	36	9.4	19	5.0	4	1.0	6	1.6	381	100

Tablo 25’te verilen ortaokul öğrencilerinin algılarına göre siber zorbalığın sanal ortamda cinsel zorbalık boyutuna ilişkin dağılım incelendiğinde, öğrencilerin yaklaşık yarısının “telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici sesler çıkartma” (% 45.4); yaklaşık yedide birinin ise “gizlice çekilen görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma” (%14.4) davranışlarına farklı düzeylerde maruz kaldığı görülmektedir. Başka bir anlatımla, araştırmaya katılan yaklaşık her iki öğrenciden biri özel numaradan aranmakta ve rahatsız edici sesler dinletilmekte; yaklaşık yedi öğrenciden birinin ise gizlice çekilen görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollanmakta, internette yayınlanmakta ya da CD ile çoğaltıp dağıtılmaktadır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin; okulun bulunduğu sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, aile bütünlüğü: bilgisayar, akıllı telefon, sosyal medya hesabı sahibi olma, internet kullanım sıklığı, en çok kullanılan sosyal medya hesabı ve bu hesabın günlük kullanım süresi, ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelenmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin okulun bulunduğu sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular ilçe bazında Tablo 26’da verilmektedir:

Tablo 26

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Okulların Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>İlçe</i>	<i>Okulun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Düzey</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>x²</i>	<i>p</i>
Sincan	Alt	14	79.7	2	4.3	.11
	Orta	106	66.9			
	Üst	21	85.4			
Yenimahalle	Alt	9	42.5	2	2.3	.30
	Orta	56	56.9			
	Üst	49	60.8			
Çankaya	Alt	9	48.1	2	3.3	.18
	Orta	37	71.0			
	Üst	80	61.7			

$p > .05$

Tablo 26’da verilen okulun sosyo- ekonomik düzeyi ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, Sincan ve Yenimahalle’de üst sosyo-ekonomik düzeye sahip okullarda, Çankaya’da ise orta düzeye sahip okullarda daha fazla siber zorbalık yaşandığı görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin okulun bulunduğu sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis’e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir $x^2(sd=2, n=381)=4.3, p>.05$; $x^2(sd=2, n=381)=2.3, p>.05$; $x^2(sd=2, n=381)=3.3, p>.05$. Başka bir anlatımla; okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi değildir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 27’de verilmektedir:

Tablo 27

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Cinsiyete İlişkin U-Testi Sonuçları

<i>Cinsiyet</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Kadın	185	177.2	32782.0	15577.0	.01
Erkek	196	204.0	39989.0		

$p < .05$

Tablo 27’de verilen öğrencilerin cinsiyetleri ile siber zorbalık yaşama düzeyleri arasındaki dağılım incelendiğinde, erkek öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin (204.0) kız öğrencilerinkinden (177.2) yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan U testi sonuçlarına göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $U = 15577.0$, $p < .05$. Başka bir anlatımla; erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalığa daha fazla maruz kaldığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 28’ de verilmektedir:

Tablo 28

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Yaş İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Yaş	<i>n</i>	Sıra Ortalaması	<i>sd</i>	χ^2	<i>p</i>	Anlamlı Fark
(A)12 yaş	24	122.0	3	11.4	.01	A-B,A-C, A-D
(B)13 yaş	172	189.0				
(C)14 yaş	165	202.5				
(D)15 yaş	20	195.3				

$p < .05$

Tablo 28’ de verilen öğrencilerin yaşları ile siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, 14 yaşında olan öğrencilerin (202.5) siber zorbalığa diğer yaş gruplarındaki öğrencilerden daha fazla uğradığı görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis’e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi öğrencilerin bulunduğu yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $\chi^2(sd=3,n=381)=11.4$, $p < .05$. Farklılaşmanın hangi ikili gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Kruskal Wallis testi sonrasında parametrik olmayan ölçümler için çoklu karşılaştırma yapılmıştır. Parametrik olmayan çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre 12 yaşında olan öğrenciler ile diğer üç yaş grubun yer alan öğrenciler arasındaki farklılaşmanın anlamlı olduğu görülmektedir.

Başka bir anlatımla, öğrencilerin yaşlarının arttıkça siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin de arttığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 29’ da verilmektedir:

Tablo 29

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları

<i>Sınıf düzeyi</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
7. sınıf	188	178.6	33584.0	15818.0	.03
8.sınıf	193	203.0	39187.0		

$p < .05$

Tablo 29’ da verilen sınıf düzeyleri ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri arasındaki dağılım incelendiğinde, 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyinin (203.0) 7. sınıf öğrencilerinkinden (178.6) yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama seviyelerinin sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan U testi sonuçlarına göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $U = 15818.0$, $p < .05$. Başka bir anlatımla; öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin de arttığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin akademik başarı değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 30’ da verilmektedir:

Tablo 30

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Akademik Başarı Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Akademik Başarı Düzeyi</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	x^2	<i>p</i>
44 puan ve altı	2	62.2	4	4.1	.38
45-54 puan	6	220.7			
55- 69 puan	71	184.0			
70- 84 puan	155	188.1			

$p > .05$

Tablo 30' da verilen öğrencilerin akademik başarı düzeyleri ile siber zorbalık yaşama düzeyleri arasındaki dağılım incelendiğinde, akademik başarı düzeyi 45-54 puan aralığında olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin (220.7) diğer gruplarda yer olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin akademik başarı düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis'e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $\chi^2(sd=4, n=381)=4.1, p > .05$. Başka bir anlatımla; öğrencilerin akademik başarı düzeyinin, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin annenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 31' de verilmektedir:

Tablo 31

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Annenin Eğitim Düzeyi</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>χ^2</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
(A) Okur-yazar değil	13	130.2	6	13.9	.03	A-D, A-E
(B) Okur-yazar	27	200.8				C-D, C-E
(C) İlkokul mezunu	125	171.6				
(D) Ortaokul mezunu	87	217.2				
(E) Lise mezunu	83	200.8				
(F) Üniversite mezunu	42	189.5				
(G)Yüksek lisans/Doktora	4	165.7				

 $p < .05$

Tablo 31' de verilen öğrencilerin annelerinin eğitim durumu ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin (217.2) siber zorbalığa en fazla maruz kalan grup olduğu; annesi yüksek lisans ve doktora yapmış olan öğrencilerinse (165.7); ilkokul (171.6), ortaokul (217.2), lise (200.8) ve üniversite (189.5) mezunu olan annelerin çocuklarından daha düşük seviyede siber zorbalık yaşadığı

görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis'e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $\chi^2(sd=6,n=381)=13.9$, $p<.05$. Farklılaşmanın hangi ikili gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Kruskal Wallis testi sonrasında parametrik olmayan ölçümler için çoklu karşılaştırma yapılmıştır. Parametrik olmayan çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre anneleri okur-yazar olmayan öğrenciler (130.2) ile anneleri ortaokul (217.2) veya lise mezunu (200.8) olan öğrenciler arasındaki ve annesi ilkokul mezunu olan öğrenciler (171.6) ile anneleri ortaokul (217.2) ya da lise mezunu olan öğrenciler (200.8) arasındaki farklılaşmanın anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, annelerin eğitim düzeyi arttıkça ve azaldıkça çocukların siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde düşme yaşandığı, annelerinin eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinde artış olduğu ileri sürülebilir. Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 32' de verilmektedir:

Tablo 32

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Babanın Eğitim Düzeyi</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>x²</i>	<i>p</i>
Okur-yazar değil	4	187.8	6	10.0	.12
Okur-yazar	26	173.3			
İlkokul mezunu	75	161.1			
Ortaokul mezunu	91	212.8			
Lise mezunu	118	194.4			
Üniversite mezunu	61	196.0			
Yüksek lisans/Doktora	6	192.2			

$p>.05$

Tablo 32'de verilen öğrencilerin babalarının eğitim durumu ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, babaları ilkokul mezunu olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin (161.1) en düşük seviyede olduğu; siber zorbalığa en fazla maruz kalan öğrencilerin (212.8) babalarının ise ortaokul mezunu olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin, öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis'e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $\chi^2(sd=6, n=381)=10, p>.05$. Başka bir anlatımla; öğrencilerin babalarının eğitim durumunun, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 33' te verilmektedir:

Tablo 33

Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Kardeş Sayısına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Kardeş Sayısı</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>χ^2</i>	<i>p</i>
Kardeşim yok	34	198.4	3	1.6	.64
1-2 kardeş	262	186.9			
3-4 kardeş	72	196.8			
5-6 kardeş	13	220.8			

p>.05

Tablo 33' te verilen öğrencilerin kardeş sayısı ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, bir ya da iki kardeşe sahip olanların siber zorbalık yaşama düzeylerinin (186.9); daha fazla kardeşe sahip olanlardan ve hiç kardeşi olmayanlardan daha az olduğu; beş ya da altı kardeşe sahip olanların ise en fazla siber zorbalığa maruz kalan (220.8) grup olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin, öğrencilerin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis'e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $\chi^2(sd=3, n=381)=1.6, p>.05$. Başka bir anlatımla; öğrencilerin kardeş sayısı, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmamakla birlikte kardeş sayısı arttıkça öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinde de artış olduğu ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin aile bütünlüğü değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 34' te verilmektedir:

Tablo 34

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Aile Bütünlüğü Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları

<i>Aile Bütünlüğü</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Anne-baba ayrı	41	206.3	8459.5	6341.5	.34
Anne baba birlikte	340	189.1	64311.5		

$p > .05$

Tablo 34' te verilen öğrencilerin aile bütünlüğü ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri arasındaki dağılım incelendiğinde, anne babaları ayrı olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin (206.3) anne babası birlikte olan öğrencilerden (189.1) yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama seviyelerinin aile bütünlüğüne göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan U testi sonuçlarına göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, aile bütünlüğüne göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $U = 6341.5$, $p > .05$. Başka bir anlatımla; öğrencilerin aile bütünlüğünün, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin bilgisayara sahip olma değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 35' te verilmektedir:

Tablo 35

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Bilgisayara Sahip Olma Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları

<i>Bilgisayara Sahip Olma</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Evet	311	195.4	60786.5	9499.5	.09
Hayır	70	171.2	11984.5		

$p > .05$

Tablo 35' te verilen öğrencilerin bilgisayara sahip olma durumu ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri arasındaki dağılım incelendiğinde, bilgisayar sahibi olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin (195.4); bilgisayar sahibi olmayan öğrencilerden (171.2) yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama seviyelerinin bilgisayar sahip olma

durumuna göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan U testi sonuçlarına göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, bilgisayar sahip olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $U = 9499.5$, $p > .05$. Başka bir anlatımla; öğrencilerin bilgisayar sahibi olma durumuna, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin cep telefonuna (akıllı telefon) sahip olma değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 36' da verilmektedir:

Tablo 36

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Cep Telefonuna (Akıllı Telefon) Sahip Olma Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları

<i>Cep Telefonuna Sahip Olma</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Evet	278	200.0	55604.0	11811.0	.00
Hayır	103	166.6	17167.0		

$p < .05$

Tablo 36' da verilen cep telefonuna ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri arasındaki dağılım incelendiğinde, cep telefonuna sahip olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin (200.0), cep telefonuna sahip olmayan öğrencilerinkinden (166.6) yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin cep telefonuna sahip olma durumuna göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan U testi sonuçlarına göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $U = 11811.0$, $p < .05$. Başka bir anlatımla; cep telefonuna sahip olan öğrencilerin, cep telefonu olmayan öğrencilerden daha fazla siber zorbalığa uğradığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin internet kullanım sıklığına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 37' de verilmektedir:

Tablo 37

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>İnternet Kullanım Sıklığı</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>x²</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
(A) 1-3 saat	266	175.6	3	18.4	.00	A-B, A-C, A-D
(B) 4-6 saat	78	219.2				
(C) 7-9 saat	27	238.3				
(D) 10-12 saat	10	251.3				

p < .05

Tablo 37’ de verilen öğrencilerin interneti günlük kullanım süreleri ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, interneti günlük 1-3 saat aralığında kullanan öğrencilerin (175.6) siber zorbalığa en az maruz kalan grup olduğu; siber zorbalığa en fazla uğrayan öğrencilerinse (251.3) interneti günlük 10-12 saat aralığında kullananlar olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis’e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin internet kullanım sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $x^2(sd=3, n=381)=18.4$, $p<.05$. Farklılaşmanın hangi ikili gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Kruskal Wallis testi sonrasında parametrik olmayan ölçümler için çoklu karşılaştırma yapılmıştır. Parametrik olmayan çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre interneti günlük 1-3 saat aralığında kullanan öğrenciler (175.6) ile 4-6 saat (219.2), 7-9 saat (238.3) ve 10-12 saat (251.3) aralığında kullananlar arasındaki farklılaşmanın anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla; öğrencilerin internet kullanım sürelerinin artmasının, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerini artırdığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin sosyal medya hesabına sahip olma durumuna göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 38’ de verilmektedir:

Tablo 38

Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Sosyal Medya Hesabına Sahip Olma Değişkenine İlişkin U-Testi Sonuçları

<i>Sosyal Medya Hesabına Sahip Olma</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Evet	318	201.9	64209.5	6545.5	.00
Hayır	63	135.9	8561.5		

$p < .05$

Tablo 38’ de verilen öğrencilerin sosyal medya hesabına sahip olma durumu ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri arasındaki dağılım incelendiğinde, sosyal medya hesabına sahip olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin (201.9), sosyal medya hesabına sahip olmayanlardan (135.9) yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama seviyelerinin sosyal medya hesabına sahip olma durumuna göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan U testi sonuçlarına göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin sosyal medya hesabına sahip olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $U = 6545.5$, $p < .05$. Başka bir anlatımla; sosyal medya hesabına sahip olan öğrencilerin, sosyal medya hesabı olmayan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin en çok kullandıkları sosyal medya hesabına göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 39’ da verilmektedir:

Tablo 39

Öğrencilerin Algularına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin En Çok Kullandıkları Sosyal Medya Hesabına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Sosyal Medya Hesabı</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	χ^2	<i>p</i>
Facebook	245	157.4	3	.57	.90
Instagram	53	164.8			
Snapchat	12	171.9			
Twitter	8	167.0			

$p > .05$

Tablo 39’da verilen öğrencilerin en çok kullandıkları sosyal medya hesabı ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, Snapchat kullanıcılarının siber zorbalık yaşama düzeylerinin (171.9); Twitter (167.0), Instagram (164.8) ve Facebook (157.4) kullanıcılarından daha fazla olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin, en çok kullandıkları sosyal medya hesabına göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis’e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin en çok kullandıkları sosyal medya hesabına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $\chi^2(sd=3, n=318)=.57, p>.05$. Başka bir anlatımla; öğrencilerin en çok kullandıkları sosyal medya hesabının, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin en çok kullandıkları sosyal medya hesabının günlük kullanım süresine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 40’ ta verilmektedir:

Tablo 40

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Öğrencilerin En Çok Kullandıkları Sosyal Medya Hesabının Günlük Kullanım Süresine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Sosyal Medya Hesabının Günlük Kullanım Süresi</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>χ^2</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
(A) 1-3 saat	221	154.6	4	17.2	.00	A-B, A-C, E-A, E-B, E-C
(B) 4-6 saat	55	184.6				
(C) 7-9 saat	13	213.0				
(D) 10-12 saat	5	198.6				
(E) Hesabımı kullanmıyorum	24	109.3				

$p < .05$

Tablo 40’ ta verilen öğrencilerin en çok kullandıkları sosyal medya hesabının günlük kullanım süreleri ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, sosyal medya hesabını hiç kullanmayan öğrencilerin (109.3) siber zorbalığa en az maruz kalan grup olduğu; siber zorbalığa en fazla uğrayan öğrencilerinse (213.0) sahip olduğu sosyal medya hesabını 7-9 saat aralığında kullananlar olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber

zorbalık yaşama düzeylerinin, öğrencilerin sosyal medya hesabını kullanım sıklığına göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan Kruskal Wallis'e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin sosyal medya hesabını kullanım sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $\chi^2(sd=4,n=318)=17.2,p<.05$. Farklılaşmanın hangi ikili gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Kruskal Wallis testi sonrasında parametrik olmayan ölçümler için çoklu karşılaştırma yapılmıştır. Parametrik olmayan çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre sosyal medya hesabını, günlük 1-3 saat aralığında kullanan öğrenciler (154.6) ile 4-6 saat (184.6) ve 7-9 saat aralığında kullananlar (213.0) arasında; hesabını kullanmayan öğrenciler (109.3) ile hesabını günlük 1-3 saat (154.6), 4-6 saat (184.6) ya da 7-9 saat aralığında kullananlar (213.0) arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, öğrencilerin sosyal medya hesaplarını kullanım süreleri arttıkça siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin de arttığı ileri sürülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 41'de verilmektedir:

Tablo 41

Öğrencilerin Algılarına Göre Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Ailenin Gelir Düzeyine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

<i>Ailenin Aylık Gelir Düzeyi</i>	<i>n</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>sd</i>	<i>χ^2</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
(A) 999TL ve altı	7	219.3	6	12.2	.04	D-B,D-G
(B) 1000-1999 TL	146	173.5				
(C) 2000-2999 TL	108	193.1				
(D) 3000-3999 TL	73	217.0				
(E) 4000-4999 TL	27	216.0				
(F) 5000-5999 TL	9	202.0				
(G) 6000 TL ve üzeri	11	139.7				

$p < .05$

Tablo 41' de verilen öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri ile öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi arasındaki dağılım incelendiğinde, ailesinin aylık geliri 6000 TL ve üzeri olanların (139.7) siber zorbalığa en az maruz kalan grup olduğu; siber zorbalığa en fazla uğrayan öğrencilerinse (219.3) ailelerinin gelir düzeylerinin 999 TL ve altında olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin, öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını saptamak üzere hesaplanan

Kruskal Wallis'e göre öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi, öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $\chi^2(sd=6, n=381)=12.2, p<.05$. Farklılaşmanın hangi ikili gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Kruskal Wallis testi sonrasında parametrik olmayan ölçümler için çoklu karşılaştırma yapılmıştır. Parametrik olmayan çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre ailelerinin aylık geliri 3000-3999 TL arasında olan öğrenciler (217.0) ile ailelerinin aylık geliri 1000-1999 TL (173.5) ve 6000 TL ve üzerinde olan öğrenciler (139.7) arasındaki farklılaşmanın anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, orta gelir düzeyinde yer alan öğrencilerin, alt ve üst sosyoekonomik düzeyde yer alan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı ileri sürülebilir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin siber zorbalıktan nasıl etkilendikleri incelenmiştir.

Siber zorbalığın ortaokul öğrencileri üzerindeki etkilerine ilişkin bulgular Tablo 42'de verilmektedir:

Tablo 42

Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Maddeler	Hayır		Kısmen		Evet	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
1 Üzüntü duydum.	137	44.8	111	36.3	58	19
2 İçinde bulunduğum durumdan utandım.	174	56.9	84	27.5	48	15.7
3 Bu tür davranışlara maruz kalınca öfkelen dim.	88	28.8	81	26.5	137	44.8
4 Gerçek hayatta saldırganın bana zarar vermesinden korktum.	192	62.7	61	19.9	53	17.3
5 İnsanların beni önemsenmediğini düşündüm.	209	68.3	58	19.0	39	12.7
6 Etrafımdaki insanlardan şüphe duymaya başladım.	159	52.0	96	31.4	51	16.7
7 İçime kapandım.	242	79.1	42	13.7	22	7.2
8 Teknolojik aletleri kullanmaktan soğudum.	220	71.9	65	21.2	21	6.9
9 Hayal kırıklığına uğradım.	188	61.4	83	27.1	35	11.4
10 Her an bana ulaşabileceklerini düşünerek huzursuzluk yaşadım.	203	66.3	59	19.3	44	14.4
11 Arkadaşlarıma duyduğum güven azaldı.	185	60.5	78	25.6	43	14.1
12 Günlük aktivitelere odaklanmada zorlandım.	214	69.9	61	19.9	31	10.1
13 Dersleri dinlerken dikkatimi toplamakta güçlük	203	66.3	65	21.2	38	12.4

yaşadım.							
14 Derslerden aldığım puanlar düştü.	210	68.6	63	20.6	33	10.8	
15 Arkadaşlarımla olan ilişkilerim bozuldu.	232	75.8	46	15.0	28	9.2	
16 Okula gitmemeye başladım.	275	89.9	17	5.6	14	4.6	
17 Ailemle olan ilişkilerim kötüleşti.	271	88.6	24	7.8	11	3.6	
18 Öz güvenimi kaybettim.	243	79.4	46	15.0	17	5.6	
19 Yalnız başına dışarıya çıkmaktan tedirginlik duydum.	234	76.5	54	17.6	18	5.9	
20 Kendimi korumasız hissettim.	230	75.2	53	17.3	23	7.5	
21 Takip edildiğimi düşündüm.	226	73.9	52	17.0	28	9.2	
22 Stres altında kaldım.	196	64.1	73	23.9	37	12.1	
23 Ailem hakkımda olumsuz düşünür diye endişelendim.	222	72.5	45	14.7	39	12.7	

Tablo 42’de verilen siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkilerine ilişkin dağılım incelendiğinde; öğrencilerin yarısına yakınının (%44.8) siber zorbalığa maruz kalınca öfkelenildiğini; üç öğrenciden birinin (%36.3) kısmen üzüntü duyduğunu ve etrafındaki insanlardan şüphe duymaya başladığını (%31.4); dört öğrenciden birinin kısmen hayal kırıklığına uğradığını (%27.1), arkadaşlarına duyduğu güvenin azaldığını (%25.6), içinden bulunduğu durumdan utandığını (%27.5) ve stres altında kaldığını (%23.9); her beş öğrenciden birinin ise derslerini dinlerken dikkatini toplamakta kısmen güçlük yaşadığını (%21.2), derslerden aldığı puanların kısmen düştüğünü (%20.6), günlük aktivitelere odaklanmada kısmen zorlandığını (%19.9), her an ulaşılabileceğini düşünerek huzursuzluk yaşadığını (% 19.3), gerçek hayatta saldırganın kendisine zarar vermesinden korktuğunu (% 19.9) ve insanların kendisine önem vermediğini düşündüğünü (%19) ifade ettiği görülmektedir. Siber zorbalık yaşayan öğrencilerin en az okula gitmemeye başlama (%4.6), aileyle olan ilişkilerin kötüleşmesi ve içine kapanma (%7.2) gibi durumları yaşadığı anlaşılmaktadır. Genel olarak siber zorbalık öğrencileri öfkelenlendirmekte, öğrencilerin öfke, üzüntü, şüphe, stres, korku ve huzursuzluk yaşamasında etkili olmakta; çok az öğrencide ise yıkıcı ve kırıcı sonuçlara neden olmaktadır. Öğrencilerin siber zorbalıktan genellikle duygusal ve psikolojik açıdan etkilendiği, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin akademik ve sosyal açıdan daha az problem yaşadığı ileri sürülebilir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu bölümde siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin, siber zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejiler incelenmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalıkla baş etme stratejilerine ilişkin bulgular Tablo 43'te verilmektedir:

Tablo 43

Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri

Maddeler	Evet		Hayır	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1 Zorbalığı yapan kişiden gelen mesajları bloke ettim.	230	75.2	76	24.8
2 Zorbalığı yapan kişiden davranışını sonlandırmasını istedim.	204	66.7	102	33.3
3 Aile büyüklerime durumu anlattım.	103	33.7	203	66.3
4 Zorbalığı yapan kişiyle karşılaşınca şiddete başvurdum.	65	21.2	241	78.8
5 Zorbalığı yapan kişiye karşı kaba kelimeler kullandım.	122	39.9	184	60.1
6 Bilgisayar ve interneti daha az kullanmaya başladım.	76	24.8	230	75.2
7 Zorbalığa uğradığım hesabı kapattım.	81	26.5	225	73.5
8 Zorbalığa uğradığım internet sitesinden ayrıldım.	103	33.7	203	66.3
9 Öğretmenime veya okul müdürüne anlattım.	28	9.2	278	90.8
10 Arkadaşıma anlattım.	183	59.8	123	40.2
11 Tanımadığım insanlarla konuşmamaya başladım.	128	41.8	178	58.2
12 Zorba davranışa aynı şekilde karşılık verdim.	75	24.5	231	75.5
13 Zorbalığa uğradığım sitenin yöneticisine şikâyet ettim.	118	38.6	188	61.4
14 Kullandığım internet hesaplarının şifrelerini değiştirdim.	174	56.9	132	43.1
15 Telefon numaramı değiştirdim.	48	15.7	258	84.3
16 Bilinmeyen ve özel numaralardan gelen aramaları cevaplamadım.	157	51.3	149	48.7
17 Psikoloğa başvurdum.	13	4.2	293	95.8
18 Adli yollara başvurdum. (Polise şikâyet ettim.)	22	7.2	284	92.8
19 Sosyal medyayı kullanmayı bıraktım.	36	11.8	270	88.2
20 Sosyal medya hesaplarımı dondurdum.	46	15.0	260	85.0
21 Farklı sosyal medya hesabı açtım.	66	21.6	240	78.4
22 Telefonumu kullanmaya bir süre ara verdim.	55	18.0	251	52.0
23 Hiçbir şey yapmadım, sessiz kaldım.	73	23.9	233	76.1

Tablo 43'te verilen öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejilerine ilişkin dağılım incelendiğinde siber zorbalığa uğrayan her dört öğrenciden üçünün (%75.2) zorbalığı yapan kişiden gelen mesajları bloke ettiği; üç öğrenciden ikisinin (%66.7) zorbalığı yapan kişiden

davranışını sonlandırmasını istediği; beş öğrenciden üçünün arkadaşına anlattığı (%59.8) ve kullandığı internet hesaplarının şifrelerini değiştirdiği (%56.9); yarısının bilinmeyen ve özel numaralardan gelen aramaları cevaplamadığı (%51.3); beş öğrenciden ikisinin tanımadığı insanlarla konuşmamaya başladığı (%41.8)ve zorbalığı yapan kişiye karşı kaba kelimeler kullandığı (%39.9); her üç öğrenciden birinin aile büyüklerine durumu anlattığı (%33.7), zorbalığa uğradığı siteden ayrıldığı (%33.7), zorbalığı uğradığı sitenin yöneticisine şikayette bulunduğu (%38.6); dört öğrenciden birinin bilgisayar ve interneti daha az kullanmaya başladığı (%24.8), zorbalığa uğradığı hesabı kapattığı (%26.5), zorba davranışa aynı şekilde karşılık verdiği (%24.5) ve hiçbir şey yapmadığı ya da sessiz kaldığı (%23.9); beş öğrenciden birinin ise zorbalığı yapan kişiyle karşılaşınca şiddete başvurduğu (%21.2) ve farklı sosyal medya hesabı açtığı (%21.6) görülmektedir. Siber zorbalık yaşayan öğrencilerin zorbalıkla baş etmede en az kullandığı stratejilerin ise sırasıyla psikoloğa başvurma (%4.2), adli yollara başvurma (%7.2) ve öğretmene ya da okul müdürüne anlatma (%9.2) olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir anlatımla, öğrencilerin siber zorbalığı daha çok “zorbalığı yapan kişiden gelen mesajları bloke etme”, “zorbalığı yapan kişiden davranışını sonlandırmasını isteme”, “kullandığı internet hesaplarının şifrelerini değiştirme” ve “bilinmeyen ve özel numaralardan gelen aramaları cevaplamama” gibi teknik yönü ağır basan başa çıkma stratejilerini kullanarak engellemeye çalıştığı, siber zorbalığı sonlandırmak için yaşadıkları olayı çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaştıkları ancak aileye, öğretmene ya da okul müdürüne durumu bildirme, psikoloğa veya polise başvurma gibi başkalarından yardım alma stratejilerini daha az kullandıkları görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın tartışma kısmı, sonuçları ve öneriler yer almaktadır.

Tartışma

Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi; “Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyi nedir?” şeklinde düzenlenmişti. Bu probleme ilişkin bulgular incelendiğinde; öğrencilerin, düşük düzeyde de olsa siber zorbalığa maruz kaldığı ve siber mağduriyetin en fazla sanal ortamda engelleme, zarar verme ve cinsel zorbalık boyutlarında yaşandığı ortaya konmuştur. Dünya genelinde yapılan araştırmalarda siber zorbalığa maruz kalma oranının %5.1 ile %72 arasında değiştiği (Bannink, Broeren, van de Looji-Jansen, de Waart ve Raat; 2014; Beran ve Li, 2005; Chapin, 2014; DeHue vd., 2008; DePaolis ve Williford, 2015; Hinduja ve Patchin, 2007; Hinduja ve Patchin, 2008; Hines, 2011; Huang ve Chou, 2010; Juvonen ve Gross, 2008; Kowalski ve Limber, 2007; Kowalski ve Limber, 2013; Kraft, 2006; Li, 2006; Li, 2007a; Li, 2007b; Li, 2008; Ortega vd., 2009; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Mishna vd., 2010; Moessner, 2007; Walvare ve Heirman, 2011; Williams ve Guerra, 2007; Wolak, Mitchell ve Finkelhor, 2007; Ybarra ve Mitchell, 2004; Zhou vd., 2013); Türkiye’de ise bu oranın %5.9 ile %56.2 arasında olduğu görülmektedir (Akbulut vd., 2010; Arıçak vd., 2008; Arıçak, 2009; Ayaş ve Horzum, 2012; Baştürk-Akça vd., 2015; Burnukara, 2009; Çalışgan, 2013; Dilmaç, 2009; Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Erdur- Baker, 2010; Özdemir ve Akar, 2011; Serin, 2012; Yılmaz, 2011). Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık yarısı interneti kullanmakta (Internet World Stats, 2014), Türkiye’de ise internet kullanımı gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır (TÜİK, 2014). Çocuklar ve gençler için yaşamın önemli bir parçası haline gelen internet, onlara eğitsel ve sosyal açıdan birçok olanak sunmakta ancak kullanım süresinin artmasıyla istenmeyen risklere maruz kalma ihtimalini de beraberinde

getirmektedir (Livingstone ve Haddon, 2009; Livingstone ve Helsper, 2008). İnternet kullanım süresinin ve internet kullanım alanlarının artmasına karşın, çocukların interneti güvenli kullanım becerilerine yeterince sahip olmamaları, siber zorbalıkla karşılaşma oranlarını artırmaktadır. Nitekim Kaşıkçı vd. (2014) tarafından yapılan araştırma bulguları; araştırmaya katılan çocukların yaklaşık beşte dördünün “filtre seçeneklerini değiştirmeyi”, üçte ikisinin “sosyal paylaşım sitelerinde gizlilik ayarlarını yapmayı” ve “istenmeyen mesajları engellemeyi” bilmediğini, yarısından fazlasının ise “interneti nasıl güvenli kullanabileceğine dair bilgileri” nereden edineceğine ilişkin bir fikrinin olmadığını ortaya koymaktadır. Çocukların özellikle sosyal paylaşım sitelerini kullanırken gerekli güvenlik önlemlerini almamaları; bu hesaplarda paylaştıkları resim, doğum tarihi, telefon ve ev adresi gibi kişisel bilgilerin kötü amaçla kullanılmasına neden olmakta ve çocukların siber zorbalığa maruz kalmalarına yol açmaktadır. Ayrıca çocukların interneti; internet kafe, arkadaş ya da akraba evi gibi kendi evi dışındaki ortamlarda kullanması, ailenin çocuğun internet kullanımını denetlemesini güçleştirmekte (Kaşıkçı vd. 2014; Livingstone ve Haddon, 2009), bu durumda çocuk internetten gelebilecek olumsuzluklara karşı daha açık hale gelmekte ve savunmasız kalabilmektedir. Gün geçtikçe önemli bir sorun haline gelen siber zorbalığın, gerekli önlemler alınmadığı takdirde bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak gelecek yıllarda daha büyük bir sorun haline dönüşebileceği ileri sürülmektedir. (Ayaş ve Horzum, 2012).

Araştırmaya ilişkin diğer bir bulgu da ortaokul öğrencilerinin en fazla karşılaştıkları siber zorbalık davranışlarının, sanal ortamda engelleme ve zarar verme boyutunda “internet ya da telefon yoluyla huzursuz edilme”, sanal ortamda söylenti çıkarma boyutunda “birinin kullandığı telefon ya da bilgisayar modeliyle alay etme”, sanal ortamda cinsel zorbalık boyutunda ise “telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici sesler çıkarma” olduğunu göstermektedir. Bu bulgular; Kavuk ve Keser’in (2011) araştırma sonuçlarıyla, sanal ortamda söylenti çıkarma ve sanal ortamda cinsel zorbalık boyutunda paralellik gösterirken sanal ortamda engelleme ve zarar verme boyutunda en çok maruz kalınan siber zorbalık davranışının “kasıtlı olarak virüslü mail yollama” olduğunu bulgulayan bu araştırmadan farklılaşmaktadır. Araştırma bulgularında özellikle telefonun etkin bir siber zorbalık aracı olarak kullanıldığını ortaya çıkması, cep telefonlarının daha uygun fiyatlarla ve ödeme koşullarıyla tüketiciye sunulması sonucu (Özel, 2013) toplumda cep telefonu ya da akıllı

telefon kullanımının gittikçe yaygınlaşması (TÜİK, 2015b), siber zorbanın özellikle telefon üzerinden kimliğini rahatlıkla gizleyebilmesi (Shariff ve Gouin, 2005) ve mağdura her an her yerde ulaşabilme olanağının olması (Hinduja ve Patchin, 2015; s.51) ile ilişkilendirilebilir. Cep telefonunun, ebeveynlere çocuklarına istedikleri an ulaşabilme imkanı vermesi ve bu sayede ebeveynlerin çocuklarının güvenlikleri ile ilgili duydukları kaygının azalması (Pain vd., 2005), çocuklar arasında cep telefonuna sahip olma oranını artıran unsurlardan biri olarak ele alınabilir. Ancak bu yararına karşın, cep telefonu kullanımları aileleri tarafından denetlenmeyen çocukların, pedofililerden gelecek zararlara açık hale geldiği ve cinsel zorbalığa maruz kalma ihtimallerinin arttığı da ifade edilmektedir (Valentine ve Holloway, 2001). Araştırmada ortaya çıkan siber mağdurun sanal ortamda söylenti çıkarma boyutunda en fazla karşılaştığı zorbalık davranışının “birinin kullandığı telefon ya da bilgisayar modeliyle alay etme” olduğu bulgusu ise cep telefonunun iletişimde kullanılan bir araçtan çok bireylerin kimliklerini sembolize eden bir nesne haline gelmiş olması ve cep telefonlarının bir sosyal statü veya moda sembolü olarak düşünölmeye başlanması (Özaşçılar, 2012) ile açıklanabilir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmanın ikinci alt problemi, “Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri; okulun bulunduğu sosyo-ekonomik düzeye, cinsiyete, yaşa, sınıf düzeyine, akademik başarıya, annenin eğitim durumuna, babanın eğitim durumuna, kardeş sayısına, ailenin bütönlüğüne, bilgisayar sahibi olup olmamaya, cep telefonu (akıllı telefon) sahibi olup olmamaya, internet kullanım sıklığına, sosyal medya hesabına sahip olup olmamaya, en çok kullanılan sosyal medya hesabına, kullanılan sosyal medya hesabının günlük kullanım süresine, ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde düzenlenmişti.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin okulun bulunduğu sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, okulun yer aldığı çevrenin sosyoekonomik düzeyinin, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı bulunmuştur. Ancak Serin (2012) tarafından yapılan araştırma bulguları; düşük sosyoekonomik çevrede yer alan okullarda eğitim gören öğrencilerin, orta ve üst sosyoekonomik düzeyde yer alan okullardaki öğrencilerden daha fazla siber mağduriyet göstermektedir. Bu farklılık; okulların türünden, hedef grubun

özelliklerinden, öğretmen davranışlarından, okul-çevre ilişkilerinden ve yapılan araştırmalarda ifade edilemeyen farklı değişkenlerden kaynaklanabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaşadığı bulunmuştur. Erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını ortaya koyan bu bulgu, bazı araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterirken (Akbulut vd., 2010; Arıcak vd.,2008; Erdur-Baker, 2010; Erdur- Baker ve Kavşut, 2007; Kavuk ve Keser, 2011; Kocatürk, 2014; Serin, 2012; Şahin vd., 2010; Şahin, Aydın ve Sarı 2012; Turan, 2013; Yılmaz, 2011; Zhou vd., 2013) kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalığa uğradığını bulgulayan araştırma sonuçlarıyla (Agatston vd., 2007; Akbaba ve Eroğlu, 2013; Campfield, 2008; DeHue vd., 2008; Dilmaç, 2009; Kowalski ve Limber, 2007; Mesch, 2009; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Walvare ve Heirman, 2011) ve siber mağduriyet yaşamada cinsiyet açısından bir fark olmadığını ortaya koyan araştırma bulgularıyla (Arıcak, 2009; Baştürk-Akça, vd., 2015; Beran ve Li, 2005; Çivilidağ ve Cooper, 2013; DePaolis ve Williford, 2015; Erdur- Baker ve Tanrıkulu, 2010; Patchin ve Hinduja, 2006; Li, 2006; Peker, Eroğlu ve Ada, 2012; Peker vd., 2011; Vandebosch ve Van Cleemput, 2009) farklılaşmaktadır.

Türkoğlu (2013) ve Kınay (2012) tarafından yapılan araştırmalarda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre problemlili internet kullanımına daha eğilimli olduğu ve kız öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılığının daha yüksek olduğu ortaya konmaktadır. Erdur- Baker (2010) ise kız ve erkeklerin riskli internet kullanımı algılarının birbirinden farklı olduğunu, kızların riskli internet kullanımından kaçındıklarını ve interneti erkeklere göre daha dikkatli kullandıklarını ifade etmektedir. Bu bulgulardan hareketle problemlili ve riskli internet kullanımına yatkın olan erkek öğrencilerin, interneti daha dikkatli kullanan ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları yüksek olan kız öğrencilere göre siber zorbalığa daha fazla maruz kalmalarının beklenen bir sonuç olduğu ileri sürülebilir. Türk kültüründe cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar incelendiğinde, kızların erkeklere oranla daha fazla gözetim altında tutulduğu, daha ağır başlı ve bilinçli olmaları gerektiğinin öğretildiği görülmekte, buna karşın erkeklerin saldırgan tavırları hoşgörülle karşılanabilmektedir (Erdur- Baker, 2010). Bu tutumun da erkek öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yapmalarına ve siber zorbalığa uğramalarına yol açacağı düşünülebilir. Ayrıca Türkiye’de erkek öğrencilerin internet kafelere rahatlıkla

gitmesinin (Horzum, 2011) ve buralarda çok fazla zaman geçirmesinin genellikle aile açısından sorun oluşturmamasına karşın kız öğrencilerin internet kafeleri aynı oranda kullanım imkânının olmaması da erkeklerin siber zorbalık yaşama oranının daha fazla olmasını açıklayabilir. Nitekim bu yerlerde çocuklar herhangi bir denetim odağı olmaksızın istedikleri birçok siteye erişebilmekte ve internet üzerinden gelebilecek her türlü tehlikeye açık hale gelebilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde; yaşın, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin anlamlı bir belirleyicisi olduğu ve öğrencinin yaşının arttıkça siber zorbalığa maruz kalma düzeyinin de arttığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, bazı araştırma sonuçlarıyla örtüşürken (Jones, Mitchell ve Finkelhor, 2013; Mesch, 2009; Özel, 2013; Price ve Dalglish, 2010; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Williams ve Guerra, 2007; Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007) yaşın öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığını bulgulayan araştırma sonuçlarıyla (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Erdur- Baker ve Tanrikulu, 2010; Juvonen ve Gross, 2008; Katzer, Fetchenhauer ve Belschak, 2009; Patchin ve Hinduja, 2006; Turan, 2013; Walvare ve Heirman, 2011) farklılaşmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalma riskinin yaş ilerledikçe artacağını ileri süren Mesch (2009) bu durumun; ilerleyen yaşın, bireyin internet kullanım alanını ve biçimini değiştirmesinden ve internet üzerinde tanımadığı kişilerle daha fazla ilişki kurmaya başlamasından kaynaklanabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca siber zorbalık yapma ve yaşama düzeyinin yaşa göre farklılık göstermesi, çocuğun büyüdükçe internet kullanım tecrübesinin artması (Hinduja ve Patchin, 2015, s. 84-85), facebook vb. sosyal medya hesaplarının daha etkin kullanılmaya başlanması (Aksaray, 2011) ve iletişimde teknolojinin daha etkin hale gelmesi (Campbell, 2005) ile açıklanmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyinin, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olduğu ve 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalığa daha fazla maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu bulgu bazı araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterirken (Aksaray, 2011; Kowalski ve Limber, 2007; Manap, 2012; Slonje ve Smith, 2008) öğrencilerin bulunduğu sınıf düzeyi azaldıkça zorbalığa maruz kalma oranının arttığını bulgulayan araştırmalarla (DeHue vd., 2008; Serin, 2012; Ybarra vd., 2006) ve öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile buldukları sınıf

düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşan (Ayaş ve Horzum, 2012; Beran ve Li, 2005; Katzer vd., 2009; Özdemir ve Akar, 2011) araştırmalarla farklılaşmaktadır. Bu bulgu; 8. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin internet kullanım düzeylerinin, 6. ve 7. sınıftaki öğrencilerine göre yüksek olması (Ayaş ve Horzum, 2013; Manap, 2012) ve siber zorbalık davranışlarını daha fazla sergilemeleri (Serin, 2012; Williams ve Guerra, 2007) ile ilişkilendirilebilir. İnternette daha fazla zaman geçiren ve siber zorbalık olaylarına daha fazla karışan 8. Sınıf öğrencilerinin, siber zorbalığa maruz kalma oranlarının da yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Erdur-Baker (2010), Li (2007), Marees ve Peterman (2012) tarafından yapılan araştırmalarda, siber zorbalık yapan öğrencilerin, siber zorbalık yapmayanlara oranla daha fazla mağdur oldukları sonucuna ulaşılması da bu bulguyu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin akademik başarı düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarı düzeyinin, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, Li (2007) ve Zhou vd. (2013)' nin araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin annelerinin eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, annenin eğitim düzeyi düştükçe, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde de azalma meydana geldiği; annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyinde de kısmi bir artış olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, Kocatürk'ün (2014) araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterirken annenin eğitim düzeyinin, öğrencilerin siber mağduriyet yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığını bulgulayan araştırma sonuçlarıyla (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Serin, 2012) farklılaşmaktadır. Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin siber mağduriyet yaşama düzeylerinin artış göstermesi; eğitim düzeyleri yüksek olan annelerin çoğunlukla çalışma hayatında yer almasından dolayı çocuklarıyla daha az vakit geçirmeleri, onlarla yeterince ilgilenememeleri, çocukların boş zamanlarını genellikle bilgisayarda oyun oynayarak veya sosyal paylaşım sitelerini kullanarak geçirmeleri ve bu süreçte annenin denetiminden uzak olmaları ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin babalarının eğitim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrenci

babalarının eğitim düzeyinin, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, bazı araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterirken (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Serin, 2012); babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, öğrencilerin siber mağduriyet yaşama düzeylerinin arttığını bulan Kocatürk (2014) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla farklılaşmaktadır. Babanın eğitim düzeyinin öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmaması, babanın çalışma koşulları nedeniyle çocuklarına anneye göre daha az vakit ayırabilmesi, çocukların denetiminde ve onlara çeşitli davranışların kazandırılmasında annenin daha etkin olması ile ilişkilendirilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde; öğrencilerin kardeş sayısı arttıkça siber zorbalıkta bulunma düzeylerinin de arttığı ancak kardeş sayısının öğrencilerin siber mağduriyet yaşamasının anlamlı bir belirleyici olmadığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, Serin'in (2012) araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin aile bütünlüğüne göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrencilerin anne babalarının ayrı ya da birlikte olmalarının, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı ortaya konmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin bilgisayara sahip olma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrencilerin bilgisayar sahibi olup olmamasının, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı ortaya konmuştur. Bu bulgu Serin'in (2012) araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte bilgisayarın yerini bireylerin her an yanlarında taşıyabildiği, internete bağlanabilen ve bilgisayarın birçok fonksiyonuna sahip olan tablet, ipad ve akıllı telefon gibi cihazların alması, öğrencilerin bilgisayara sahip olma durumunun siber mağduriyet yaşamalarında önemli bir etken olmamasında etkili olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin öğrencilerin cep telefonuna sahip olma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, cep telefonuna sahip olan öğrencilerin, cep telefonu olmayanlara göre daha fazla siber zorbalık yaşadıkları ortaya konmuştur. Bu bulgu; cep telefonuna sahip olan

öğrencilerin, internete bağlanmak için cep telefonunu kullanan öğrencilerin ve cep telefonundan günlük mesaj gönderen öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaşadığını ortaya koyan Kocatürk'ün (2014) araştırma sonucuyla paralellik gösterirken cep telefonuna sahip olmanın öğrencilerin siber zorbalık yaşam düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığını ortaya koyan Serin'in (2012) araştırma bulgularıyla farklılaşmaktadır. Cep telefonlarının yeni özellikler kazanarak akıllı telefonlara dönüşmesi; özellikle bireylere her an, her yerde internete girme fırsatı vermesi, akıllı telefonların kullanımını yaygınlaştırmakta ve bu iletişim aracını ergenler için çekici hale getirmektedir (Hinduja ve Patchin, 2011). Ergenlerin cep telefonu kullanım alışkanlıkları incelendiğinde, sırasıyla cep telefonunun başkalarıyla ilgilenmek, moda uymak, arkadaşlarla ve aileyle iletişim kurmak, bilgi aramak, ulaşılabilir olmak ve zaman geçirmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Park ve Lee, 2012). Bu amaçların dışında, çocuk ve gençlerin yatak odası, banyo ya da özel mahremiyetin olması gereken yerlerde resimler çekip çektiği görüntüleri internet üzerinden başkalarına göndermeleri ya da başkalarının videolarını izinsiz çekerek herkesin görebileceği, yorum yapabileceği sayfalara yüklemesi (Hinduja ve Patchin, 2011), siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalık yaşama düzeylerini artırmaktadır. Buna ek olarak cep telefonlarının siber zorbalık olaylarında en fazla kullanılan araç olması (Özdemir ve Akar, 2011), cep telefonundan ya da internetten gönderilen mesaj ve e-postaların içeriğinin herhangi biri tarafından denetlenmemesi (Patchin ve Hinduja, 2006), gençlerin bilgisayar ve cep telefonlarına ilişkin bilgilerinin ebeveynlerinden fazla olması nedeniyle ailelerinin siber zorbalık yaptıklarını ya da siber zorbalığa maruz kaldıklarını öğreneceklerine dair herhangi bir endişeleri olmadan teknolojiyi kullanmaları (NTIA, 2002), cep telefonları üzerinden kimliklerini gizleyebilmeleri (Shariff ve Gouin, 2005) ve siber zorbalığın mağdura istedikleri anda ulaşabilmeleri (Hinduja ve Patchin, 2015; s. 51) de cep telefonuna sahip olan öğrencilerin daha fazla siber zorbalığa maruz kalmalarını açıklamaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin internet kullanım sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalığa maruz kalma düzeyinin de arttığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, bazı araştırmaya sonuçlarıyla paralellik gösterirken (Akbulut vd., 2010; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Erdur-Baker, 2010; Hinduja ve Patchin, 2008; Kocatürk, 2014; Navorro, Serna, Martinez ve Ruiz- Oliva, 2012; Smith vd., 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004; Zhou vd., 2013)

internet kullanım sıklığının, siber zorbalığa maruz kalmanın anlamlı bir belirleyicisi olmadığını bulgulayan araştırma sonuçlarıyla (Çalışgan, 2013; Yaman, Karakulah ve Dilmaç, 2013) farklılaşmaktadır. Araştırmada elde edilen bu bulgu; bireylerin internet kullanım süreleri arttıkça riskli davranışta bulunma ve suça maruziyet oranlarının yükselmesi (Kınay, 2012), internet üzerindeki iletişim araçlarını kullanma sıklıklarına bağlı olarak siber zorbalarla karşılaşma olasılıklarının artması (Akbulut vd., 2010) ile açıklanabilir. İnterneti sıklıkla kullanan çocukların ve gençlerin beklenmeyen ve istenmeyen risklerle ve olumsuzluklarla karşılaştığı bilinmektedir (Canbek ve Sağıroğlu, 2007). Livingstone ve Bober (2005) tarafından yapılan araştırmada, araştırmaya katılan her iki kişiden birinin internette pornografik görüntülere, dört kişiden birinin şiddet ve korku içeren bir siteye ve on kişiden birinin ise düşmanca ve nefret dolu bir gruba rastladığı ortaya konmuştur. Ayrıca bireyin internet üzerinde tanımadığı kişilerle gerçek hayattakine oranla daha rahat iletişime geçmesi (Mesch, 2009), çocukların interneti kullanım sıklıklarının artmasına karşın interneti kullanım becerilerine yeterince sahip olmamaları ve internette gelebilecek tehlikeleri nasıl engelleyeceklerini bilmemeleri (Kaşıkçı vd., 2014, Sezer vd., 2013) ve çocukların bir gruba ait olmak, yeni arkadaşlar edinmek, internet ortamında kendilerini daha rahat ifade edebilmek amacıyla internet üzerinden anlık mesajlaşma, e-posta gönderme, sohbet etme gibi çevrimiçi aktivitelerde daha fazla zaman geçirmeleri (Navorro vd., 2012) de internet kullanım sıklığının arttıkça siber zorbalığa maruz kalma oranının artmasını açıklayabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin sosyal medya hesabına sahip olma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde; sosyal medya hesabına sahip olan öğrencilerin, sosyal medya hesabı olmayanlara göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını ortaya konmuştur. Bu bulgu, bazı araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterirken (Chapin, 2014; DePaolis ve Williford; 2015; Kwan ve Skoric, 2013; Stacey, 2009; Staksrud, Olafsson ve Livingstone, 2013); sosyal medya hesabına sahip olmanın siber zorbalık yaşama düzeyinin bir belirleyicisi olmadığını ortaya koyan Sengupta ve Chaudhuri (2011)'nin araştırma sonucuyla farklılaşmaktadır. Gençler arasında yaygın bir şekilde kullanılan sosyal paylaşım siteleri (Mishna vd., 2010); kullanıcılara arkadaş edinme, resim ve video paylaşma, birbirlerinin gönderilerine yorum yapma, grup aktiviteleri organize etme, birbirlerine mesaj gönderme ve her an ulaşılabilir olma gibi faydalar sağlamaktadır (Chapin, 2014). Ancak Kwan ve Skoric (2013) tarafından yapılan araştırmada; sosyal medya

hesabına sahip olanların; müstehcen içerikli mesajlar alma, sürekli aşağılanma ve dalga geçilme, tehdit edilme, gruptan çıkarılma ve sırlarını açıklamak için tuzağa düşürülme gibi siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları ortaya konmuştur. Staksrud vd., (2013) sosyal medya hesapları herkese açık olan; adres ve telefon numarası gibi bilgilerini profilinde paylaşan ve sosyal medya hesaplarını kullanım becerileri fazla olanların riskli davranışlarla karşılaşma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, kullanılan hesabın güvenlik ayarlarının nasıl yapıldığının bilinmemesi ve tanınmayan kişilerle iletişim kurulması da sosyal medya hesabına sahip olan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin daha yüksek olmasını açıklayabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin en çok kullandığı sosyal medya hesabına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, en çok kullanılan sosyal medya hesabının öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi olmadığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin en çok kullandıkları sosyal medya hesabını kullanım sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, sosyal medya hesabının kullanım süresi arttıkça öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin de arttığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, Kwan ve Sworic (2013) tarafından yapılan araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Öğrencilerin sosyal paylaşım sitelerinde geçirdiği zamanın artmasına paralel olarak siber mağduriyet yaşama oranlarının artması beklenen bir durumdur. Çünkü paylaşım sitelerinde geçirilen zaman arttıkça, siber zorbanın mağdura ulaşma imkânı ve olasılığı da artacaktır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular incelendiğinde, orta gelir düzeyine sahip öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinde artış olurken alt ve üst sosyoekonomik düzeyde orta gelir düzeyine göre öğrencilerin kısmen daha az siber zorbalığa maruz kaldığı ortaya konmuştur. Bu bulgu alt gelir grubunda siber mağduriyet yaşama oranının daha düşük olduğunu bulgulayan Kocatürk'ün (2014) araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterirken ailenin sosyoekonomik düzeyinin, öğrencilerin siber zorbalık yaşamasında anlamlı bir belirleyici olmadığını ortaya koyan Topçu vd. (2008) ve Akbaba ve Eroğlu (2013) araştırma sonuçlarıyla farklılaşmaktadır. Bu durum, alt gelir gurubunda yer alan öğrencilerin gurubunun siber

zorbalığa maruz kalınan internet, bilgisayar, cep telefonu gibi araçlara ulaşmada sınırlı imkanlara sahip olması; üst sosyoekonomik düzeyde yer alan anne babaların genellikle eğitim seviyelerinin ve entelektüel birikimlerinin yüksek olması nedeniyle internet ve cep telefonundan gelebilecek tehlikeler konusunda daha bilinçli olmaları ve gerekli tedbirleri almaları ile açıklanabilir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler bu durumdan nasıl etkilenmektedir?” şeklinde düzenlenmişti. Bu probleme ilişkin bulgular incelendiğinde, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle öfke, üzüntü, hayal kırıklığı, stres ve utanç duygularını yaşadığı ve siber zorbalığın duygusal ve psikolojik sonuçlarıyla daha çok karşılaştığı ortaya konmuştur. Bu bulgu; Baştürk- Akça vd. (2015), Ayaş ve Horzum (2012), Beran ve Li (2005), Patchin ve Hinduja (2006), Hinduja ve Patchin (2007), Kraft (2006); Ortega vd. (2009), Price ve Dangleish (2010), Sezer vd. (2013), Şahin vd. (2010), Topçu vd. (2008), Ybarra vd. (2006)’ nin araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Araştırmada elde edilen bulgu beklenen bir durumdur. Çünkü siber zorbalık, akran zorbalığının aksine okul zili çalınca sona ermemekte; mağduru evde, sokakta, kafede kısaca hayatın her alanında ve anında bir gölge gibi takip etmektedir. Siber zorbalıkta, zorbanın kimliğini gizleyebilmesi ve zorbalıkta bulunduğu kişiyi görmemesi nedeniyle mağdurla empati kuramaması, gösterdiği siber zorbalık davranışlarının daha acımasız hale gelmesine neden olabilmektedir. Mağdurun genellikle zorbalığı yapan kişinin kimliğini bilmemesi, maruz kaldığı siber zorbalık karşısında kendisini çaresiz hissetmesine ve siber zorbalığı engelleyemeyeceğini düşünmesine yol açmaktadır. Ayrıca siber zorbalığın internet ve cep telefonu gibi bir tuşla milyonlara ulaşılabilen araçlarla gerçekleştirilmesi, mağdurun rahatsızlık duyacağı ve paylaşılmasını istemediği yorum, resim ve video gibi içeriklerin saniyeler içerisinde milyonlara ulaşmasına neden olmaktadır. Paylaşılması istenilmeyen bu içeriğin yayılma hızı karşısında mağdur herhangi bir şey yapamamakta ya da zorbalığı engellemeye çalıştığı süreç içerisinde siber zorbalık büyük ölçüde amacına ulaşmaktadır. Siber zorbalığın yukarıda açıklanan kendi doğasına özgü bu özelliklerin siber mağdurun öfke, üzüntü, stres, utanç duygularını yoğun bir şekilde yaşamasında etkili olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu; duygusal açıdan büyük oranda olumsuz etkilenen öğrencilerin, davranış boyutunda siber zorbalığın negatif etkilerini daha az hissettiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin, aileleriyle ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri, okula devam durumları, akademik başarıları ve günlük aktivitelere odaklanma becerileri zorbalıktan daha az etkilenmektedir. Bu bulgu, Beran ve Li (2005), Baştürk- Akça vd. (2015), Patchin ve Hinduja (2006), Price ve Dangleish (2010)' in araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Bu durum; öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma sıklığı, maruz kalınan davranışın türü, yıkıcılık ve kırılcılık düzeyi ve mağdurun bu davranıştan ne ölçüde etkilendiği ile açıklanabilir. Bu tür değişkenlerin yaşanma düzeylerinde artış oldukça öğrencinin devamsızlığının artabileceği, akademik başarısının azalabileceği ve günlük aktivitelere odaklanmada, aile ve arkadaş ilişkilerinde yaşanan sorunların artacağı ileri sürülebilir. Yapılan araştırma sonuçları (Hinduja ve Patchin, 2010; Price ve Dangleish, 2010; Schenk ve Fremouw, 2012) ve yaşanan olaylar (Hinduja ve Patchin, 2015, s. 1-3; Kowalski vd., 2008, s.13; Willard, 2007, s.1) siber zorbalığın ileri boyutta intiharla sonuçlanabileceğini de göstermektedir. Ayrıca siber zorbalıkta öğrenci her ne kadar utanç verici, üzüleceği durumlara maruz kalsa da yaşanan olaylardan kendisini sorumlu tutmadığı için okuldan uzaklaşma, arkadaş ve aile ilişkilerinde bozulma gibi olumsuz sonuçların yaşanmasının daha az gerçekleştiği ileri sürülebilir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Siber mağdurların siber zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejiler nelerdir?” şeklinde düzenlenmişti. Bu probleme ilişkin bulgular incelendiğinde; öğrencilerin siber zorbalığı daha çok “zorbalığı yapan kişiden gelen mesajları bloke etme”, “zorbalığı yapan kişiden davranışını sonlandırmasını isteme”, “kullandığı internet hesaplarının şifrelerini değiştirme” ve “bilinmeyen ve özel numaralardan gelen aramaları cevaplamama” gibi teknik yönü ağır basan başa çıkma stratejilerini kullanarak engellemeye çalıştığı, siber zorbalığı sonlandırmak için yaşadıkları olayı çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaştıkları ancak aileye, öğretmene ya da okul müdürüne durumu bildirme, psikoloğa veya polise başvurma gibi başkalarından yardım alma stratejilerini daha az kullandıkları ortaya konmuştur. Bu bulgular; Arıca vd. (2008), Ayaş ve Horzum (2012), DePaolis ve Williford (2015), Patchin ve Hinduja (2006), Li (2007), Li (2008), Li (2010),

Mishna vd. (2010), Price ve Dangleish (2010), Slonje ve Smith (2008), Slonje vd. (2013), Smith vd. (2008), Topçu vd. (2008)' nin araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterirken Frisén, Berne ve Marin (2014) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla farklılaşmaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu durumun üstesinden kendi çabalarıyla gelmeye çalışmaları; aile, öğretmen ve okul müdürüne durumu bildirme gibi baş etme stratejilerini daha az tercih etmeleri, çocukların siber zorbalığa uğradıklarının aile tarafından öğrenildiği takdirde sahip oldukları internet, cep telefonu ve bilgisayar gibi teknolojik araçları kullanmalarına sınır getirileceğinden korkmalarından, zorbalığı şaka olarak algılamalarından, siber zorbanın ailesinin durumu öğrendiğinde umursamaz davranacağı ve herhangi bir şey yapmayacağını düşünmelerinden, zorbalık okul dışında gerçekleştiği için öğretmenlerin siber zorbalığı engelleyemeyeceklerine inanmalarından, zorbalığı yapan kişiyi söyledikleri takdirde arkadaşları tarafından “ispiyoncu” olarak etiketlenmekten korkmalarından, siber zorbalıkla tek başlarına mücadele edebileceklerine inanmalarından ve yetişkinlere durumu bildirdiklerinde daha fazla siber zorbalığa maruz kalabilecekleri konusunda endişe duymalarından kaynaklanabileceği ileri sürülebilir. (Agatston vd., 2007; Cassidy, Jackson ve Brown, 2009; Juvonen ve Gross, 2008; Li, 2010; Huang ve Chou, 2010; Mishna vd., 2010). Nitekim Li (2010) tarafından yapılan araştırma bulguları, herhangi bir yetişkinden yardım alan siber mağdurların %15'inin yaşadıkları siber zorbalık olaylarının azaldığını, %6'nın ise daha fazla siber zorbalığa uğradığını göstermektedir. Smith vd. (2008) çocukların siber zorbalığın kimin tarafından yapıldığının bilinmemesi nedeniyle bir yetişkine söylediklerinde siber zorbalığın engellenebileceğini düşünmediklerini ifade etmektedir. Araştırmada çocukların çoğunlukla siber zorbalığa uğradıklarını arkadaşlarıyla paylaşmalarının, ergenlik döneminde çocukların arkadaşlarından aldıkları sosyal desteği, aile ve diğer bireylerden aldıkları destekten daha önemli görmeleriyle ilişkili olduğu ileri sürülebilir (Ayaş ve Horzum, 2012). Ayrıca siber zorbalığa maruz kalan çocukların durumu aileleriyle paylaşmama sebebi, otoriter aile yapılanmasından kaynaklanıyor olabilir. Otoriter ailelerde çocukların, cezalandırılacaklarını, şiddete maruz kalacaklarını ya da kazanımlarının elinden alınacağını düşünerek bu tür olumsuzlukları aileleriyle paylaşmak istemedikleri ileri sürülebilir.

Sonuç

Bu araştırmaya göre; öğrenciler, düşük düzeyde de olsa siber zorbalığa maruz kalmakta, en fazla ise sanal ortamda engelleme, zarar verme ve cinsel zorbalık boyutlarında siber mağduriyet yaşamaktadır. Sanal ortamda engelleme ve zarar verme davranışlarından en çok “internet ya da telefon yoluyla huzursuz edilme”, sanal ortamda söylenti çıkarma davranışlarından en fazla “birinin kullandığı telefon ya da bilgisayar modeliyle alay etme”, sanal ortamda cinsel zorbalık davranışlarından ise en fazla “telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici sesler çıkarma” ile karşılaşmaktadır.

Okulun bulunduğu sosyoekonomik düzey, akademik başarı düzeyi, babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, ailenin bütünlüğü, bilgisayar sahibi olma ve en çok kullanılan sosyal medya hesabı, öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin anlamlı bir belirleyicisi değilken; öğrencilerin siber mağduriyet yaşama düzeyi cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, cep telefonu sahibi olma, internet kullanım sıklığı, sosyal medya hesabına sahip olma, sosyal medya hesabının kullanım sıklığı ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre; 8. sınıfta öğrenim görmekte olan öğrenciler, 7. sınıf olanlara göre; cep telefonuna sahip olan öğrenciler, olmayanlara göre; sosyal medya hesabına sahip olan öğrenciler, olmayanlara göre daha fazla siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Öğrencilerin yaşları, internet kullanım sıklıkları ve sosyal medya hesabını kullanım süreleri arttıkça siber mağduriyet yaşama düzeyleri de artış göstermekte, annenin eğitim düzeyi düştükçe ve yükseldikçe siber mağduriyet yaşama oranı da azalmaktadır. Ailelerinin gelir durumu, orta sosyoekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeyleri artış göstermekte; alt ve üst sosyoekonomik düzeyde yer alan öğrenciler ise orta gelir düzeyinde yer alanlara göre kısmen daha az siber zorbalığa maruz kalmaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler en çok öfke, daha sonra sırasıyla üzüntü, şüphe, utanç, hayal kırıklığı, güvensizlik ve stres duygularını yaşamaktadır. Mağduriyet yaşayan öğrencilerin çok azı okula gitmemeye başlamakta, ailesiyle ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde problem yaşamakta, içine kapanmakta ve özgüvenini kaybetmektedir. Başka bir anlatımla, Öğrencilerin siber zorbalıktan genellikle duygusal ve psikolojik açıdan etkilendiği, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin akademik ve sosyal açıdan daha az problem yaşadığı ileri sürülebilir.

Siber mağduriyet yaşayan öğrenciler; siber zorbalıkla baş etmek için daha çok sırasıyla; zorbalığı yapan kişiden gelen mesajları bloke etme, zorbalığı yapan kişiden davranışını sonlandırmasını isteme, kullandığı internet hesaplarının şifrelerini değiştirme ve bilinmeyen ve özel numaralardan gelen aramaları cevaplamama gibi teknik yönü ağır basan başa çıkma stratejilerini kullanmaktadır. Mağdurlar, siber zorbalığı engellemek için olayı çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaşmakta ancak aileye öğretmene ya da okul müdürüne durumu bildirme, psikoloğa veya polise başvurma gibi başkalarından yardım alma stratejilerini daha az kullanmaktadır.

Öneriler

Uygulayıcılar İçin Öneriler

1. Okul yöneticilerine, psikolojik danışman ve rehberlik öğretmenleri ve diğer öğretmenlere, veli ve öğrencilere; siber zorbalık davranışları, zorbalığın neden ve sonuçları, siber zorbalıkla baş etme stratejileri konusunda bilgilendirici çalışmalar yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
2. Okul rehberlik servislerinin siber zorbalık yapan öğrencilere yönelik mağdurların zorbalık sonucundan neler hissettiklerini anlayabilmeleri için empati eğitimi; siber mağduriyet yaşayanlara ise atılganlık eğitimleri vermesinin; zorbalık olaylarının azaltılmasında etkili olacağına inanılmaktadır.
3. İlköğretim kurumlarında verilen Bilişim Teknolojileri dersi kapsamında iletişim araçlarının etkili ve etik değerlere uygun olarak kullanılması ve siber zorbalığın bir bilişim suçu olduğunun üzerinde durulması siber zorbalık olaylarının azaltılmasında faydalı olacaktır.
4. Öğrencilerin sanal ortamda karşılaşılabilecek saldırılar ve tehditler karşısında hangi stratejileri kullanması gerektiği ve birinin siber zorbalığa uğradığına ya da yaptığına şahit olan öğrencilerin neler yapması gerektiği konularında bilgilendirilmesinin siber zorbalığın ve mağduriyetin azaltılmasında yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Literatürde öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve ebeveynlerin siber zorbalık konusunda farkındalık düzeylerini belirlemek için yapılan araştırmaların sayıca oldukça az olduğu görölmektedir. Bu nedenle benzer çalışmalar, bu grupların siber zorbalık farkındalık düzeylerini incelemek için yapılabilir.
2. Öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin farklı sınıf düzeylerine, anne babanın eğitim düzeyine, kardeş sayısına, internet ve sosyal medya hesabının kullanım ve ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermesinin nedenleri araştırmalarda detaylı bir şekilde ele alınabilir.
3. Bu araştırmada, sosyal medya hesabı kullanan öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Öğrencilerin sosyal medya üzerinde siber mağduriyet yaşama düzeyleri ve ne tür zorbalık davranışlarıyla karşılaştıkları araştırılarak sosyal medya ile siber zorbalık olayları arasındaki ilişki daha açık bir şekilde ortaya konabilir.
4. Siber zorbalıkla hiç karşılaşmayan öğrencilerin özelliklerini konu edinen araştırmalar yapılabilir. Ayrıca araştırmalarda farklı okul türlerinde ve sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrencilerin siber mağduriyet yaşama düzeyleri de incelenebilir.
5. Öğrencilerin siber zorbalıktan nasıl etkilendikleri ve siber zorbalıkla baş etmede ne tür stratejiler kullandıkları göz önünde bulundurularak siber zorbalık davranışlarını önleme ve siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin yaşadıkları problemlerin giderilmesine yönelik müdahale programları geliştirilebilir, bunların uygulanması ve değerlendirilmesiyle ilgili çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), 59-60.
- Akbaba, S., & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26*(1), 105-121.
- Akbulut, Y., Şahin, Y. L., & Erişti, B. (2010). Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Educational Technology & Society, 13*(4), 192-201.
- Akpınar, B., & Özdaş, F. (2013). Lise disiplin sorunlarının cinsiyet değişkeni açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 21*(4), 1365-1376.
- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20*(2), 405-432.
- Altinkurt, Y. (2008). Öğrenci devamsızlıklarının nedenleri ve devamsızlığın akademik başarıya olan etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi, 20*, 129-142.
- Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (2014). *2014-2015 öğretim yılı eğitim istatistikleri*. <http://ankara.meb.gov.tr/www/egitim-istatistikleri/icerik/24> sayfasından erişilmiştir.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research, 34*, 167-184.
- Arıcak, O. T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi, 6*, 10-11. 18 Haziran 2015 tarihinde <http://www.kariyerpenceresi.com/?> yazarlarımız, 51,104/si sayfasından erişilmiştir.
- Arıcak, O. T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *CyberPsychology & Behavior, 11*(3), 253-261.

- Ayaş, T., & Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*, 19, 1-17.
- Ayaş, T., & Horzum, M. B. (2012). On being cyber bully and victim among primary school students. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380.
- Ayaş, T., & Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 46-57.
- Ayaş, T., & Pişkin, M. (2011). Investigation of bullying among high school students with regard to sex, grade level and school type. *Elementary Education Online*, 10(2), 550-568.
- Aydın, B. (2004). Disiplin sorunları ve çözüm yöntemleri konusunda öğretmenlerin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39(39), 326-337.
- Aydın, M. (2010). *Eğitim yönetimi*. Ankara: Hatiboğlu.
- Aygün, A. (2013). *Anadolu liselerinde görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları disiplin problemleri ve bunlarla baş etme yolları*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem.
- Bamford, A. (2004). *Cyberbullying*. AHISA Pastoral Care National Conference Melbourne’da sunulmuş bildiri, University of Sydney, Sydney.
- Bannink, R., Broeren, S., van de Looij–Jansen, P. M., de Waart, F. G., & Raat, H. (2014). Cyber and traditional bullying victimization as a risk factor for mental health problems and suicidal ideation in adolescents. *PloS one*, 9(4), 1-8.
- Baş, T. (2001). *Anket*. Ankara: Seçkin.
- Baştürk-Akça, E., Sayımer, İ., & Ergül, S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 5(10), 71-86.
- Bauman, S., Toomey, R. B., & Walker, J. L. (2013). Associations among bullying, cyberbullying, and suicide in high school students. *Journal of Adolescence*, 36(2), 341-350.

- Belsey, B. (2008). Cyberbullying an emerging threat to the always on generation. 23 Şubat 2016 tarihinde http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Besag, V. E. (1989). *Bullies and victims in schools*. USA, Open University.
- Bhat, C. S. (2008). Cyber bullying: Overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personnel. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 18(01), 53-66.
- Bridge, B. (2010). *Zorbalık-mobbing: Bilinmeyen çeşitleri ve çözümleri*, İstanbul: Beyaz.
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz Ş., & Demirel F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 1128-1135.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise?. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(01), 68-76.
- Campfield, D. C. (2008). *Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victim*. Doktora Tezi, The University of Montana, Montana.
- Canbek, G., & Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39.
- Cassidy, W., Jackson, M., & Brown, K. N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me? Students' experiences with cyber-bullying. *School Psychology International*, 30(4), 383-402.
- Chapin, J. (2014). Adolescents and cyber bullying: The precaution adoption process model. *Education and Information Technologies*, 1-10.

- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2011). Interpersonal cognitive distortions as a predictor of cyber victimization and bullying: A preliminary report in adolescents. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(3), 1064-1080.
- Çivilidağ, A., & Cooper, H. T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6(1), 497-511.
- DeHue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11(2), 217-223.
- Demirel, Ö. & Kaya, Z. (2007). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Özcan Demirel ve Zeki Kaya (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 1-22). Ankara: Pegem.
- DePaolis, K., & Williford, A. (2015). The nature and prevalence of cyber victimization among elementary school children. In *Child & Youth Care Forum*, 44(3), 377-393.
- Diden, R., Scholte, R. H., Korzilius, H., De Moor, J. M., Vermeulen, A., O'Reilly, M., Lang, R. & Lancioni, G. E. (2009). Cyberbullying among students with intellectual and developmental disability in special education settings. *Developmental Neurorehabilitation*, 12(3), 146-151.
- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: A preliminary report on college students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(3), 1307-1325.
- Dilmaç, B., & Aydoğan, D. (2010). Values as a predictor of cyber-bullying among secondary school students. *International Journal of Human and Social Sciences*, 5(3), 185-188.
- Duran, O. C. (2011). *Ortaöğretim okullarında okul yönetimine yansıyan disiplin sorunları ve okul yöneticilerinin çözüm yaklaşımları*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Erdur- Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools, *New Media & Society*, 12(1), 109-125.

- Erdur- Baker, Ö. (2013). Görünümleri ve ilgili değişkenleriyle siber zorba ve siber kurbanlar. Haluk Yavuzer ve Mustafa Ruhi Şirin (Ed.), *Türkiye çocuk ve medya kongresi bildiriler kitabı* içinde (s. 277-296). İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eğitim Araştırmaları*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö., & Tanrıkulu, İ. (2009). Cyber bullying in Turkey: Its correlates and links to depressive symptoms. *Journal of eHealth Technology and Application*, 7, 16-23.
- Erdur-Baker, Ö., & Tanrıkulu, I. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2771-2776.
- Fekkes, M., Pijpers, F., & Verlove-Vonherick, S. P. (2004). Bullying behavior and associations with psychosomatic complaint and depression in victims. *The Journal of Pediatrics*, 144(1), 17-22.
- Frisén, A., Berne, S., & Marin, L. (2014). Swedish pupils' suggested coping strategies if cyberbullied: Differences related to age and gender. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(6), 578-584.
- Garnes, L., & Menlove, R. (2003). School-Wide Discipline Practices: A look at the effectiveness of common practices. *Rural Survival, Proceedings of the Annual Conference of the American Council on Rural Special Education (ACRES)*, 23-27.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Gömlüksiz, M. N., & Özdaş, F. (2013). Öğrenci devamsızlıklarının eğitim denetmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(47), 106-124.
- Hallfors, D., Vevea, J. L., Iritani, B., Cho, H., Khatapoush, S., & Saxe, L. (2002). Truancy, grade point average, and sexual activity: A meta-analysis of risk indicators for youth substance use. *Journal of School Health*, 72(5), 205-211.

- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, 6(3), 89-112.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2011). Overview of Cyberbullying. In *White House Conference on Bullying Prevention*, 21-23.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2015). *Bullying beyond the schoolyard preventing and responding to cyberbullying*. The United States of America: Corwin.
- Hines, H. N. (2011). *Traditional bullying and cyber-bullying: Are the impacts on self-concept the same?*. Lisans Bitirme Tezi, Western Carolina University, North Carolina.
- Horzum, M. B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 57-68.
- Hoşgörür, V., & Polat, M. (2015). Ortaokul öğrencilerinin okula devamsızlık nedenleri (Söke İlçesi Örneği). *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 25-42.
- Huang, Y. Y., & Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1581-1590.
- Internet World Stats (2014). 20 Haziran 2015 tarihinde <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Jones, L. M., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2013). Online harassment in context: Trends from three Youth Internet Safety Surveys (2000, 2005, 2010). *Psychology of Violence*, 3(1), 53.
- Juvonen, J., & Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds?—Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.

- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2008). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık. *İlköğretim Online*, 7(2).
- Kaşıkcı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230-243.
- Katzer, C., Fetchenhauer, D., & Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the victims? A comparison of victimization in internet chatrooms and victimization in school. *Journal of Media Psychology*, 21(1), 25-36.
- Kavuk, M., & Keser, H. (2011). İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-16.
- Kepenekçi, Y. K., & Çınkır, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse & Neglect*, 30(2), 193-204.
- Kınay, H. (2012). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığının riskli davranış, korumacı davranış, suça maruziyet ve tehlike algısı ile ilişkisi ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1), 13-20.

- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston P. W. (2008). *Cyberbullying*. The UK: Blackwell.
- Kraft, E. (2006). Cyberbullying: A worldwide trend of misusing technology to harass others. *WIT Transactions on Information and Communication Technologies*, 36, 155-166.
- Kwan, G. C. E., & Skoric, M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 16-25.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools a research of gender differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170.
- Li, Q. (2007a). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23(4), 1777-1791.
- Li, Q. (2007b). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- Li, Q. (2008). A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 50(3), 223-234.
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: A study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(4), 372-392.
- Livingstone, S., & Bober, M. (2005). UK children go online: Final report of key project findings. 15 Mart 2016 tarihinde http://eprints.lse.ac.uk/399/1/UKCGO_Final_report.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Livingstone, S., & Haddon, L. (2009). *EU Kids Online: Final report*. LSE, London: EU Kids Online. 15 Mart 2016 tarihinde [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20\(2006-9\)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2006-9)/EU%20Kids%20Online%20I%20Reports/EUKidsOnlineFinalReport.pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Livingstone, S. & Helsper, E. (2008). Parental mediation and children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

- Marees, N., & Petermann, F. (2012). Cyberbullying: An increasing challenge for schools, *School Psychology International*, 33(5), 467-476.
- Martino, S. C., Ellickson, P. L., Klein, D. J., McCaffrey, D., & Edelen, M. O. (2008). Multiple trajectories of physical aggression among adolescent boys and girls. *Aggressive Behavior*, 34(1), 61-75.
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323-348.
- Mesch, G.S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology & Behaviour*, 12(4), 387-393.
- Mieczynski, N. D. (2008). *Cyberbullying: exploring the experiences of mental health professionals*. United States: ProQuest. 10 Mart 2016 tarihinde https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=YvrHjHVpj4MC&oi=fnd&pg=PA1&dq=mieczynski&ots=WWar6kiQI3&sig=LCraNRb3-aSUELhEWfKe7xuryfk&redir_esc=y#v=onepage&q=mieczynski&f=false sayfasından erişilmiştir.
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J., & Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-374.
- Moessner, C. (2007). Trends and tudes: Cyber bullying in youth. *Harris Interactive*, 6(4), 145-159.
- Navarro, R., Serna, C., Martínez, V., & Ruiz-Oliva, R. (2013). The role of Internet use and parental mediation on cyberbullying victimization among Spanish children from rural public schools. *European Journal of Psychology of Education*, 28(3), 725-745.
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(02), 129-142.
- NTIA. (2002). *A nation online: How Americans are expanding their use of the internet*. 10 Mart 2016 tarihinde <https://www.ntia.doc.gov/legacy/ntiahome/dn/anationonline2.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- Olweus, D. (1993). *Bullying at School*. UK: Blackwell.
- Olweus, D. (1999). Sweden. P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger- Tas, D. Olweus, R. Catalano,& P. Slee (Ed.), *The nature of school bullying kitabı içinde* (s.7-27). London: Routledge.
- Ortega, R., Elipe, P., Mora-Merchan, J. A., Calmaestra, J., & Vega, E. (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying. *Zeitschrift fur Psychologie / Journal of Psychology*, 217(4), 197–204.
- Özaşçılar, M. (2012). Genç bireylerin cep telefonu kullanımı ve bireysel güvenlik: üniversite öğrencilerinin cep telefonunu bireysel güvenlik amaçlı kullanımları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 43-74.
- Özbaş, M. (2010). İlköğretim okullarında öğrenci devamsızlığının nedenleri. *Education*, 35(156), 32-44.
- Özdemir, M., & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 605-626.
- Özel, S. (2013). *Lise öğrencileri arasında siber zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve benlik saygısı ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Pain, R., Grundy, S., Gill., S., Towner, E., Sparks, G., & Hughes, K. (2005). ‘So long as I take my mobile’: Mobile phones, urban life and geographies of young people’s safety. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2004, 814- 830.
- Park, N., & Lee, H. (2012). Social implications of smartphone use: Korean college students' smartphone use and psychological well-being. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(9), 491-497.
- Parris, L., Varjas, K., Meyers, J.,& Cutts H. (2012). High school students’ perceptions of coping with cyberbullying. *Youth & Society*, 44(2) 284- 306.

- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Pekel-Uludağlı, N., & Uçanok, Z., (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92.
- Peker, A. (2015). Ergenlerin saldırganlık ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(61), 323-336.
- Peker A., Eroğlu, Y., & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 185-206.
- Peker A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi, *Uluslararası İnsanlar Bilimleri Dergisi*, 9(1), 206-221.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Price, M., & Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51-59.
- Privitera, C., & Campbell, M.A. (2009). Cyberbullying: The new face of workplace bullying? *CyberPsychology and Behavior*, 12, 395-400.
- Riebel, J., Jager, S. R., & Fischer, U. C. (2009). Cyberbullying in Germany – an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51(3), 298- 314.
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley.
- Rogers, V. (2010). *Cyberbullying: activities to help children and teens to stay safe in a texting, twittering, social networking world*. London: Jessica Kingsley.

- Sarpkaya, P. (2005). *Resmi liselerde disiplin sorunları ve ilgili grupların (öğretmen, öğrenci, yönetici, veli) yaklaşımları: Aydın ili örneği*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sarpkaya, P. (2007). Yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilere göre resmi liselerdeki öğrenci disiplin sorunlarının nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 110-121.
- Schenk A. M., & Fremouw W. J. (2012). Prevalence, psychological impact, and coping of cyberbully victims among college students, *Journal of School Violence*, 11(1), 21-37.
- Sengupta, A., & Chaudhuri, A. (2011). Are social networking sites a source of online harassment for teens? Evidence from survey data. *Children and Youth Services Review*, 33(2), 284-290.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezer, M., Şahin, I., & Aktürk, A. O. (2013). Cyber bullying victimization of elementary school students and their reflections on the victimization. *International Journal of Social, Human Science and Engineering*, 7(12), 1989-1992.
- Shariff, S., & Gouin, R. (2005, Eylül). Cyber-dilemmas: *Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools*. Oxford Internet Institute Conference, Oxford University, Oxford.
- Sharp, S., & Smith, P. K. (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. Routledge.
- Sheldon, S. B., & Epstein, J. L. (2004). Getting students to school: Using family and community involvement to reduce chronic absenteeism. *School Community Journal*, 14(2), 39-56.
- Siegle, D. (2010). Cyberbullying and sexting: technology abuses of the 21st century. *Gifted Child Today*, 33(2), 14-65.
- Sleglova, V., & Cerna, A. (2011). Cyberbullying in adolescent victims: Perception and coping. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5(2), 4.

- Slonje, R. & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Slonje, R., Smith, P. K., & Frizen, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29, 26-32.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Sourander, A., Klomek, A. B., Ikonen, M., Lindroos, J., Luntamo, T., Koskelainen, M., Ristkari, T., & Helenius, H. (2010). Psychosocial risk factors associated with cyberbullying among adolescents: A population-based study. *Archives of General Psychiatry*, 67(7), 720-728.
- Stacey, E. (2009). Research into cyberbullying: Student perspectives on cybersafe learning environments. *Informatics in Education*, 8(1), 115-130.
- Staksrud, E., Olafsson, K., & Livingstone, S. (2013). Does the use of social networking sites increase children's risk of harm?. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 40-50.
- Strom, P. S., & Strom, R. D. (2006). Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. *The Educational Forum*, 70(1), 21-36.
- Şahin, M., Aydın, B., & Sarı, S. V. (2012). Cyber bullying, cyber victimization and psychological symptoms: A study in adolescents. *Faculty of Education Journal*, 41(1), 53-59.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., & Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarında bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, 257-270.
- Şişman, M. (2013). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem.
- Thomas, S. P. (2006). From the editor—the phenomenon of cyberbullying. *Issues in Mental Health Nursing*, 27(10), 1015-1016.

- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277-287.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyber Psychology & Behavior*, 11(6), 643-648.
- Topçu, Ç., Yıldırım, A., & Erdur- Baker, Ö. (2013). Cyberbullying @ schools: What do turkish adolescents think?. *Int J Adv Counselling*, 35, 139-151.
- Turan, S. G. (2013). Siber akran zorbalığı üzerine bir araştırma: İstanbul örnekleme. 10 Nisan 2016 tarihinde <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/29.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK (2013). *06-15 yaş grubu çocuklarda bilişim teknolojiler kullanımı ve medya*. 19 Haziran 2015 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866> sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK (2014). *2014 yılı hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçları*. 19 Haziran 2015 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 sayfasından erişilmiştir.
- TÜİK (2015a). *Ankara ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verileri*. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.
- TÜİK (2015b). *Sabit telefon, cep telefonu ve internet abone sayısı*. 8 Mayıs 2016 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1062 sayfasından erişilmiştir.
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türnüklü, A. (2007). Liselerde öğrenci çatışmaları, nedenleri, çözüm stratejileri ve taktikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 49(49), 129-166.
- Valentine, G., & Holloway S. (2001). On-line dangers?: Geographies of parents' fears for children's safety in cyberspace. *Professional Geographer*, 53(1), 71-83.

- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of respondents. *Cyberpsychology And Behaviour, 11*(4), 499-503.
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: Profiles of bullies and victims. *New Media & Society, 11*(8), 1349-1371.
- Varjas, K., Talley, J., Meyers, J., Parris, L., & Cutts, H. (2010). High school students' perceptions of motivations for cyberbullying: An exploratory study. *Western Journal of Emergency Medicine, 11*(3), 269- 273.
- Wikipedi. (2016). 26 Şubat 2016 tarihinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/Blog> sayfasından erişilmiştir.
- Walvare, M., & Heirman W. (2011). Cyberbullying: Predicting victimisation and perpetration. *Children & Society, 25*, 59–72.
- Weber, N. L., & Pelfrey V. W. (2014). *Cyberbullying causes, consequences and coping strategies*. The United States of America: LFB Scholarly.
- WDS (2015). *Digital, Social & Mobile Worldwide 2015*. 22 Haziran 2015 tarihinde <http://wearesocial.net/blog/2015/01/digital-social-mobile-worldwide-2015/> sayfasından erişilmiştir.
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. The United States of America: Research Press.
- Williams, K. D., Cheung, C. K., & Choi, W. (2000). Cyberostracism: Effects of being ignored over the Internet. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*(5), 748-762.
- Williams K. R., & Guerra N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 14-21.
- Wolak, J., Mitchell, J. K., & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health, 41*, 51-58.

- Xiao, B. S., & Wong, Y. M. (2013). Cyber-bullying among university students: An empirical investigation from the social cognitive perspective. *International Journal of Business and Information*, 8(1), 34.
- Yahaya, A., Ramli, J., Ibrahim, M., & Hashim, S. (2009). Discipline problems among secondary school students in Johor Bahru, Malaysia. *European of Social Sciences*, 659-674.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E., Karakölah, D., & Dilmaç, B. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin değerlerini yordayan iki önemli değişken: Siber zorbalık eğilimleri ve okul kültürü arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 323-337.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.
- Ybarra, M. L., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 42-50.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to internet harassment: findings from the second youth internet safety survey. *Pediatrics*, 118(4), 1169-1177.
- Yılmaz, H. (2011). Cyberbullying in Turkish middle schools: An exploratory study. *School Psychology International*, 1-10.
- Zhou, Z., Tang, H., Tian, Y., Wei, H., Zhang, F., & Morrison, C. M. (2013). Cyberbullying and its risk factors among Chinese high school students. *School Psychology International*, 1-18.

EKLER

Ek 1. Sanal Kurban Ölçeği

		BANA YAPILDI				
		Tam	Çok	Orta	Az	Hiç
1	Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
2	Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
3	Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
4	Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
5	Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
6	Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
7	İnternet ya da telefon yoluyla huzursuz edilme.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
8	Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
9	Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
10	Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
11	İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
12	Mail, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan kişisel bilgileri yayma.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
13	Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici sesler çıkarma.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
14	İzinsiz görüntü çekme.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
15	Gizlice çekilen görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
16	Gizlice çektiği görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
17	Birine istemediği halde duygusal içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
18	Hoşlanılmayan görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
19	İnternet ya da telefonla duygusal içeriğe sahip üzücü söylenti çıkarıp yayma.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)

Ek 2. Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Anket

Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri		Hayır	Kısmen	Evet
1	Üzüntü duydum.	(1)	(2)	(3)
2	İçinde bulunduğum durumdan utandım.	(1)	(2)	(3)
3	Bu tür davranışlara maruz kalınca öfkelen dim.	(1)	(2)	(3)
4	Gerçek hayatta saldırganın bana zarar vermesinden korktum.	(1)	(2)	(3)
5	İnsanların beni önemsemediğini düşündüm.	(1)	(2)	(3)
6	Etrafımdaki insanlardan şüp he duymaya başladım.	(1)	(2)	(3)
7	İçime kapandım.	(1)	(2)	(3)
8	Teknolojik aletleri kullanmaktan soğudum.	(1)	(2)	(3)
9	Hayal kırıklığına uğradım.	(1)	(2)	(3)
10	Her an bana ulaşabileceklerini düşünerek huzursuzluk yaşadım.	(1)	(2)	(3)
11	Arkadaşlarıma duyduğum güven azaldı.	(1)	(2)	(3)
12	Günlük aktivitelere odaklanmada zorlandım.	(1)	(2)	(3)
13	Dersleri dinlerken dikkatimi toplamakta güçlük yaşadım.	(1)	(2)	(3)
14	Derslerden aldığım puanlar düştü.	(1)	(2)	(3)
15	Arkadaşlarımla olan ilişkilerim bozuldu.	(1)	(2)	(3)
16	Okula gitmemeye başladım.	(1)	(2)	(3)
17	Ailemle olan ilişkilerim kötüleşti.	(1)	(2)	(3)
18	Özgüvenimi kaybettim.	(1)	(2)	(3)
19	Yalnız başına dışarıya çıkmaktan tedirginlik duydum.	(1)	(2)	(3)
20	Kendimi korumasız hissettim.	(1)	(2)	(3)
21	Takip edildiğimi düşündüm.	(1)	(2)	(3)
22	Stres altında kaldım.	(1)	(2)	(3)
23	Ailem hakkımda olumsuz düşünür diye endişelendim.	(1)	(2)	(3)

Ek 3. Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejilerine Yönelik Anket

Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri		Evet	Hayır
1	Zorbalığı yapan kişiden gelen mesajları bloke ettim.	(1)	(2)
2	Zorbalığı yapan kişiden davranışını sonlandırmasını istedim.	(1)	(2)
3	Aile büyüklerime durumu anlattım.	(1)	(2)
4	Zorbalığı yapan kişiyle karşılaşınca şiddete başvurdum.	(1)	(2)
5	Zorbalığı yapan kişiye karşı kaba kelimeler kullandım.	(1)	(2)
6	Bilgisayar ve interneti daha az kullanmaya başladım.	(1)	(2)
7	Zorbalığa uğradığım hesabı kapattım.	(1)	(2)
8	Zorbalığa uğradığım internet sitesinden ayrıldım.	(1)	(2)
9	Öğretmenime veya okul müdürüne anlattım.	(1)	(2)
10	Arkadaşıma anlattım.	(1)	(2)
11	Tanımadığım insanlarla konuşmamaya başladım.	(1)	(2)
12	Zorba davranışa aynı şekilde karşılık verdim.	(1)	(2)
13	Zorbalığa uğradığım sitenin yöneticisine şikâyet ettim.	(1)	(2)
14	Kullandığım internet hesaplarının şifrelerini değiştirdim.	(1)	(2)
15	Telefon numaramı değiştirdim.	(1)	(2)
16	Bilinmeyen ve özel numaralardan gelen aramaları cevaplamadım.	(1)	(2)
17	Psikoloğa başvurdum.	(1)	(2)
18	Adli yollara başvurdum. (Polise şikâyet ettim.)	(1)	(2)
19	Sosyal medyayı kullanmayı bıraktım.	(1)	(2)
20	Sosyal medya hesaplarımı dondurdum.	(1)	(2)
21	Farklı sosyal medya hesabı açtım.	(1)	(2)
22	Telefonumu kullanmaya bir süre ara verdim.	(1)	(2)
23	Hiçbir şey yapmadım, sessiz kaldım.	(1)	(2)

Ek 4. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan İzin Yazısı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.1945279
Konu : Araştırma izni

19.02.2016

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 12.01.2016 tarihli ve 1085 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Gamze ÖZER' in "Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri" başlıklı tezi kapsamında çalışma yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Uygulama formunun (4 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini arz ederim.

Ali GÜNGÖR
Müdür a.
Şube Müdürü

19.02.2016

Adres:
Elektronik Ağ:
e-posta:

Ayrıntılı bilgi için:
Tel:
Faks:

Yazışma için elektronik adres: <http://www.meb.gov.tr> adresinden 355e-2312-35cf-a513-2736 kodu ile teyit edilebilir

Ek 5. Sanal Zorba/Kurban Ölçeği Kullanım İzni

Re: Sanal Zorba/Kurban Ölçeği ↑ ↓ X

 Tuncay Ayas (tayas@sakarya.edu.tr) [Kişilere ekle](#) 25.12.2015 [Belgeler](#)
Kime: Gamze ÖZER ↕

 1 ek (67,7 KB) Outlook.com [Etkin Görünüm](#) ^

SANAL ZORBALIK Ö...

[Zip olarak indir](#) [OneDrive'a kaydet](#)

merhabalar, ölçek ektedir. tezinizi makale olarak hazırladığınızda OJTAC dergimizde değerlendirmek isteriz. kolay gelsin

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	Özer, Gamze
Uyruğu	T.C.
Doğum tarihi ve yeri	06/08/1990 - Balıkesir
Medeni hali	Evli
Telefon	0 506 935 43 72
E-posta	gportek@hotmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Lise	Araklı Anadolu Öğretmen Lisesi	2007
Üniversite	Gazi Üniversitesi/ İngilizce Öğretmenliği	2011
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Eğitim Yönetimi ve Denetimi	-

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer
2011 -	Milli Eğitim Bakanlığı

Yabancı Dil	İngilizce (2015-YDS-Sonbahar: 90,00)
-------------	--------------------------------------

Yayımlar

Bildiriler

Özer, G., Önk, M. (2015, Haziran). *Öğretmenlerin özgeçmiş düzeyleri ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişki*. World Conference on Education, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Özer G., Cemaloğlu, N. (2016, Mayıs). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile bu düzeyin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. 11. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

